

Folk og Land 1967-75

Fra rehabilitering til nyfascistisk opposisjonsorgan

Espen Olavsson Hårseth

Masteroppgave i historie
Det humanistiske fakultet
Institutt for Arkeologi, Konservering og Historie

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2010

Innhold

Forord	4
1. Innledning	5
Problemstilling.....	6
Bakgrunn: Folk og Land 1947-67.....	8
Kilder.....	12
Muntlige kontra skriftlige kilder.....	13
Litteratur: Fascismen som idealtipe.....	15
Fascismens idealtipe i etterkrigstidens kontekst.....	19
2. ”Fornyelsen”	22
Ideologiske og praktiske årsaker bak ungdomsspalten.....	24
”Ny nasjonal politikk”.....	29
Erik Rune Hansen og NUF.....	32
Konklusjon.....	36
3. ”En ny generasjon nasjonalister”	39
”Folk og Land- det nasjonale opposisjonsorgan”.....	40
Nye redaksjonelle tilskudd.....	44
Konklusjon.....	46
4. Det nye Europa	48
EF eller Nasjon Europa?.....	50
For eller mot EF: Pragmatikk og ideologi.....	56
Folk og Land og avstemningen.....	58
Konklusjon.....	59
5. ”NSALP?”	61
Erfaringsmessige og historiske forklaringer bak Folk og Lands støtte til ALP.....	62
Stiftelsesmøte på Saga kino.....	64
Tillit med ambivalens.....	66
Anders Lange på tinget.....	68
”Exit ALP?”.....	69
”Har en ny nasjonal bevegelse noen fremtid i Norge?”.....	73
Konklusjon.....	74
6. Bruddet 1975	76
Ny redaksjon og en ny linje.....	76
Ideologiske og praktiske årsaker til redaksjonsskifte.....	77

Erik Rune Hansens syn på redaksjonsskifte i 1975.....	80
Østring og INOs forklaring på redaksjonsskifte.....	84
Et siste forsøk.....	85
Folk og Land og INO.....	90
Konklusjon.....	92
7. Konklusjon: Folk og Land 1967-75. Fra rehabilitering til nyfascistisk	
opposisjonsorgan.....	94
Hvorfor fornyelsesprosessen fant sted i avisen under disse årene.....	94
Hva preget avisen i årene under fornyelsen.....	96
Hvorfor fornyelsesprosessen resulterte i en omlegging av avisen i 1975.....	98
Epilog: Folk og Land 1975-2003.....	100
Forslag til videre forskning.....	102
Kilder og litteratur.....	103
Kilder.....	103
Litteratur.....	104

Forord

Arbeidet med denne oppgaven har vært spennende og lærerikt. Kildene som ligger til grunn er omfattende og det har til tider vært utfordrende å stake ut kursen. I den forbindelse ønsker jeg å takke min veileder gjennom disse to årene, professor Øystein Sørensen, for gode råd og engasjerende samtaler. Da jeg bestemte meg for å se på denne avisens historie, var oppgaven i utgangspunktet tenkt å omhandle *Folk og Lands* syn på okkupasjonshistorien og rettsoppgjøret. Sørensen introduserte meg da for denne spennende perioden i *Folk og Lands* historie, som jeg her har tatt for meg. Intervjuene med Bjørn og Bergljot Østring og tidligere redaktør i *Folk og Land*, Odd Isachsen, har bidratt med viktige perspektiver i denne fremstillingen. Tilgangen jeg fikk til Bjørn Østrings privatarkiv, har likeledes vært vesentlig for arbeidet med denne oppgaven. Jeg ønsker også å takke min gode studiekamerat gjennom disse to årene, Petter Rusten, for korrekturlesning. I denne sammenheng retter jeg også stor takk til min gode venn, Harald Borgebund, som har kommet med råd og innspill i innspurten. Øvrige familie og venner takkes for at de har vært overbærende med meg i perioder, hvor dette arbeidet har vært altoppslukende. Til slutt er det bare å tilføye at ansvaret for alle eventuelle feil og mangler selvfølgelig hviler på mine skuldre.

Espen Olavsson Hårseth

Oslo. Mai 2010

1. Innledning

Det norske establishment er tydeligvis uhyre fornøyet med seg selv og med den utvikling som har foregått her i landet på det politiske område siden andre verdenskrig. Og dog burde man vel kanskje, i allefall i lønnskamrene, ha grublet litt over om det virkelig kan komme noe godt ut av et samfund man har tuftet på historieforskning og urett.¹

Folk og Land (1952- 2003) har i etterkrigstiden fremstått som organet for tidligere NS-medlemmer, men avisen har bare nådd ut til et fåtall av dem. Avisens hovedtema har vært rettsoppgjøret, utdypet med artikler om norsk historie før, under og etter andre verdenskrig. Fra slutten av femtitallet har artikler rundt dagsaktuelle temaer fylt mer av plassen. Avisens opplag har siden 60-tallet vært synkende. Det skal ha vært 6-7000 abonnenter de beste årene. mens det i 1993 skal ha ligget på ca 1000 abonnenter.² I perioden min oppgave tar for seg, 1967-75, skal abonnementstallet ha ligget rundt 2000.³

Folk og Land skulle være en kontakt mellom meningsfeller, men også påvirke utad med sine artikler om det den mente var sannhet og rettferdighet. Avisen ble sendt til politikere og media. Med sin skarpe, NS-politiske form var den ideologisk og taktisk preget av å være et organ for en del av de tidligere NS- medlemmene, mens den av andre igjen ble kritisert for å gjøre rehabiliteringen av dem en bjørnetjeneste.⁴ *Folk og Lands* lave opplagstall viser at det ikke var så mange av de tidligere NS-medlemmene som leste avisen. Dette skyldes nok nettopp dens pågående form. De fleste tidligere NS-medlemmene hadde nok derfor større interesse av å følge debatten rundt rettsoppgjør og synet på tidligere NS-medlemmer i media og offentligheten ellers.⁵ Av arbeidet med kildene kommer det frem av at avisen i årene 1967-75, kom ut to ganger i måneden. Tidligere frem til begynnelsen av 1960-tallet hadde den kommet en gang i uken. Etter 1975 og frem til den ble lagt ned i 2003, var *Folk og Land* månedsavis. Den var under perioden jeg tar for meg, foruten enkelte dobbeltnummer, et blad på beskjedne åtte sider.

¹ Folk og Land NR 21. 1972, side 3: *Fred er ei det beste.*

² Dahl, Hans Fredrik, Hjeltnes, Guri, Nøkleby, Berit, Ringdal, Nils Johan og Sørensen, Øystein(red.): "Folk og Land." I *Norsk Krigsleksikon*. Side: 112-113. Oslo. Cappelen Forlag 1995

³ Øvsthus, Georg: *Dom og oppreisning*. Side 227 I Danielsen Rolf og Ugelvik Larsen, Stein(red.): *Fra ide' til dom*. Oslo. Universitetsforlaget.1976

⁴ Dahl, Hjeltnes, Nøkleby, Ringdal og Sørensen,(red.) 1995: Side 112-113.

⁵ Øvsthus 1976: Side 228

Problemstilling

Jeg skal i denne oppgaven ta for meg avisen i årene 1967-75. Avisen var i disse årene preget av en fornyelsesprosess. Det er hva denne prosessen innebar jeg skal se nærmere på. Denne prosessen bar preg av at avisen ble mer politisk orientert og med dette rettet den seg mot en yngre generasjon nasjonalister. Årsaken til min interesse rundt dette temaet er at avisen på denne tiden er blitt sett på som sentral i nynazismens fremvekst i Norge.⁶ Noe som har vekket min interesse ytterligere rundt dette temaet, er at det ikke tidligere er blitt behandlet av norske historikere.⁷

Jeg ønsker derfor å få svar på tre hovedspørsmål. For det første hvorfor denne fornyelsesprosessen fant sted i avisen i disse årene og hvorfor de unge nasjonalistene valgte å engasjere seg i denne avisen. For det andre hva som preget avisen innholdsmessig og dens praktiske drift i disse årene og grunnene til dette. For det tredje ønsker jeg å finne ut av hvorfor denne prosessen resulterte i en redaksjonell og praktisk omlegging av avisen i 1975. I arbeidet med disse spørsmålene ønsker jeg å drøfte ideologiske opp mot praktiske og erfaringsmessige forklaringer. Gjennom svarene jeg kommer frem til på disse spørsmålene vil jeg søke å plassere avisen i årene 1967-75 innenfor en fascistisk tradisjon. Jeg vil på denne måten forsøke å argumentere for hvordan tendenser i etterkrigstidens fascistiske strømninger i Europa kom til uttrykk i Norge, med sine egne historiske forutsetninger. Med andre ord hvorfor avisen i disse årene kan sees på som et nyfascistisk opposisjonsorgan. Et viktig verktøy i dette arbeidet vil være historikeren Roger Griffins fascistiske idealtipe. Dette fordi den kan brukes som teoretisk tilnærming til ulike fascistiske uttrykk uavhengig av tid og sted den opererer innenfor. Jeg vil komme nærmere inn på Griffins idealtipe senere i kapittelet.

Noe av det vanskeligste med denne oppgaven har vært å definere dette miljøet ut i fra etablerte begreper. Dette skyldes myriaden av begreper som er blitt brukt for å definere dette miljøet. Media omtalte *Folk og Land* konsekvent som nazistisk, like konsekvente var aktørene selv i sin omtale av seg selv som norske nasjonalister eller kun som organ for tidligere NS-medlemmer med en historisk profil knyttet til rehabilitering av disse. Man omtalte seg sjelden dirkete som fascistiske og aldri som nazister. De så seg riktig nok som en del av en fascistisk tradisjon, men så på nazistbegrepet som et stempel de hadde fått av ”fienden”, slik at disse kunne svekke deres omdømme i vanelige folks øyne.⁸ I den forbindelse er det viktig å huske

⁶ Bangsund, Per: *Arvtakerne*. Oslo. Pax. 1984

⁷ Sørensen, Øystein: ”Nyere forskning om norsk nasjonalsosialisme og nynazisme-et kortfattet riss.” I Dahl, Ottar og Sørensen Øystein(red): *Nazisme og nynazisme*: Side 92. Historisk institutt, universitetet i Oslo, og Den norske historiske forening(HiFo). Oslo 1995

⁸ VG. 30.09.1970. Side 4: *Ingen ”nynazistisk gruppe”* Odd Melsom

på at *Folk og Land* i tillegg til å være meningsbærende også var et forum for debatt. Folk med ulik tilnærming til fascismen så vel ideologisk, historisk og erfaringsmessig støttet opp om avisen også selverklærte nazister og nynazister, så vel som tidligere NS-medlemmer som mente NS hadde vært riktig der og da men som ikke hadde ønske om noen politisk revitalisering i den retning etter krigen. Det er her Historikeren Roger Griffins fascistiske idealtipe kommer inn i bildet som verktøy i arbeidet med denne oppgaven.

Grunnen til at norske tilfeller av fascisme i etterkrigstiden ikke har vært behandlet av norske historikere skyldes nok at fascismen og dens ulike varianter, deriblant nynazisme, har vært et marginalt fenomen innenfor den vestlige kultur etter andre verdenskrig generelt og i Norge i særdeleshet. Jeg mener at dette allikevel er et høyst interessant tema da fascismen i ulike former etter krigen har etablert seg som et konstant fenomen innenfor den vestlige kultur, også i Norge. Nye ideologiske former, uttrykk og bevegelser fortsatte å dukke opp etter krigen. Fascismens ideologi og uttrykk er også blitt mer mangfoldig etter krigen, enn den var i mellomkrigstiden, nettopp fordi den har hatt mye lenger tid på å utvikle seg i ulike retninger. I det stabile vestlige samfunnet som har utviklet seg etter krigen er allikevel fascismens rolle som statsbærende ideologi i dag blitt en usannsynlighet. Den kommer allikevel stadig til uttrykk og fortsetter å utvikle seg ved hjelp av en omfattende ”hjemmeindustri.”⁹ Ideologien har hatt en utrolig evne til å tilpasse seg den samfunnsmessige utviklingen den eksisterer innenfor ved at den tar opp i seg nye konfliktlinjer i det moderne samfunnet.¹⁰ Som vi skal se i tilfellet ”fornyelsen” i *Folk og Land* hvilte ikke den politiserende linjen i årene 1967-75 på gamle fascistiske kampsaker fra mellomkrigstiden. Selv om den også var tilbakeskuende, særlig rundt Vidkun Quislings Nasjonal Samling. Aktørene så seg som representanter for noe nytt, men de definerte seg likevel innenfor en fascistisk tradisjon:

For selv vi som ikke opplevde krigen og ”rettsoppgjøret” vil aldri glemme – det var også våre politiske idealer som ble svertet og vår fremtid som ble lagt i internasjonalistenes og kommunistenes hender, da drømmen om et nasjonalt Norge i et forbund av frie germanske stater ble et mareritt i 1945!¹¹

De så sin kamp som en fortsettelse av den kampen som fascistene tapte i andre verdenskrig. Det var de samme idealenes kamp, mot de samme fiender. Tidene hadde forandret seg og med den også formen på konfliktene og ikke minst maktforholdene mellom de ulike partene. Konfliktene antok nye former som førte til nye problemstillinger og dette krevde nye

⁹ Griffin, Roger: *The Nature of Fascism*. Side 161,170. Routledge. London 2006

¹⁰ Griffin 2006: Side 45

¹¹ Folk og Land NR. 20 1974, For ungdommen side 4: *Takk for oss!*

løsninger.¹² Dette kommer klart frem av avisens uttrykk på denne tiden og bekrefter historikeren Roger Griffins teori om at etterkrigstidens fascistiske fanebærere har beveget seg bort fra mellomkrigstidens uttrykk og strategier. De har tilpasset seg etterkrigstiden men det er den samme ideologiske kjernen som utgjør det ideologiske motivasjonsgrunnlaget.¹³

Bakgrunn: Folk og Land 1947-67

Folk og Lands historie begynte i 1947 da den tidligere læreren og journalisten, Nils Vikdal (1898-1952), startet avisen *Skolenytt* i Kristiansund.¹⁴ Vikdal hadde under okkupasjonen vært med i det NS-kontrollerte Lærersambandet. *Skolenytt* beskjeftiget seg i hovedsak med kritikk av rettsoppgjøret og var beregnet på dem som hadde vært med i Lærersambandet. Vikdal mente disse var utestengt fra den vanlige presse etter krigen. Fra 1948 ble den stensilerede avisen trykket og kom ut under navnet *8.mai*.¹⁵ Vikdals medarbeider Arvid B. Arntzen tok over som redaktør i 1950. På denne tiden hadde avisen økonomiske problemer og en del tidligere NS-medlemmer gikk sammen og støttet den økonomisk, deriblant Forbundet for Sosial oppreisnings formann Anders Hafskjold (1901-1982). Høsten 1952 ble driften flyttet til Oslo og fra desember dette året kom ukeavisen ut under navnet *Folk og Land*. Finn Brun Knudsen tok nå over som redaktør.¹⁶ Knudsen hadde under okkupasjonen vært medarbeider i Nasjonal Samlings hovedorgan *Fritt Folk*.¹⁷ Avisen ble nå trykket av det samme trykkeriet som under okkupasjonen hadde trykket NS' hovedorgan *Fritt Folk*. Under perioden denne oppgaven tar for seg gikk trykkeriet under navnet Viking Boktrykkeri, før dette Sambandstrykkeriet. Dette skyldtes at familien som eide bedriften hadde vært medlemmer i NS.¹⁸ I 1955 ble Knudsen etterfulgt av Johannes Kringlebotn, pressemann fra Risør-avisen *Folketanken*.¹⁹ Med lanseringen i 1952 hadde *Folk og Lands* første redaktør Finn Brun Knudsen uttalt hva som skulle være avisens retningslinje. Dette ble førende gjennom hele dens historie:

Folk og Land som vårt nye blad heter, ser det som sin første oppgave å være det frie og uavhengige talerør for alle som på en eller annen måte har vært rammet av det politiske rettsoppgjør, og ikke mindre for dem som av en eller annen årsak er blitt nektet spalteplass i dagspressen.²⁰

¹² Folk og Land NR. 11 1973, leder side 3: *En ny generasjon nasjonalister*

¹³ Griffin 2006: Side 161, 170, 173

¹⁴ 8. Mai NR. 2 1952: *Nils Vikdal er død*

¹⁵ Dahl, Hjeltnes, Nøkleby, Ringdal, og Sørensen(red.) 1995: Side 112

¹⁶ Øvsthus 1976: Side 227

¹⁷ Bangsund 1984: Side 71

¹⁸ Intervju med Bjørn og Bergliot Østring 05.11.2009, Høvik.

¹⁹ Folk og Land NR. 9 1981, side 1,6: *Med Folk og Land gjennom 30 år!*

²⁰ Folk og Land NR. 9 1981, side 1,6: *Med Folk og Land gjennom 30 år!*

Rammene Knudsen satte ble imidlertid tolket svært forskjellig ut i fra hvem som satt i redaksjonen. Avisen var i storparten av sin levetid viet artikler om okkupasjonstiden og landssvikoppgjøret. *Folk og Land* ønsket å legge frem dokumentasjon som kunne bidra til en historisk og juridisk rehabilitering av de tidligere NS-medlemmene og landssvikdømte. Avisen ønsket altså hele tiden å nå utover ”menigheten” med sin avis. Hvilke lesere avisen søkte utover sin egen krets av en del tidligere NS-medlemmer, var avhengig av hvem som styrte avisen. Gjennom avisens historie foregikk det en intern dragkamp om hvorvidt den skulle være politisk eller ikke. Mange mente at en politisk linje ville ødelegge for rehabiliteringen av tidligere NS-medlemmer.²¹

I 1958 ble avisen aksjeselskap med Forbundet for Sosial oppreisning (1949-73) som en av aksjonærene.²² Forbundet var stiftet av tidligere landssvikdømte NS-medlemmer i 1949. Forbundet skulle fremme sosiale og økonomiske interesser, samt juridisk og historisk rehabilitering for tidligere NS-medlemmer. Bare et fåtall av de tidligere NS-medlemmene sluttet opp om forbundet, som ble dominert av de middelaldrende og de eldre, hvorav den største yrkesgruppen var bønder. Organisasjonens geografiske tyngdepunkt lå på Østlandet. Medlemmene og sympatisørene representerte det som under okkupasjonen hadde vært det passive NS og de som hadde vært aktive på lavere plan. Et par tusen kan ha sluttet opp om Forbundet, som var det viktigste organiserte fremstøtet for rehabilitering av de tidligere NS-medlemmene. Forbundet utga skrifter og henvendte seg til myndighetene. Med årene ble arbeidet for historisk rehabilitering dominerende på bekostning av den juridiske og sosiale kampen. Dette arbeidet ble fortsatt i Institutt for Norsk okkupasjonshistorie (INO), da forbundet ble lagt ned i 1973.²³ INO (1974-2003) skulle samle historisk materiale og utgi bøker og hjelpe en ny generasjon forskere inn i NS-temaet i håp om et endret syn på NS-medlemmene og deres motiver under okkupasjonen.²⁴

I 1958 ble også Odd Melsom (1900-1978) og Alexander Lange (1901-1984) redaktører. Melsom hadde ansvaret for de utenrikspolitiske artiklene, mens Lange tok seg av det okkupasjonshistoriske stoffet.²⁵ Redaktørene Alexander Lange og Odd Melsom, som redigerte avisen fra 1958 til 1973, tolket Knudsens retningslinjer dit hen at også dagsaktuelle

²¹ Øvsthus 1976: Side 227

²² Øvsthus 1976: Side 227

²³ Dahl, Hjeltnes, Nøkleby, Ringdal og Sørensen(red.) 1995: Side 113”Forbundet for sosial oppreisning”

²⁴ Dahl, Hjeltnes, Nøkleby, Ringdal og Sørensen(red.) 1995: Side 196-197 ”INO, Institutt for norsk okkupasjonshistorie”

²⁵ Folk og Land NR. 9 1981, side 1,6: *Med Folk og Land gjennom 30 år!*”

saker skulle vies spalteplass. Derfor ble avisen allerede mer politisk kommenterende i 1958, da disse trådte inn i redaksjonen med nye visjoner:

Vi må i all vår upolitiskhet ha et ansikt som i alle fall har visse politiske trekk, som motstanderen før eller senere blir nødt til å kommentere. Skal vi være jesuitter kan vi vel si at hva spiller det for rolle HVA vi mener om dette og hint, hvis bare det å mene et eller annet kan fremme vår hensikt, og for øvrig kan vi vel si at hvorfor i all verden skulle ikke vi ha rett og plikt til å mene noe om dagens brennende spørsmål. Hvorfor skulle ikke vi ha lov å si noe om forholdene i for eksempel Sovjetunionen, VI som har gitt et stort blodoffer i kampen mot barbarene der.²⁶

Dette sitatet viser at avisen tenderte mot politiske kommentarer i hele dens levetid, men i årene før og etter 1967-75, fylte disse bare en liten del av spalteplassen. Allikevel ser man av de tidligere avisårgangene, at artiklene kunne være like radikale som under fornyelsesprosessen i årene 1967-75. Hvorfor avisen ikke tok en mer politisk retning før 1967 skal jeg forsøke å besvare senere i oppgaven. Først vil jeg presentere redaktøren Melsom som i størst grad kom til å prege avisen gjennom sine seksten år i redaktørstolen (1958-1973).

Redaktør Odd Melsom hadde vært NS-politikker og pressemann. Han hadde vært redaksjonssekretær og i krigens siste år, redaktør i NS hovedorgan *Fritt Folk*. Han hadde også under okkupasjonen vært presseleder i det NS-kontrollerte LO og fra 1942 vært redaktør i *Norsk arbeidsliv*, en arbeidervennlig og sosialradikal ukeavis for det NS-kontrollerte LO. Det var en av de mest profesjonelle NS-avisene under krigen. Han ble idømt tolv års tvangsarbeid i 1948. I NS første tid på trettitallet (1933-36) var han aktiv i den såkalte Elverumsgruppen, en sosialradikal fløy i partiet. Melsom meldte seg ut av partiet i 1936, men kom inn igjen sommeren 1940. Han var under okkupasjonen ideologisk anfører for den sosialradikale fløyen i Nasjonal Samling.²⁷ Etter krigen var han en ledende kraft i den organiserte virksomheten til tidligere NS-medlemmer.²⁸

Melsoms medredaktør, Alexander Lange hadde på trettitallet vært aktiv i Fedrelandslaget.²⁹ Fedrelandslaget ble stiftet i 1925 av blant annet Fridtjof Nansen. Organisasjonens formål var å samle alle borgerlige og nasjonalsinnede mennesker i Norge mot trusselen fra sosialismen. I 1930-årene var Fedrelandslaget tydelig inspirert av italiensk fascisme og tysk nasjonalsosialisme.³⁰ Av profesjon var Lange jurist.³¹ Under okkupasjonen

²⁶ Folk og Land NR. 9 1981, side 1,6: *Med Folk og Land gjennom 30 år!*”

²⁷ Sørensen, Øystein: *Hitler eller Quiling?* Side 153-154, Oslo. Cappelen. 1989

²⁸ Dahl, Hjeltnes, Nøkleby, Ringdal og Sørensen (red.) 1995: Side 268

²⁹ Folk og Land NR. 4 1984, side 3: *Alexander Lange er død*. Kåre Haugerud

³⁰ Dahl, Hjeltnes, Nøkleby, Ringdal og Sørensen (red.) 1995: Side 92 ”Fedrelandslaget”

³¹ Kvanmø, Hanna og Rygnestad, Arild: *Anders Langes Saga*. Side: 40. Oslo. Det norske samlaget. 1993

var han NS-medlem og arbeidet som politifullmektig i Trondheim. Lange gjorde også frivillig fronttjeneste ved Leningrad-fronten som menig SS soldat et halvt års tid fra sommeren 1942. Etter krigen, i 1948, ble han dømt til tre og et halvt år tvangsarbeid.³² Etter soningen satset Lange på journalistikken. Først som redaktør av *Nordstrands Avis*, for så å ta over *Folk og Land* med Odd Melsom i 1958.³³ Han sto sentralt i *Folk og Land* og Forbundet, senere INOs, arbeid frem til han døde i 1984.³⁴ Oppgaven tar først og fremst for seg hovedredaktør Melsoms virke. Dette skyldes for det første, som allerede nevnt, at det var Melsom som var ansvarlig for det politiske stoffet. Det er avisens politiske uttrykk som vil bli drøftet i denne oppgaven. For det andre var Lange sjelden lenger å se i redaksjonslokalene på den tiden de unge nasjonalistene ble trukket inn i avisen.³⁵

Avisen sto både før og under redaktør Melsom formelt uavhengig fra Forbundet. Men det var allikevel nære forbindelser både i interesser og personlig. Melsom var samtidig sekretær i Forbundet og mye av Forbundets agitasjon gikk gjennom *Folk og Lands* spalter, og avisen fungerte som Forbundets meldingsblad. Ettersom avisen både var organ for tidligere NS-medlemmer og samtidig skulle agitere utad, var det konflikter mellom kryssende hensyn. Det var derfor diskusjoner rundt avisens redaksjonelle linje. Forbundet skulle etter sine bestemmelser være upolitisk, mens avisen gav uttrykk av å fremme et "NS-syn" på fortid og samtid. Det var derfor ikke alle i Forbundet som var fornøyd med avisens linje med tanke på det nære forholdet mellom avisen og deres organisasjon. Diskusjonene i Forbundet gikk på denne tiden både på avisens form og eierforholdet. Fordelen med at avisen sto uavhengig av forbundet var at de kunne kjøre en politisk linje. Nettopp det at *Folk og Land* både skulle være et organ for tidligere NS-medlemmers kamp for rehabilitering og samtidig fremmet klare politiske NS-standpunkter, skapte uenighet innad om den redaksjonelle linjen.³⁶ Det er imidlertid ikke noen tvil om hva redaktør Melsom ønsket med den historiske rehabilitering av NS-medlemmene:

Vi tror også at vår innsats gjennom årene nok har gjort sin virkning. Vi tenker ikke her i første rekke på dette at så mange av tidligere års rabiate motstandere har måttet stikke pipen i sekk – at de har måttet gå over fra angrep til forsvar av uholdbare historiske bastioner som hele "rettsoppgjøret" var tuftet på. Men, kanskje mer på dette at vi har kunnet holde sannhetens fakkel høyt i disse år slik at den nå kan bæres videre av en nasjonal ungdom som har frigjort seg fra gammel hets og gamle legender om Norge, landet med verdensrekord i landsforræderi."³⁷

³² Privatararkiv 1267 Bjørn Østring, eske Fc5, Mappe: Vip: Lange, Alexander

³³ Kvannmo og Rynestad 1993: Side 44

³⁴ *Folk og Land* NR. 4 1984, side 3: *Alexander Lange er død*. Kåre Haugerud

³⁵ Gjallarhorn NR. 2 1999: Side 3,4: *Lite realt av Folk og Land!* Erik Rune Hansen

³⁶ Øvsthus 1976: Side 227

³⁷ *Folk og Land* NR. 1. 1972, leder side 3: *Noen nyttårsbetraktninger*.

Dette sitatet er talende for årsakene bak fornyelsen av avisen som ble satt i gang i 1967 og brakt til ende i 1975. Dette viser også at et motiv bak den historiske rehabiliteringen kunne være å renyvaske sin egen fortid, nettopp for å legitimere en ny fascisme i samtiden.

Kilder

I svarene på de tre hovedproblemstillingene i oppgaven har jeg hele veien drøftet ideologiske opp mot praktiske årsaker. Det første spørsmålet, hvorfor denne fornyelsesprosessen fant sted i avisen i disse årene og hvorfor de unge nasjonalistene valgte å engasjere seg i denne avisen, er besvart på grunnlag av flere kilder. Hovedkildene har vært de aktuelle årgangene av *Folk og Land*. Disse har vært å finne på Stiftelsen Norsk okkupasjonshistories sin hjemmeside www.sno.no. Numrene jeg ikke har funnet her har vært tilgjengelig på mikrofilm på Nasjonalbiblioteket i Oslo. Her har jeg funnet både ideologiske og praktiske årsaker til at fornyelsesprosessen fant sted i avisen i disse årene, ved å se på Odd Melsoms motiver så vel som motivene til de unge nasjonalistene som kom til. Det har imidlertid vært nødvendig å supplere informasjonen jeg fant i disse årgangene med en del tilleggsmateriale. Dels fordi avisen hadde ulike leserinteresser å forholde seg til og derfor måtte formulere seg med hensyn til dette. For det andre var *Folk og Land* en 8-siders avis som kom ut to ganger i måneden under denne perioden. Det var med andre ord begrenset med plass. De ideologiske og praktiske forklaringene på endringen i avisens profil kom frem i redaksjonelle ledere og korte artikler. Derfor har jeg supplert med informasjon fra andre skriftlige kilder som de unge nasjonalistenes eget meldingsblad, *NUF Bulletin*, deres ideolog Olav Hoaas' pamfletter og beretninger skrevet av aktører som var sentrale under denne prosessen, fortrinnsvis hva tidligere ungdomsredaktør og redaksjonssekretær Erik Rune Hansen i ettertid har berettet i sitt eget tidsskrift, *Gjallarhorn*.

Det andre hovedspørsmålet i min problemstilling er hva som preget avisen innholdsmessig og dens praktiske drift i disse årene og grunnene til dette. Dette er besvart først og fremst ut ifra de gjeldende årgangene i avisen. Dette gjelder naturlig nok særlig drøftingen av det ideologiske innholdet. Når det gjelder den praktiske driften har intervjuet med tidligere redaktør Odd Isachsen vært til stor hjelp, i tillegg til de omtalte artiklene av Erik Rune Hansen. Dette har jeg drøftet opp mot opplysninger som kommer frem av avisen i disse årene.

Jeg har også forsøkt å finne ut av hvorfor denne fornyelsesprosessen i avisen tok slutt i 1975. Redaksjonsskifte som var en følge av dette, innebar en redaksjonell og praktisk

omlegging av avisen. Det er her det har vært størst behov for å supplere med andre kilder. Under avisens omlegging ble dette bare omtalt i korte trekk i avisen. Samtidig bærer forklaringene preg av at de som nå tok over hadde behov for å rettferdiggjøre sin inngripen i de unge nasjonalistenes drift av avisen. I perioden etter dette har det imidlertid pågått en interessant og oppklarende debatt i avisens spalter om årsakene til redaksjonsskifte. Her har det imidlertid vært nødvendig å supplere med tilleggs materiale for å kunne kontrollsjekke motstridende opplysninger og uklarheter. Her har intervjuene med Odd Isachsen som gikk av som redaktør i 1975 og Bjørn Østring som tok over driften etter ham vært oppklarende. I tillegg har brev og tidsskrifter jeg har fått tilgang til i Bjørn Østrings privatarkiv vært svært viktig. Takket være tilgangen jeg fikk til disse mappene, som nå er plassert på riksarkivet, har jeg klarere kunnet få en forståelse for de ulike aktørenes motiver og standpunkter. Her har jeg hatt tilgang til skriftlig kildemateriale hvor det naturlig nok ikke vært like stort behov for å veie sine ord eller tilpasse forklaringene ut i fra hvilken part i denne konflikten man har representert. I tillegg har jeg benyttet meg av artikler fra dagspressen på denne tiden, først og fremst VG. Dette har vært for å bedre kunne sette mitt tema inn i sin samtidige kontekst og hvordan samfunnet, rettere sagt media ellers, oppfattet denne avisen og miljøet rundt det.

Muntlig kontra skriftlige kilder

Intervjuene jeg har gjort med to av hovedaktørene har vært vesentlige for å få utdypet ting jeg har fått ut av de skriftlige kildene jeg har hatt for hånden. Intervjuet med Bjørn Østring medførte også at jeg fikk innpass i hans privatarkiv. Kildematerialet jeg fant her har vært til stor hjelp i arbeidet med oppgaven. Stoffet jeg har funnet her har bidratt til å supplere, så vel som korrigere, opplysningene jeg har funnet i *Folk og Lands* årganger. Dette har først og fremst bidratt til økt forståelse for årsakene bak fornyelsen av avisen som ble satt i gang i 1967 og redaksjonsskifte i 1975. Slik har jeg kunnet basere oppgaven på et videre spenn av aktørenes egne fremstillinger rundt sin historie. Intervjuet som ble gjort med tidligere redaktør Odd Isachsen har også tilført fremstillingen synspunkter fra en av hovedaktørene, som ikke har vært synelig i denne skriftelige baserte debatten innad i avisens egen krets. Intervjuet med Isachsen ble foretatt per e-post. Dette skyldes at han ugjerne tar intervjuer om dette, da han mener at det som blir sagt som regel kommer ut med et annet innhold enn det hadde under intervjuet.³⁸

Det er foretatt intervju med Bjørn og Bergljot Østring og Odd Isachsen. Isachsen og Østring er de eneste gjenlevende sentrale aktørene fra den perioden i avisens historie som jeg

³⁸ E-post Isachsen. 23.2.2010

tar for meg. De representerer på mange måter også to motstående parter i de kryssende interessene som preget avisen på denne tiden. Odd Isachsen som representant for nasjonalistene som ønsket en politisk linje i avisen, og Bjørn Østring som representant for dem som ønsket avisen til dens mer tradisjonelle innhold om okkupasjonshistorien og rettsoppgjøret ut i fra et NS- standpunkt. Det skarpe skille som er lagt i denne oppgaven mellom aktørene, må i virkeligheten tones ned.

På denne måten har jeg forsøkt å få flere beretninger om det samme emnet. De ulike parter som har kommet til orde muntlig og skriftlig har alle bidratt med viktige brikker til denne fremstillingen. Ved å forsøke å la de ulike parter komme til orde, har jeg håpet å gjøre fremstillingen så riktig som mulig. Derfor har jeg heldigvis fått anledning til å høre versjonene til de aktørene som fortsatt lever i dag i tillegg til de skriftlige beretningene av nå avdøde sentrale personligheter. Slik har jeg kunnet veie de ulike forklaringene opp mot hverandre. Samtidig er det som tidligere redegjort to syn på denne perioden i avisens historie. Den ene slik Nasjonalistene Melsom, Hansen og Isachsen tolket den og på den andre siden slik Østring og NSUF/frontkjempergenerasjonen i INO tolket den. Slik vil nok elementer i de ulike skriftlige og muntlige beretningene ha sekundære elementer i seg.³⁹ De har representert hver sin part og slik det kommer frem av de skriftlige beretningene er de enkelte fremstillingene på hver sin side med tiden blitt mer homogene med respektive partners fremstilling. For eksempel har Østring og hans meningsfellers fremstilling av de unge nasjonalistene blitt mer ensidig negativ med årene. Både i de skriftlige og intervjuaserte beretningene er det også systematiske utelatelser. Derfor har jeg vært nødt til å sannsynliggjøre hva som i en del tilfeller skjedde, tuftet på indisier. I dette ligger det forhold som ikke ønskes å diskutere. Særlig ikke ovenfor utenforstående.⁴⁰ Dette har nok noe med at aktørene innenfor dette miljøet føler at de ofte er blitt feiltolket og deres utsagn forvrengt av folk utenfra. I mitt tilfelle gjelder dette spesielt redaksjonsskifte i 1975. Her har imidlertid en del private dokumenter, spesielt brev, mellom aktørene bidratt til å klargjøre en del omstendigheter.

Grunnen til at det ikke er blitt foretatt flere intervjuer er som sagt at det ikke er flere gjenlevende aktører som sto sentralt i avisen i årene 1967-75. De fleste redaktører som ved enhver tid satt ved roret i avisen opp igjennom dens historie var godt voksne når de tok på seg denne oppgaven. Dette skyldes nok at å stå i forbindelse med *Folk og Land* kunne føles som

³⁹ Kjeldstadli, Knut: *Kildekritikk*. Side 68 I Hodne, Bjarne, Kjeldstadli, Knut og Rosander, Göran (red.): *Muntlige kilder*. Oslo. Universitetsforlaget. 1981

⁴⁰ Kjeldstadli 1981: Side 71

en belastning. Dette skyldtes at avisen ble påstått å være et "naziorgan" av utenforstående. For folk som sto midt i karriere og familieliv kunne belastningen bli for stor. Lønnen for arbeidet var også beskjeden og etter 1975 var driften fullt ut basert på dugnadsinnsats. Årene jeg tar for meg representerer unntaket i så måte med sitt ungdommelige innslag. Allikevel har jeg i hovedsak måtte basere meg på skriftlige kilder da alle tre ungdomsredaktørene som gjennom denne perioden var engasjert i avisen, nå er gått bort. Reelt sett var det ikke flere yngre medarbeidere enn disse tre, selv om det vanket en del ungdom i avisens lokaler på denne tiden.⁴¹

Litteratur: Fascismen som idealtipe

Omfanget av litteratur rundt det temaet min oppgave tar for seg er beskjedent. Hvis man ser på hva som er gjort av historikere, er arbeidet helt fraværende.⁴² Journalisten Per Bangsunds bok *Arvtakerne* fra 1984 har allikevel vært svært viktig for mitt arbeid på den måten at den har gitt meg nødvendige forkunnskaper om emnet. Bangsund tar for seg de tidligere NS-medlemmenes organiserte virksomhet og nynazismens fremvekst i et større perspektiv og dekker hele etterkrigstiden frem til 1984. Min oppgave begrenser seg i stor grad til *Folk og Lands* ideologiske uttrykk i årene 1967-75. Georg Øvsthus hovedoppgave i historie fra 1972 om Forbundet for sosial oppreisning har også bidratt med nødvendig bakgrunnskunnskap. Det er allikevel Griffins fascistiske idealtipe som har vært det viktigste hjelpemidlet i denne oppgaven. Nettopp fordi temaet har vært vanskelig å definere med ideologiske begreper.

Det er nettopp ut i fra utfordringene med å definere avisens ideologiske grunnlag at den mer teoretiske litteraturen kommer inn. Den har kunnet hjulpet meg på vei til å definere avisen under dens mer politiske år fra 1967-75. Historikeren Roger Griffin har vært sentral her. Han er ikke bare slik jeg ser det den som på best måte har klart å definere en generell fascisme eller en mytisk kjerne i den fascistiske ideologi, som har kommet til uttrykk på forskjellige måter ut ifra tid og sted den har virket innenfor. Griffin har også vært viktig fordi han har viet stor interesse for fascismens eksistens etter andre verdenskrig. Griffins fascistiske idealtipe favner i tillegg også etterkrigstidens bevegelser. En fascistisk idealtipe som også dekker etterkrigstidens bevegelser har vært umulig å spore andre steder. En annen historiker med autoritet på dette området, Stanley G. Payne, bruker også sin egen idealtipe på fascismen, men denne dekker bare mellomkrigstidens bevegelser. Denne bærer imidlertid mer preg av å være en liste over en rekke komponenter som må være til stede for at en bevegelse

⁴¹ Intervju Odd Isachen per epost 25.2.2010

⁴² Sørensen 1995: Side 92

skal kunne betegnes som fascistisk.⁴³ Generelt bærer historiske bøker som tar for seg fascismen preg av å behandle etterkrigstidens fascisme svært lite nærgående. Særlig i øyenfallende blir mangelen i denne litteraturen, når det gjelder å sette dette fenomenet i teoretisk kontekst.

Griffin har i motsetning til dette nettopp vist fascismens ideologis utrolige evne til å tilpasse seg konteksten også i etterkrigstiden. Nettopp fordi han tar utgangspunktet i den fascistiske ideologi som en motiverende faktor i seg selv.⁴⁴ I *Folk og Land* må også ideologiens motiverende kraft tas i betraktning når vi skal undersøke årsakene til fornyelsesprosessen, i avisen, som ble satt i gang i 1967. Dette skal vi se nærmere på i kapittel 2: "Fornyelsen." Derfor er denne politiske ideologiens aktører i etterkrigstiden også interessant å se nærmere på. Dette til tross for at den har utspilt sin rolle som ideologisk konkurrent ovenfor de statsbærende ismene i etterkrigstiden, liberalismen og kommunismen.⁴⁵ Griffins definisjon av den generelle fascismens kjerne lyder som følger:

Fascism is genus of political ideology whose mythic core in its various permutations is a palingenetic form of populist ultra- nationalism.⁴⁶

En slik tilnærming til fascismen som Griffin argumenterer for, forutsetter at det innenfor denne ismen eksisterer en utpreget ideologisk heterogenitet mellom de ulike representantene for den også innenfor de samme miljøene. Her vil det også være stort sprik i bakgrunn og motivasjon for aktørene innenfor denne ideologien. Men den idealtypiske ideologiske kjernen Griffin har definert er allikevel homogen.⁴⁷ Det er allikevel det eneste som er homogent ved ideologien og den er bare anvendelig som en ideotype, med andre ord et verktøy som kan hjelpe oss å plassere fenomenene vi studerer.⁴⁸ Her er det nødvendig med en nærmere forklaring av denne ideotypen som jeg vil bruke som verktøy i min oppgave før vi går videre. Med "Mythic core" mener Griffin den inspirerende og revolusjonære kraften i ideologien som motiverer dens aktører til handling, den motiverende faktor.⁴⁹ Med "palingenetic myth" mener Griffin en myte om "gjenfødelse" fra "palin"= igjen, på ny og "genesis"= "skapelse", "fødsel." Dette uttrykket slik det er brukt her henspiller til en forståelse av en ny start eller regenerering etter en forfallstid eller en periode preget av krise og nedgang. I denne

⁴³ Payne, Stanley G.: *A history of Fascism 1914-45*. Side 4,7. Routledge. London. 2005

⁴⁴ Griffin 2006: Side 28

⁴⁵ Griffin 2006: Side 161

⁴⁶ Griffin 2006: Side 26

⁴⁷ Griffin 2006: Side 27

⁴⁸ Griffin 2006: Side 27

⁴⁹ Griffin 2006: Side 27

sammenheng blir begrepet brukt som en generell term rundt en visjon om en radikalt ny begynnelse, som skal komme etter en periode med tilbakegang og oppløsning.⁵⁰ I kjernen av denne politiske gjenfødelsesmyten ligger troen om at samtiden er ved et veiskille i historien. Det oppfattede forfallet, dekadansen og undertrykkelsen blir forstått som at det samtidige system og samfunn er i ferd med å gå under på sine egne falske forutsetninger til fordel for en ny og bedre orden, en fascistisk orden.⁵¹ Denne politiske gjenfødelsesmyten er allikevel ikke tilbakeskuende, den er fremtidsrettet selv om den kan se bakover for inspirasjon og lærdom. Det er altså ikke tanken om en restaurasjon som er førende innenfor ideologien, men en ny fødsel etter en periode preget av oppløsning, forfall og maktmisbruk.⁵² Måten dette ble tolket i *Folk og Land* vil bli belyst i kapitlene ”Fornyelsen,” ”En ny generasjon nasjonalister,” ”Det Nye Europa” og ”NSALP?”.

Det siste nøkkelbegrepet i Griffins fascistiske ideatype, ”populist ultra nationalism,” forklarer populistisk med at ideologien baserer seg på folkets oppslutning, selv om den ledes av en ideologisk elite. Ideologien legitimeres ved at den mener å representere den reelle folkeviljen. Med ”ultra- nationalism,” menes en nasjonalisme som ser bort fra de liberale institusjonene og opplysningstidens humanisme som den moderne statsnasjonalismen er tuftet på. Nasjonalismen det her gjelder er snarere tuftet på et konsept av nasjon som en høyere rasebasert, historisk, spirituell og organisk hele som omfatter alle medlemmene av den etniske gruppen. Denne etniske enheten blir forstått som en naturlig orden som kan bli ødelagt av innvandring, upatriotisk holdning og moralsk forfall fordret av liberalisme, individualisme og sosialisme, materialisme og internasjonisme. Dette er ”fremmede krefter” frigjort av det moderne samfunnet, som har ført til massesamfunnet, moralsk forfall, internasjonisme og hedonisme og materialisme.⁵³ Dette vil bli belyst nærmere i kapitlene ”Fornyelsen”, ”En ny generasjon nasjonalister,” ”Det nye Europa” og ”NSALP?”

Ut i fra dette kan det Griffin betegner som ”palingenetic ultra nationalism”, nøkkelbegrepet i hans fascistiske ideatype, billedgjøres gjennom et fascistisk minimum, den mobiliserende visjonen innenfor ideologien: Det nasjonale samfunnet som reiser seg som en fugl fønix etter en periode preget av forfallets overgrep ovenfor gruppen.⁵⁴ En ideologisk gjenfødelsesmyte er allikevel ikke noe særegent for fascismen. Alle ideologier har en gjenfødelsesdimensjon når de opererer som revolusjonære bevegelser som ønsker å felle den

⁵⁰ Griffin 2006: Side 32-33

⁵¹ Griffin 2006: Side 32-33

⁵² Griffin 2006: Side 36

⁵³ Griffin 2006: Side 37

⁵⁴ Griffin 2006: Side 38

eksisterende orden. Fascismen skiller seg fra de andre ideologiene med sin gjenfødelsesmyte ved at den gjør den revolusjonære prosessen i seg selv så sentral i sin ideologiske kjerne. Den har ikke noen klart definerte mål etter at dens fiender er nedkjempet og de selv styrer samfunnet. Fascismens mytiske horisont beveger seg ikke utover den "kritiske fasen" i et samfunns utvikling. Det er kampen i seg selv som utgjør kjernen i ideologien.⁵⁵ Dette vil komme frem i alle kapitlene frem til kapittelet "Bruddet 1975."

Gjenfødelsesmytens sentrale rolle innenfor den fascistiske ideologien er både dens styrke og svakhet. Dens styrke ved at det er nettopp denne myten som forklarer mye av fascismens appell. Dette blir imidlertid en svakhet når praktiske følger tas i betraktning. Gjenfødelsesmytens kjerne rolle innenfor fascismens ideologi åpner for en rekke tolkninger og medfører derfor et vidt spekter av konkurrerende retninger, selv innenfor den samme politiske kultur. Dette gjør det vanskelig å samles i en bevegelse og slik vinne innflytelse i samfunnet. For det andre har gjenfødelsesmytens sentrale rolle i fascismen den praktiske konsekvens at den bare er i sitt rette element som opposisjonell ideologi så lenge klimaet i samfunnet bærer preg av en nasjonal krise. Noe som er fordret av en kombinasjon av sosiale, økonomiske, politiske og psykologiske faktorer. Dette er nødvendige faktorer for at fascismen skal ha noen masseappell.⁵⁶ I kapittelet, "Bruddet 1975" vil disse ideologiske årsaksforklaringene tas i betraktning når årsakene til redaksjonsskifte dette året blir drøftet.

Griffins fascistiske idealtipe som er utgangspunktet for denne oppgaven, kan defineres som en politisk ideologi, hvis mytiske kjerne gjennom forskjellige fortolkninger er en populistisk ultranasjonalisme, hvor motiverende faktor er ideen om gjenfødelse. Den fascistiske mentalitet er preget av en oppfatning av at man lever i en periode preget av et historisk veiskille hvor de korrupte og degenererte krefter som liberalisme, sosialisme, materialisme og internasjonalisme endelig er i ferd med å råtne på egen rot og gi vei for en ny tid hvor den revolusjonære nasjonalismen vil seire. Grunnet de ulike historiske situasjonene og lokale kulturelle tradisjonene hvor fascismen har operert, er det store forskjeller i hvordan denne ideologiske kjernen er kommet til uttrykk og motivert til handlinger, like ledes dens resultater.⁵⁷ Vi skal i denne oppgaven se hvordan denne ideologiske kjernen kom til uttrykk og motiverte til handlinger, samt resultatene av den, i *Folk og Land* i årene 1967-75. Til tross for den tyske nazismen og den italienske fascismens undergang i 1945 og de umenneskelige handlingene knyttet til disse regimene, blir fortsatt nye varianter av "palingentic ultra

⁵⁵ Griffin 2006: Side 38

⁵⁶ Griffin 2006: Side 39-40

⁵⁷ Griffin 2006: Side 44-45

nationalism” dyrket i marginale, men levende subkulturer i Europa og USA.⁵⁸ Som vi skal se i denne oppgaven var dette også tilfellet i Norge på 60 og 70-tallet. Dette kom til uttrykk i *Folk og Land* i årene 1967-75.

Fascismens idealtipe i etterkrigstidens kontekst

Fascismen har tross nederlaget i 1945, vist en nesten utrolig evne til å tilpasse seg omgivelsene, etterkrigstidens nye kontekstuelle rammer. Fascismens fortsatte eksistens i etterkrigstiden har vist at fascismen ikke er avhengig av bestemte kontekstuelle rammer for å overleve. Den er i alle fall ikke avhengig av mellomkrigstidens sosiale, økonomiske og politiske kriser, som datidens bevegelser arbeidet innen for. Fascismen har etablert seg som et permanent fenomen innenfor den vestlige kultur, om enn som ubetydelige men høyrøstet politisk minoritet.⁵⁹ For det andre er en av egenskapene ved den fascistiske gjenfødelsesmyten den at dens indre drivkraft og rasjonalitet viser seg å være avskåret fra empiriske motbevis mot de spådommene den setter omkring undergangen og den nye gjenfødselen. Dette forklarer hvorfor fascismen til tross for nederlaget i 1945, ikke har tolket det nye samfunnet som vokste frem av ruinene som et uttrykk for en europeisk gjenfødselse, men som et utslag av at det moderne samfunnets nedbrytende krefter vant ytterligere terreng med dette. En fascistisk gjenfødselse er ut ifra denne tankegangen etter krigen blitt mer nødvendig enn noen gang.⁶⁰ Et slikt syn gjorde seg også gjeldende i *Folk og Land* i årene 1967-75.

For det tredje har den europeiske fascismen gjennomgått en rekke ideologiske og taktiske endringer i etterkrigstiden. Dette bekrefter fascismens evne til å ta opp i seg nye konfliktlinjer og nye uttrykksformer. Den mest betydningsfulle endringen har innebåret internasjonaliseringen av fascismen, organisatorisk og ideologisk.⁶¹ Dette kom også til uttrykk i *Folk og Land* og vil fortrinnsvis bli gjort rede for i kapitlene ”En ny generasjon nasjonalister” og ”Det nye Europa.” Her er det den ideologiske internasjonaliseringen det vil bli sett nærmere på. Denne internasjonaliseringen må nettopp sees i sammenheng med fascismens dårlige kår i etterkrigstidens Europa. Den dårlige grobunnen for fascismen som massebevegelse i etterkrigstiden skyldes lidelsene andre verdenskrig påførte Europa, men også at Vest-Europa ble preget av et stabilt liberalt og kapitalistisk system under sterk økonomisk vekst etter krigen. Populistiske strømninger har derfor her blitt ledet i andre retninger enn i fascistiske. Som en revolusjonær kraft å regne med har derfor fascismen vært

⁵⁸ Griffin 2006: Side 45

⁵⁹ Griffin 2006: Side 146-147

⁶⁰ Griffin, Roger: *A Fascist century*. Side 155. Palgrave. Macmillan. New York. 2008

⁶¹ Griffin 2008: Side 155

fraværende i Europa siden 1945. Men som politisk subkultur derimot har den vist en enorm kapasitet til å overleve og tilpasse seg de nye forhold. Dens uttrykk er mer mangfoldig enn noen gang. Dette skyldes blant annet at fascismen nå har hatt mange tiår å videreutvikle seg på, i motsetning til den korte mellomkrigstiden.⁶² Grunnet denne heterogeniteten i fascismens uttrykk etter krigen, er de fascistiske bevegelsene blitt definert ut i fra et hav av begreper. Dette skyldes nok de høyst ulike ideologiske tilnærmingene blant miljøene, ulike uttrykksformer og taktikker.⁶³ I tillegg er begrepene fascisme og nazisme blitt misbrukt som merkelapp på politiske fiender, slik er begrepet er blitt utvannet og vanskelig å definere.⁶⁴ Til slutt kommer det faktum som Griffin har påpekt at vitenskapelig forskning på etterkrigstidens bevegelser er blitt neglisjert nettopp fordi man har hatt vanskelig for å gjenkjenne dem, da man har vært for opptatt av å gjenkjenne etterkrigstidens bevegelser ut i fra de ytre uttrykkene mellomkrigstidens bevegelser var preget av. Da vil man ikke finne mange fascistiske uttrykk og ideologien er derfor blitt tolket som død. Som man roper i skogen får man.⁶⁵ Denne oppgaven i sin helhet vil nettopp forsøke å vise seg at etterkrigstidens fascisme i høyeste grad har tilpasset seg konteksten den opererer innenfor ved å se på *Folk og Land* i årene 1967-75.

Noe som bidrar til å vanskeliggjøre en eksakt ideologisk definering av avisen, i årene 1967-75, er som sagt at den i tillegg til sin rolle som meningsbærer og talerør utad også fylte rollen som debattorgan innad. Noe som følgelig medførte at ulike og til dels motstående argumenter og interesser kom til uttrykk i avisen. Det var ulike motivasjonsgrunnlag og kryssende interesser som brukte avisen som sitt organ. Dette vil komme frem av drøftingen i samtlige av oppgavens kapitler. Det er nettopp derfor jeg vil bruke Griffins teori, for å sette de ulike synene i avisen i en ideologisk kontekst. Derfor vil jeg som avsluttende oppsummering trekke inn de viktigste sidene ved den fascistiske idealtypen. Den fascistiske ideologi kan gjenkjennes ved dens politiske kjernemyte nemlig en ultra-nasjonalistisk gjenfødelsesmyte. Det er mange tilnærminger og fortolkninger til denne, men dens motiverende kjerne går ut på at man arbeider for en nasjonal gjenfødelse ut i fra en situasjon man mener er preget av politisk og kulturelt forfall. Som en fugl fønix skal nasjonen igjen reise seg fra asken.⁶⁶ Videre har endringen av situasjonen etter den andre verdenskrig, som følge av de alliertes seier, tilført den fascistiske ideologien endringer i ideologisk innhold og overlevelsestrategier. Dette har medført endringer i hvordan ideologien manifesterer seg

⁶² Griffin 2006: Side 161

⁶³ Griffin 2006: Side 161

⁶⁴ Griffin 2006: Side 2,3

⁶⁵ Griffin 2008: Side 181-183

⁶⁶ Griffin 2008: Side 135

utad. De dominerende formene av fascismen ser nå på kampen for nasjonal gjenfødelse i en internasjonal og overnasjonal kontekst. Internasjonaliseringen av fascismen var også et aspekt ved denne ideologien som også var til stede i mellomkrigstiden, men som da ikke var noe dominerende fenomen ideologisk og i alle fall ikke praktisk. Den universelle formen fascistideologien har fått etter krigen i Europa, ser nå på de lokale fascistbevegelsene som en lokal kamp som en del av en europeisk kamp for et nytt Europa, fjernt fra samtidens samlingsbestrebelse i EF og EU.⁶⁷ Dette vil bli utdypet i kapittelet ”Det nye Europa.”

Den andre avgjørende endringen i etterkrigstidens fascisme er dens utvikling mot metapolitikkens domene. Man har valgt å fokusere arbeidet rundt kampen om ideene. Derfor har mange valgt å gå bort fra partipolitikk og aktivisme. De angriper det de ser på som det kulturelle hegemoniet. Dette gjør de ved at de forsøker å angripe faktiske forhold ved det moderne samfunnet som: materialisme, individualisme, menneskerettigheter, flerkultur også videre. Dette har ført til en dominerende ”anti establishment” holdning.⁶⁸ I *Folk og Land* kom dette gjennomgående til uttrykk i avisens ledere som kritiserte ”Det norske establishments” maktmisbruk, som bygget på falsk historisk grunnlag. Denne kritikken var tuftet på avisets egne erfaringer fra rettsoppjøret og etterkrigstiden, slik de så den. Denne kritikken ble imidlertid som oftest satt inn i en ideologisk fortolkning av hvordan tingene hang sammen. Derfor vil oppgaven se nærmere på dette som motivasjon for avisdriften i seg selv og gjennom deres dagsaktuelle så vel som historiske kommentarer. Både i periodene hvor den var ment å være organ fordi de som direkte var berørt av rettsoppjøret og sin tid hvor den var ment som plattform for norske nasjonalister var den jo ment å fremme synspunkter som ikke fikk komme frem i andre fora. Derfor kan man si at motivasjonen for avisens drift gjennom hele dens historie var en kamp om ideene, hvor kritikk av de etablerte sannheter var ment å komme til uttrykk, både når det gjaldt syn på historie og politikk. Denne oppgaven vil i sin helhet se på hvordan dette metapolitiske arbeidet kom til uttrykk i *Folk og Land* i årene 1967-75. Da det nettopp var ment å bli en plattform for en ny fascistisk bevegelse, med andre ord et nyfascistisk opposisjonsorgan. Den metapolitiske komponenten i den fascistiske ideologien kommer allikevel klarest til uttrykk i kapitlene, ”Fornyelsen,” ”En ny generasjon nasjonalister” og ”NSALP?”

⁶⁷ Griffin 2008: Side 195

⁶⁸ Griffin 2008: Side 195-196

2. ”Fornyelsen”

*Men nye slekter fødest der korp og daude gol
og nye heimar reiser seg av gruset,
og borni spring på tun att og tindrar i sol
og nye bjørker syng sin song kring huset.*⁶⁹

Dette diktverset av Kåre Bjørgen (1897-1974) fulgte *Folk og Lands* ungdomsspalte som motto i alle år (1967-74). Bjørgen hadde vært det NS-styrte Norges offisielle poet og i etterkrigstiden publiserte han sporadiske dikt i *Folk og Land*.⁷⁰ Dette diktet forklarer godt det ideologiske motivet bak å trekke inn de unge i avisen i årene 1967-75 og henviser til hvordan den fascistiske gjenfødelsesmyten kunne være en egen drivkraft bak dette.⁷¹ Den forteller oss også at de unge nasjonalistene selv var en viktig komponent i denne gjenfødelsesmyten, slik den kom til uttrykk og lå til grunn for den bærende ideologien i avisen. Melsom ønsket at de unge skulle ta opp igjen hans kamp mot de nedbrytende kreftene som han hadde viet sitt liv til og han ønsket at *Folk og Land* skulle fungere som plattform for revitaliseringen av fascismen i Norge etter krigen.⁷² Med andre ord tok Melsom opp igjen kampen ved hjelp av en metapolitisk strategi, han tok opp kampen om ideene. Dermed utviklet *Folk og Land* seg, i årene 1967-75, mot å bli et nyfascistisk opposisjonsorgan.

Som vi skal se i dette kapittelet var det også ideologiske forskjeller mellom den gamle generasjon fascistene som drev avisen og de unge fascistene som kom på banen på denne tiden. Dette vil jeg forsøke å forklare ved at fascismen har stor evne til å tilpasse seg konteksten den virker innenfor.⁷³ Var det gjenfødelsesmytens motiverende kraft som genererer de ulike tilnærmingene til fascismen som forklarer dette⁷⁴, eller lå det mer erfaringsmessige årsaker til grunn? Vi skal i dette kapittelet se nærmere på denne ideologiske drivkraften opp mot mer praktiske forklaringer på at de unge ble trukket inn i *Folk og Land* akkurat på denne tiden og hva som preget forholdet mellom de unge og gamle i avisen.

Det nye redaksjonelle bidraget, *For ungdommen*, dukket opp i 1967. Avisen hadde da eksistert i femten år. Ungdomssiden markerte starten på en utvikling av en ny redaksjonell linje i *Folk og Land*, en linje som orienterte seg mot en helt ny målgruppe for avisen, nemlig

⁶⁹ Folk og Land NR. 9. 1967, side 4: *For ungdommen*

⁷⁰ Dahl, Hans Fredrik, Hjeltnes, Guri, Nøkleby, Berit, Ringdal, Nils Johan, Sørensen, Øystein(red.): ”Bjørgen, Kåre.” I *Norsk Krigsleksikon*. Side 43. Oslo. Cappelen Forlag 1995

⁷¹ Griffin 2006: Side 44-45

⁷² Folk og Land NR. 9. 1981, side 5,6: *Det spirer der vi sådde!* Erik Rune Hansen

⁷³ Griffin 2006: Side 161

⁷⁴ Griffin 2006: Side 44-45

ungdommen. Den nye spalten, *For ungdommen*, så dagens lys i nummer 9. 1967 og ble redigert av en student ved navn Hallvard Meyer Paasche. Avisen skulle så lenge ungdomsspalten eksisterte, mellom 1967 til 74, ha tre ungdomsredaktører. Den første var Paasche som redigerte avisen fra oppstarten i 1967 til han reiste utenlands for å studere i 1970. Den andre var studenten Per Bjørn Borge som ledet spalten i årene 1970-72. Den siste og mest markante ungdomsredaktøren, Erik Rune Hansen, styrte skuta fra 1972-74. Spalten ble lagt ned i 1974 fordi målene med opprettelsen av denne spalten da var nådd.⁷⁵ Andre yngre medarbeidere var det ikke i avisen på denne tiden, men det var mange unge som vanket i redaksjonslokalene på denne tiden. Det er allikevel beskjeden informasjon å finne om de tre unge redaktørenes bakgrunn da de alle tre nå er gått bort.⁷⁶ Unntaket med stor U er den siste i rekken, Erik Rune Hansen, som ikke bare var den tydeligste av de tre ungdomsredaktørene, men som også skulle komme til å bli en av hovedaktørene innen norsk nynazisme fra han begynte å vanke i lokalene til *Folk og Land* som sekstenåring og frem til han døde i 2004.

Tilbake til den første av dem, Hallvard M. Paasche. I følge den senere ungdomsredaktøren og redaksjonssekretæren Erik Rune Hansen var Paasche en del av det han betegnet som NS-barnmiljøet og det var her redaktør Melsom hadde kommet i kontakt med ham. Ungdomsredaktørens jobb var foruten å fylle den nye ungdomsspalten med stoff, også å adressere og pakke avisen.⁷⁷ Paasches forbindelse med avisen kan trekkes tilbake til 1961. Da fikk det svenske nynazistiske partiet Nordiska Rikspartiet (1956- 2010) under Göran Assar Oredsson (1933-) seksjoner i alle de nordiske landene.⁷⁸ På denne tiden var også Oredsson skribent i *Folk og Land*.⁷⁹ I den forbindelse var Paasche kontaktperson for den norske avdelingen, med sete i Bodø. Det ble i den sammenheng også trykket et opprop i *Folk og Land*.⁸⁰ Paasche var på denne tiden gymnasiast i Bodø, 20 år gammel.⁸¹ Da han reiste til Oslo for å studere ble han den første ungdomsredaktøren i avisen.⁸² Han var en del av miljøet rundt Nasjonal ungdomsfylking (NUF) uten at avisen i følge Melsom sto i tilknytning til NUF på gjeldende tidspunkt.⁸³ Dette skulle riktignok endre seg med årene.

⁷⁵ Folk og Land NR. 20 1974, For ungdommen side 4: *Takk for oss!*

⁷⁶ Intervju, Odd Isachsen, Per e-post 25.2.2010

⁷⁷ Gjallarhorn NR. 2. 1999, side 3 og 4: *Lite realt av Folk og Land*. Erik Rune Hansen

⁷⁸ Folk og Land NR. 22. 1961, side 5,7: *Nordisk nasjonalistbevegelse tar opp arbeide i Norge*. Göran Assar Oredsson

⁷⁹ VG. 22.05. 1965, side 13: *VG møter lederen av "Nordisk Samling"* Kjell Sørhus

⁸⁰ Folk og Land NR. 20. 1961, side 3: *Nasjonnalsinnete nordmenn!* Hallvard Meyer Paasche

⁸¹ Bangsund, Per: *Arvtakerne. Nazisme i Norge etter krigen*. Side 85. Pax. Oslo 1984.

⁸² Bangsund 1984: Side 86

⁸³ VG. 30.09 1970, side 4: *Ingen ny-nazistisk gruppe*. Odd Melsom

Ideologiske og praktiske årsaker bak ungdomsspalten

Hva avisen ønsket med opprettelsen av den nye ungdomsspalten, kom godt frem i spaltens første leder. Redaksjonen forklarte at *Folk og Land* og den sak den arbeidet for trengte som livet selv fornyelse, den trengte ungdommen. Derfor kunne alle skoleungdommer nå få tilsendt avisen til halv pris. Men redaksjonen ønsket også at spalten kunne bli et sted hvor det den betegnet som den nasjonale ungdom kunne møtes å diskutere fremtiden, den skulle være et sted for de som ikke sverget til ”tidens og undergangens guder.” Med dette hadde også avisen et klart politisk mål utover det å berge avisens videre eksistens. Dette målet var å samle Norge og nordmenn igjen etter den splittelsen i folket som avisen mente var resultatet av landssvikoppgjøret etter krigen. Et oppgjør avisen mente var et politisk snarere enn juridisk og som hadde diskreditert deres egen ideologi, som det tidligere Nasjonal Samling hadde vært bæreren av. Det kom naturlig nok frem av lederen at de også i ungdomsspalten ønsket debatt rundt okkupasjons og rettsoppgjøret. Ungdomsspalten frontet på den måten det avisen for øvrig mente var sannhet og rett.⁸⁴

Nykomlingen i avisen medførte med andre ord en politisk dreining i den redaksjonelle linjen. Som tidligere ungdomsredaktør og redaksjonssekretær Erik Rune Hansen senere uttrykte det:

En av de som etterlot seg det største savnet og som kanskje hadde størst tro på oss unge, var Odd Melsom. Han var en uredd man som så langt i fra hadde gitt opp den politiske kampen. Det var ikke nok for ham å drive et nostalgisk menighetsblad – han ønsket seg en ny generasjon i *Folk og Land*. Han ville ha arvtagere til den nasjonale og sosiale kampen han hadde viet sitt liv til.⁸⁵

Det var allikevel ikke bare politiske grunner til at Melsom trakk de unge inn i avisen. I følge Hansen skyldtes dette også at avisen var i en krise på denne tiden. De gamle abonnentene døde fra og abonnentstallet sank uke for uke de siste årene under Melsom. Avisen var i sterk åndenød. Melsom hadde i følge Hansen forsøkt å engasjere de i NS-miljøet som hadde vært unge under krigen, NSUF og frontkjempergenerasjonen, men uten å lykkes. Disse var opptatt med karriere og familie og ønsket derfor ikke å ta på seg belastningen med å være tilknyttet *Folk og Land*.⁸⁶ Med NSUF-generasjonen menes de som på 30 og 40-tallet hadde vært medlemmer i Nasjonal Samlings Ungdomsforbund. Dette var NS' særorganisasjon for medlemmer mellom ti og atten år. Organisasjonens mål var ”å gjøre ungdommen til et virkningsfullt og levende instrument for den nye tids ideer.” Organisasjonens daglige virke kan betegnes som speidervirksomhet. NSUF formidlet NS-ideologien til medlemmene,

⁸⁴Folk og Land NR. 9 1967, For ungdommen side 4:*Fornyelsen*.

⁸⁵ Folk og Land NR. 9. 1981, side 5,6:*Det spirer der vi sådde!* Erik Rune Hansen

⁸⁶ Gjallarhorn NR. 2. 1999, side 3 og 4:*Lite realt av Folk og Land*. Erik Rune Hansen

hvorav de fleste var barn av NS-medlemmer. Medlemmene i NSUF ble ikke straffeforfulgt under rettsoppgjøret.⁸⁷ Med frontkjempere menes norske frivillige til tysk krigstjeneste på østfronten i årene 1941-45. Frontkjemperne fikk etter krigen harde straffer som landssvikere.⁸⁸

I følge Hansen begynte de eldre NS-medlemmene å falle fra av naturlige grunner på denne tiden. Det var disse som hadde båret det hele økonomisk. Redaktørene Odd Melsom og Alexander Lange hadde forstått at de måtte gå nye veier for å redde avisen. De måtte forsøke å spre det de mente var den historiske sannheten og NS-synspunkter til andre enn de som allerede var ”frelst.” Det var på dette grunnlaget at avisens første ungdomssekretær Paasche ble knyttet til avisen.⁸⁹ Også senere redaktør Odd Isachsen kunne bekrefte denne utviklingen. I følge Isachsen lå abonnentenes snittalder på denne tiden et sted mellom 70 og 75 år. Det var bare et regnestykke når det ville være slutt. Skulle avisen kunne fortsette måtte den inneholde noe mer enn stoff bare tidligere NS-medlemmer hadde interesse av. Isachsen mener at det var derfor ungdomssiden var blitt opprettet og han senere ble redaktør. Melsom hadde også fortalt Isachsen at han ikke ønsket sitt navn knyttet til nedleggelsen, med andre ord var det nok nær slutten slik Melsom oppfattet det akkurat da.⁹⁰

Det var kanskje denne såkalte NSUF og frontkjempergenerasjonen som hadde skygget banen på denne tiden, som avisen rettet et lite sidespark til i forbindelse med en jubileumsartikkel i 1967. Jubileumsartikkelen markerte avisens sekstenårsjubileum parallelt med Melsom og Langes tiårsjubileum som redaktører i avisen. Artikkelen hevdet med stolthet at avisen hadde klart å holde det gående til tross for at mange av dem avisen mente burde ha vært deres støttespillere hadde vendt dem ryggen. Dette ble forkart med at de hadde latt seg kue av sine motstandere. Skal man tolke dette ut i fra hva avisen tradisjonelt betegnet som motstandere, mente man i denne sammenheng jøssingene, de som hadde vært på den seirende side under krigen. Disse hadde i følge avisen holdt makten i Norge etter 1945 ved hjelp av landssvikoppgjøret og utfrysning av NS-medlemmer. At avisen tross dette hadde klart å holde det gående, mente de skyldtes offerviljen til en forholdsvis liten krets av venner.⁹¹ At folk som hadde hatt tilknytning til NSUF på denne tiden valgte å stå utenfor kan nettopp forstås på bakgrunn av dette. Det var nok vanskeligere for folk i jobb og familieliv å ta belastningen med å stå i tilknytning til denne avisen, enn det var for eldre pensjonister og ungdom.

⁸⁷ Dahl, Hjeltnes, Nøkleby, Ringdal og Sørensen (red.) 1995: Side 309: ”NSUF”

⁸⁸ Dahl, Hjeltnes, Nøkleby, Ringdal og Sørensen (red.) 1995: Side 124: ”frontkjempere”

⁸⁹ Gjallarhorn NR. 2. 1999, side 3 og 4: *Lite realt av Folk og Land*. Erik Rune Hansen

⁹⁰ Intervju Odd Isachsen, per e-post, 25.2.2010

⁹¹ Folk og Land NR. 24 1967, leder side 3: *Et lite jubileum*

At avisen på denne tiden hadde store økonomiske problemer kommer også tydelig frem i dens appeller på denne tiden. Ved enden av hvert år ble det trykket nye appeller om økonomisk støtte utover abonnentspengene for at avisen skulle kunne fortsette driften.⁹² Dette økonomiske utføre klarte man imidlertid ikke å komme seg ut av, selv om de greide å knytte yngre lesere til avisen. Som vi senere skal se økte disse problemene etter at Odd Isachsen og Erik Rune Hansen tok over i 1973. Avisen selv hevdet dette problemet skyldtes at avisens lesere falt bort. De greide å få en del yngre lesere som erstatning, men pengegevarene måtte øke for å fortsette driften.⁹³ De økte økonomiske problemene skyldtes imidlertid ikke bare at mange av de gamle og trofaste falt fra. Problemene skyldtes også at avisens nye linje med å trekke inn yngre medarbeidere, og slik sikre en yngre leserkrets og avisens overlevelse, økte avisens utgifter. De nye medarbeiderne måtte ha lønn for innsatsen i bladet. Avisen ønsket samtidig av propagandahensyn ikke å øke bladprisen.⁹⁴ I følge Hansen var lønnen for ungdomsredaksjonens medarbeidere symbolsk, men han mente allikevel at dette hadde vært et nødvendig, men kostbart løft for avisen. Dette synes fornuftig da avisen var nøtt til å knytte til seg en ny generasjon for å overleve. Samtidig som de yngre naturlig nok ikke hadde noen alderstrygd å leve av, slik som avisens gamle redaktører Odd Melsom og Alexander Lange.⁹⁵ Men som vi skal se, ble selv en slik symbolsk lønn en påkjenning for en liten avis uten offentlig støtte, og som baserte driften på pengegaver.⁹⁶

Til tross for de økonomiske vanskelighetene avisen sto ovenfor på denne tiden, som delvis skyldtes at de gamle gikk bort, men også at den nye redaksjonelle linjen som skulle bote på dette økte avisens driftsutgifter, var det stor optimisme knyttet til den nye ungdomsspalten. Bare kort tid etter at ungdomssiden var opprettet kunne avisen melde om tilslutning av flere ungdommer som abonnerte og skrev i avisen. De ønsket aktivt å rekruttere blant studenter og fortsatte derfor sin halvpriskampanje for å vinne lesere blant disse.⁹⁷ Redaksjonen var begeistret og mente at opprettelsen av ungdomsspalten hadde oppfylt sin hensikt, den hadde sikret avisen flere lesere og god tilgang på leserinnlegg til spalten. Avisen motokk også økonomisk støtte fra deres nye og unge lesere. Foruten dette mente også avisen at denne utviklingen hadde sørget for bedre muligheter til å kommentere dagsaktuelle saker som de mente norsk presse ikke behandlet objektivt. I likhet med avisens hensikt for øvrig hadde altså også ungdomssiden det man kan kalle en korrigerende funksjon.

⁹² Folk og Land NR 21. 1968 side 3: *Folk og Land i 1969*, Folk og Land NR. 20 1969: *Folk og Land i 1970*

⁹³ Folk og Land NR 21. 1970, side 3: *Folk og Land 1971*

⁹⁴ Folk og Land NR. 20 1971, side 2: *Et skjebneår for Folk og Land*

⁹⁵ Gjallarhorn NR. 2 1999, side 3 og 4: *Lite realt av Folk og Land*. Erik Rune Hansen

⁹⁶ Folk og Land NR. 20. 1972, side 2: *Folk og Land i 1973*

⁹⁷ Folk og Land NR. 16. 1967, For ungdommen, side 4: *God oppslutning*

Hvor mange lesere denne spalten vant for avisen vites ikke, men da avisens første ungdomsredaktør Hallvard Paasche etter tre år reiste til Tyskland for å studere, mente avisen at han hadde gjort et grunnleggende arbeide i bladet. Fra nå og frem til den tidligere omtalte Erik Rune Hansen tok over spalten to år senere i 1972, var det studenten Per Borge som tok over redaktøransvaret for spalten i 1970.⁹⁸ Hansen mente i ettertid også at ungdomsspalten hadde ført til at nye og yngre krefter hadde blitt engasjert politisk, noe han mente var helt i tråd med redaktørene Melsom og Langes ønske.⁹⁹ Altså må denne spalten kunne sees på som et vellykket fremstøt fra avisens side selv om de økonomiske problemene med dette ikke var løst. De greide å knytte en ny generasjon til seg, noe som rent praktisk kunne bety fremgang for avisen på lengre sikt, samtidig som man rekrutterte politiske arvtakere til de ideene de gamle selv hadde sloss for. Med Borge som ungdomsredaktør ble det tydelig utalt at det var dagens og fremtidens problemer som var ønsket å dominere denne spalten. Borge mente at det historiske stoffet ble grundig nok tatt for seg ellers i avisen. Han håpet allikevel at den eldre generasjon ville bidra med impulser og erfaringer i spalten. Med andre ord var ungdommen i denne spalten åpen for påvirkning av et NS-politisk syn, til tross for at den skulle forholde seg til samtidens utfordringer.¹⁰⁰

Til tross for at Ungdomsspalten hadde en klar politisk profil og målsetning på denne tiden, nektet de for å ha noen befatning med organiserte politiske miljøer. Som de hadde utalt i den første ungdomslederen tilbake i 67; hadde de ønsket å nå ”nasjonalt innstilte, politisk orienterte, men partiubunden ungdom.”¹⁰¹ Det var allikevel ikke alle utenfor dette miljøet som tolket det slik. I en artikkel som sto å lese i VG 24. september 1970, ble *Folk og Land*, NUF og denne organisasjonens ideolog, Olav Hoaas, sett på som deler av det samme miljøet med hovedkvarter i *Folk og Lands* kontorer på Sagene i Oslo. Artikkelen fremstilte dette som et miljø under oppbygging og mente det besto av tidligere NS- medlemmer, legionærer og ungdom med NS-foreldre.¹⁰² At dette nettopp var et miljø under oppbygging vil også komme frem av denne oppgaven. Odd Melsom benektet imidlertid en slik forbindelse mellom avisen og NUF i en svarartikkel som kom på trykk i VG uken etterpå. Han nektet for at kontorene til *Folk og Land* var noe hovedkvarter for nynazistisk virksomhet, slik artikkelforfatteren i VG hadde hevdet. *Folk og Land* hadde så lenge de hadde vært i virksomhet kun drevet med bladutgivelse, hevdet Melsom. Han forklarte at avisen først og fremst tok sikte på å gi en

⁹⁸ Folk og Land NR. 14 1970, side 4: For ungdommen: *Skifte i ledelsen av ungdomssiden*

⁹⁹ Gjallarhorn NR. 2 1999, side 3 og 4: *Lite realt av Folk og Land*. Erik Rune Hansen

¹⁰⁰ Folk og Land NR. 16. 1970, leder side 4: For ungdommen: *Til leserne*

¹⁰¹ Folk og Land NR. 9 1967, For ungdommen side 4: *Fornyelsen*.

¹⁰² VG. 24.9.1970, side 9: *Norsk ny-nazi-gruppe dannet*. Jan Andrew Nielsen

korrekt fremstilling av forholdene før, under og de første årene etter andre verdenskrig. Melsom mente derimot at VG fant det opportunt å fremstille avisen hans som nynazistisk for å svekke virkningen av deres samtidshistoriske opplysningsarbeid, men at de i lengden ikke ville kunne klare å kneble sannheten *Folk og Land* fremmet. Melsom innrømmet at et par av medlemmene i ungdomsredaksjonen hadde hatt noen befatning med det han betegnet som ”det temmelig passive NUF.” Han hevdet også at avisen hans hadde tatt redaksjonell avstand fra en rekke av punktene i NUFs ideolog, Olav Hoaas’ brosjyre *Ny nasjonal politikk*.¹⁰³

Folk og Lands omtaler av NUF, fra organisasjonens opprettelse i 1968 og frem til begynnelsen av 70-tallet, tyder heller ikke på at det var noe tett samarbeid mellom dem. Riktig nok hadde Melsom innrømmet at et par av medarbeiderne i avisens ungdomsside hadde stått i tilknytning til denne organisasjonen, men ser man på avisens omtale av NUF og det skriftlige materialet de produserte, ser man at dette ikke var noen parhester på denne tiden. For å speile forholdet mellom *Folk og Land* og NUF på denne tiden, vil jeg se nærmere på debatten som oppsto i avisen etter at de hadde fått tilsendt den nye organisasjonens program sammen med Hoaas skrift *Ny nasjonal politikk* i 1968. Melsoms betegnelse av denne organisasjonen som ”temmelig passiv” kan også underbygges i kildene jeg har tatt for meg. Etter debatten som oppsto rundt NUFs program og deres ideolog Olav Hoaas’ pamflett, var det stille rundt organisasjonen frem til 1972. Aktiviteten ser da ut til å ha kommet i mer organiserte former. Dette kommer vi tilbake til. NUF var mer en studiesirkel enn en organisasjon de første årene. Arbeidet i grupperingen stort sett gikk ut på å tømme ut en ny nasjonalistisk ideologi. Det var studenter som hadde tatt initiativet til gruppen. De ønsket et politisk alternativ med et grunnlag i nasjonale verdier.¹⁰⁴ Dette inntrykket stemmer også overens med hva som kom frem i NUFs eget program, *Nasjonalt Manifest*, fra 1971. Her ble det bekreftet at aktiviteten i organisasjonen til da hadde ligget på diskusjonsstadiet.¹⁰⁵ Så hadde jo også den omtalte VG-artikkelen nettopp hevdet at dette var et miljø under oppbygging.¹⁰⁶

Ettersom Melsom hadde hevdet at dette var en ”temmelig passiv organisasjon”, tyder dette allikevel på at han hadde ganske god kjennskap til den. Men så hadde da også Hoaas og NUF blitt grundig debattert i *Folk og Lands* spalter i forbindelse med NUFs opprettelse. Dette resulterte i en debatt som kan være med å gjøre det klart på hvorfor avisen under Melsom og Lange sympatiserte med de nye og unge nasjonalistene. Samtidig viser debatten at avisen

¹⁰³ VG. 30.9.1970, side 4: *Ingen nynazistisk gruppe*. Odd Melsom

¹⁰⁴ Folk og Land NR. 24. 1968, side 5,21,22: *Nasjonal ungdomsfylking på nært hold*. ALRIK

¹⁰⁵ Nasjonalt Manifest, Appendiks NUF Bulletin, Desember 1971

¹⁰⁶ VG. 30.9.1970, side 4: *Ingen nynazistisk gruppe*. Odd Melsom

hadde en reservert holdning ovenfor de unges initiativer. Denne debatten vil vise det ambivalente forholdet mellom avisen og NUF i tiden, fra organisasjonen ble opprettet i 1968 til Erik Rune Hansen ble avisens ungdomsredaktør i 1972. Ikke minst er dette viktig fordi organisasjonen NUF sto sentralt hos avisens ungdomsredaktører og Odd Isachsen (1936-), som i 1973 tok over avisen.

”Ny nasjonal politikk”

NUF så dagens lys i 1968 og lanserte seg selv ved å sende ut en brosjyre vedlagt deres ideolog Olav Hoaas (1936-) skrift, *Ny nasjonal politikk*. I dagspressens omtale av Hoaas’ skrift og opprettelsen av NUF, ble Hoaas blant annet i beskyldt for å ha forsøkt å blåse liv i nazistisk ideologi. Hoaas hadde også på grunn av utgivelsen av brosjyren blitt innkalt til kirke og undervisningsdepartementet for å redegjøre for sin undervisning. Han jobbet på denne tiden ved gymnaset i Florø. Her underviste han i historie og religion.¹⁰⁷

Folk og Land utalte at som representant for en tidligere nasjonal bevegelse (NS) så de med stor sympati på alle som forsøkte å forene de nasjonale kreftene i Norge. Avisen mente at de ”venstreradikale internasjonister” alt for lenge hadde fått ture frem uten at noen hadde reist seg i mot dem. Med andre ord så avisen tydeligvis på NUF som en reaksjon på forfallet i samfunnet. På denne bakgrunn hadde de sympati med nasjonalistene, samtidig som de var avventende.¹⁰⁸ *Folk og Land* synes det var oppmuntrende at det fremdeles fantes ungdommer i landet som hadde selvstendige meninger og som trosset venstredreiningen i samfunnet. De ville stå på norsk kulturgrunnlag og trosset hetsen som også deres ”nasjonale” forgjengere ble utsatt for (tidligere NS-medlemmer). Avisen skrøt av Hoaas fordi han var en idealist. Han ble også kritisert på mange punkter, blant annet for hans manglende politiske erfaringer og evne til å vurdere rekkevidden av de politiske planer han la frem i sin brosjyre. Som avisen selv utrykte det:” For det er etter vår mening de rene politiske utopier som vel kaller mer på smilet enn på de hårde ord.”¹⁰⁹

Avisen utrykte i tillegg til støtte til Hoaas’ modige kamp, også ideologisk enighet rundt en del av innholdet i Hoaas’ brosjyre, blant annet hans fortolkning av Vest-Europas moderne historie.¹¹⁰ Hoaas mente at av de tanker som var kjent for vesten på den tiden kunne deles i to hovedideologier, liberalismen og kommunismen. Hoaas mente at disse retningene

¹⁰⁷ VG. 11.10.1968,side 2: *Omstridt lektor innkalles for annen gang til deptet*

¹⁰⁸ Folk og Land, NR 20. 1968,side 3: *Ny nasjonal organisasjon*

¹⁰⁹ Folk og Land NR. 21 1968,side 1,6: *Presserøret omkring lektor Hoaas og Nasjonal Ungdomsfylking*. Siegfried

¹¹⁰ Folk og Land NR. 21 1968,side 1,6: *Presserøret omkring lektor Hoaas og Nasjonal Ungdomsfylking*. Siegfried

hadde mye felles da de begge vektla menneskenes likhet mellom individer så vel som mellom folkeslag. Hoaas mente også å se en parallell i den internasjonalt orienterte del av disse tankeretninger, frihandelen hos liberalistene og foreningen av proletarer i alle land hos kommunistene. Den viktigste grunnen til likhetene i disse ideologiene som kom til uttrykk i deres tro på menneskets forbedring, likheten, overfloden og freden, skyldtes at” de var drevet frem i samme drivhus,” Nord-Vest-Europas atlantehavskyst. Grunnet materiell overflod kunne livsfjerne ideologier vokse frem nettopp her, hevdet han. Dette hadde ført til et bevissthetstap i befolkningen, noe som kom til uttrykk i liberalismens og kommunismens tankegods.¹¹¹

Det var ikke bare Hoaas’ historiefortolkning som vant gjenklang hos avisens redaktør, også Hoaas’ spådommer om fremtiden ble bifalt.¹¹² Hoaas mente å se hvordan det ville gå i fremtiden som følge av at slike virkelighetsfjerne ideologier som liberalisme og marxisme i dag dominerte verden. For det første førte befolkningsveksten som liberalismen og kommunismen hadde muliggjort ved effektivisering av produksjonen, til forurensning og rovdrift på naturen som mennesket var avhengig av for å overleve. Han hevdet at for at menneskeheten i dag skulle overleve på kort sikt så måtte den ødelegge naturen nettopp fordi de var blitt så mange. For å overleve på lang sikt måtte man redusere verdens befolkning og sørge for lavere materiell levestandard blant disse. Dette måtte til for at menneskeheten og jordkloden skulle overleve på lang sikt. Den moderne tro på fremskrittet, velstandens, fredens og harmoniens æra, hadde altså ført til at man i fremtiden ville oppnå det stikk motsatte. Troen på fremskritt og velstand ville føre menneskeheten rett inn i krig og kaos. En kamp for tilværelsen var i emning fordi menneskene hadde drevet rovdrift på sine ressurser. Dette var en følge av den moderne materialisme og internasjonalisme.¹¹³

Samtidens u-hjelp var en politikk som i følge Hoaas forsterket denne onde spiralen ytterligere, da det ville øke velstanden for flere mennesker i verden. Dette bidro til å øke befolkningsveksten og resursbruken ytterligere. Dette ville enda raskere fortære ressursene, som det allerede var for lite av. Under denne utviklingen mot undergangen ville naturen avsløre seg som noe ganske annet enn lovmessige menneskerettigheter, utvikling og fremskritt. Troen på fremskrittet ville til slutt føre til kaos og nød når ressursgrunnlaget ble borte som følge av liberalismens og kommunismens tanke sett og mekanismer. Hoaas mente imidlertid å se hva de politiske konsekvensene ville bli av dette og hvilke nødvendige

¹¹¹ Hoaas, Olav: *Ny nasjonal politikk*: s.3-11. Eget forlag 1968

¹¹² Folk og Land NR. 21 1968, side 1,6: *Presserøret omkring lektor Hoaas og Nasjonal Ungdomsfylking*. Siegfried

¹¹³ Hoaas 1968: Side 11-16

reaksjoner som ville komme. Hoaas mente at kriser vekket de dypeste kreftene i mennesket og dette var menneskets solidaritetsfølelse med egen folkegruppe. Den internasjonale materialismen gjennom marxismen og liberalismen hadde med andre ord sørget for en utvikling hvor proteksjonistisk nasjonalisme ville være den naturlige, men også eneste utvei i fremtiden.¹¹⁴

Det var som sagt også en del ting ved Hoaas' brosjyre som avisen kritiserte. Dette gjaldt først og fremst de politiske slutningene Hoaas trakk av sin historie og samfunnsanalyse hvor avisen redaksjonelt var enig.¹¹⁵ For eksempel mente Hoaas at Stortinget skulle erstattes av et militært og økologisk råd. Dette avfeide avisen som naivt og livsfjernt. Avisen mente heller at Stortinget burde reformeres slik de hevdet Quisling hadde ønsket det, ved å supplere det med et næringsting og et kulturting. Avisen mente med andre ord at Stortinget fortsatt burde være politikkenes overordnede instans. Avisen var videre uenig i Hoaas' forslag om å fjerne alle "fremmedfolk," det vil si alle som ikke var av ren germansk avstamning i landet. Dette mente avisen var naivt å foreslå noe slikt i en tid da kommunikasjonene hadde åpnet verden. Avisen var enig på den måten at alle "ikke-Europeere" skulle nektes arbeids og oppholdstillatelse i Norge. Avisen mente Hoaas la frem mange sunne og nasjonale tanker i sitt skrift. Det var et høyt og nødvendig varsku i den vestlige verden som gikk mot undergangen. Derfor syntes de det var synd at fremstillingen ble ødelagt av de uholdbare slutningene Hoaas utledet av denne analysen. *Folk og Land* mente derfor at ungdommene i NUF ikke kunne sluke Hoaas' ideer ukritisk dersom de for alvor ville gjøre en politisk innsats.¹¹⁶

Melsom mente allikevel at det største ankepunktet i Hoaas' brosjyre og ungdomsfylkingens skriv, var at ingen av dem nevnte splittelsen som hadde oppstått i det norske folk med den politiske forfølgelse som ble satt i gang med landssvikoppjøret i 1945. Han mente at denne forfølgelsen rammet de eneste som virkelig var antikommunister og nasjonalister, med andre ord dem selv. Hvis faren var så overhengende som lektoren hevdet, ville det bli skjebnesvangert å møte fremtiden med denne splittelsen i folket. *Folk og Lands* innstilling til Hoaas og NUF avhang av klare linjer på dette punktet. Melsom mente allikevel at skriftene til Hoaas og NUF viste at det var sterke nasjonalistiske strømninger under overflaten og at det var grunn til å følge utviklingen med oppmerksomhet og håp.¹¹⁷ Dette

¹¹⁴ Hoaas 1968: Side 11-16

¹¹⁵ Folk og Land NR. 21 1968, side 1,6: *Presserøret omkring lektor Hoaas og Nasjonal Ungdomsfylking*. Siegfried

¹¹⁶ Folk og Land NR. 21 1968, side 1,6: *Presserøret omkring lektor Hoaas og Nasjonal Ungdomsfylking*. Siegfried

¹¹⁷ Folk og Land NR. 21 1968, side 1,6: *Presserøret omkring lektor Hoaas og Nasjonal Ungdomsfylking*. Siegfried

viser at det først og fremst var praktiske og erfaringsmessige årsaker til Melsoms kritikk av de unge. De vektla ikke rettsoppgjøret og dets følger for tidligere NS-medlemmer. Dette var jo som vi så i innledningskapittelet hovedmotivasjonen for opprettelsen og driften av avisen.¹¹⁸ Ideologisk sto de hverandre nærmere. Dette blir klarere om man legger Griffins fascistiske idealtipe til grunn for defineringen av deres politiske ideologi. Fascismen er en politisk ideologi, hvis mytiske kjerne gjennom forskjellige fortolkninger er en populistisk ultranasjonalisme, hvor motiverende faktor er ideen om gjenfødelse. Den fascistiske mentalitet er preget av en oppfatning av at man lever i en periode preget av et historisk veiskille hvor de korrupte og degenererte krefter som liberalisme, sosialisme, materialisme og internasjonalisme endelig er i ferd med å råtne på egen rot og gi vei for en ny tid hvor den revolusjonære nasjonalismen vil seire.¹¹⁹ Enda klarere blir dette hvis man tar i betraktning slutningen avisens ungdomsredaktør, Hallvard M. Paasche, trakk etter å ha omtalt Hoaas' pamflett. Han mente pamfletten inneholdt tankevekkende momenter og hevdet på bakgrunn av dette, at tiden var moden for organisering av en nasjonalistisk bevegelse i kampen for de nasjonale verdier i et ellers "forsumpet liberalistisk samfunn."¹²⁰

Erik Rune Hansen og NUF

Våren 1972 fikk avisens ungdomsspalte ny redaktør, Erik Rune Hansen (1950- 2004), som også skulle bli den siste redaktøren for denne spalten.¹²¹ Hansen fikk kontakt med *Folk og Land* allerede da han var 16 år, altså i 1966. Redaktør Melsom var da opptatt av å se fremover, han ville ha arvtakere til kampen han hadde viet sitt liv til.¹²²

Faren hadde vært Milorgmann under krigen og stemte Arbeiderpartiet hele livet. Hansen var under oppveksten en del av AUF-miljøet på Grorud. Han var også aktiv i Norsk Folkehjelp.¹²³ Med sin bakgrunn, var han med andre ord kanskje ikke veldig representativ for de nyfascistene som kom på banen på 60 og 70-tallet. Erik Rune Hansen har i ettertid påstått at redaktør Melsom var langt mer radikal enn det han selv var på denne tiden. Hansen var i begynnelsen mest opptatt av uretten begått mot tidligere NS-medlemmer og deres familier.¹²⁴ Han hadde selv ingen familiær tilknytning til NS og har fortalt at det for hans del startet med en interesse for historie. Hansen leste om rettsoppgjøret: "jeg leste om alle dem som ble dømt.

¹¹⁸ Folk og Land NR. 9 1981, side 1,6: *Med Folk og Land gjennom 30 år!*

¹¹⁹ Griffin side 2006: Side 44-45

¹²⁰ Folk og Land NR. 21. 1968, leder For ungdommen, side 4: *Ny giv*

¹²¹ Folk og Land NR. 20 1974, For ungdommen side 4: *Takk for oss!*

¹²² Humanist NR. 6 1991: *Zorn 88: Vinterhi for norske nazister*. Anders Giæver

¹²³ Giæver, Anders: "Zorn 88: Vinterhi for norske nazister" Side 9 I *Humanist Kompendium*. Oslo. Humanist. 1993

¹²⁴ Gjallarhorn NR. 2 1999, side 3,4: *Lite realt av Folk og Land*. Erik Rune Hansen

I dommene het det at det var skjerpene at de var hederlige og skikkelige mennesker. Det fikk jeg ikke til å stemme.”¹²⁵ I begynnelsen holdt han avstand til de gamle nazistene og fascistenes ideer, på grunn av jødeutryddelsene, men han leste bøker og kom frem til at dette bare var løgn. Hansen slo seg aldri til ro med det han mente var standardsvarene på skolen og mente at lærerne ble sinte hvis de mente det ble stilt gale spørsmål om krigen og okkupasjonen. På bakgrunn av dette mente Hansen at det måtte ligge noe mer bak og begynte å lese på egenhånd.¹²⁶

Hansen skulle siden han som tenåring på slutten av 60-tallet begynte å vanke i *Folk og Lands* lokaler, og frem til han døde i 2004, bli en av de mest sentrale personene i nynazismens fremvekst i Norge.¹²⁷ I tillegg til å være engasjert i *Folk og Land*, var han på 70-tallet også engasjert i Nasjonal ungdomsfylking, NUF (1968-74), Norsk Front (1975-79) og da Norsk Front ble Nasjonalt Folkeparti i 1980.¹²⁸ Han brøt imidlertid med Nasjonalt Folkeparti på åttitallet og stiftet organisasjonen Zorn 88 (Zorn= vrede, 88= Heil Hitler) og det stensilerte kvartalstidsskriftet *Gjallarhorn* (1988-2005) i 1988.¹²⁹

Med dette redaktørskifte i spalten beveget den seg i enda større grad mot en dagsaktuell og politisk linje. Erik Rune Hansen ville ikke dvele ved det gamle. Med Hansens inntreden begynte også spalten å henvende seg direkte til NUFs medlemmer. Samtidig begynte spalten jevnlig å rapportere fra aksjonene til NUF. Dette skyldtes nok at NUF på denne tiden økte sitt aktivitetsnivå som til da stort sett hadde ligget på diskusjonsstadiet.¹³⁰ Spalten ble med dette et talerør for NUF utad samtidig som det fungerte som et bindeledd innad i organisasjonen, noe redaktør Melsom i følge Hansen var svært begeistret for.¹³¹ NUF hadde også drevet sitt eget meldingsblad med navnet *NUF-Bulletin* (1971-72, 1974-75), men dette var mer preget av å være et internt meldingsblad. Med andre ord virker det som om organisasjonen nå mer aktivt gikk ut for å utvikle en politisk gruppering. *Folk og Lands* ungdomsspalte ble med Hansen mer offensiv enn tidligere. Hansen ønsket å utvikle en ”nasjonalsosialisme i en tidsriktig emballasje.”¹³²

Det var på denne tiden ikke bare ungdomsspalten som var i en forandring mot en mer dagsaktuell og politiserende linje, men også avisen i sin helhet. Den nye ungdomsredaktøren

¹²⁵ Morgenbladet 14. November 1991, side 9: *Hitlers barnebarn- med sans for Brox*. Thor A. Nagell I ”De blå permene” Stiftelsen Norsk okkupasjonshistorie www.sno.no

¹²⁶ Morgenbladet 14. November 1991, side 9: *Hitlers barnebarn- med sans for Brox*. Thor A. Nagell

¹²⁷ Giæver 1993: Side 9

¹²⁸ *Gjallarhorn* (udatert): *Erik Rune er død*.

¹²⁹ Morgenbladet 14.11.1991, side 9: *Hitlers barnebarn- med sans for Brox*. Thor A. Nagell

¹³⁰ NUF Bulletin 1971-72, NR 1. 1971. Jeløen. Leidangen. 1980

¹³¹ Folk og Land NR. 9 1981, side 5,6: *Det spirer der vi sådde*. Erik Rune Hansen

¹³² Folk og Land, NR. 5 1972, leder For ungdommen, side 4. Erik Rune Hansen

ble høsten 1972 fast knyttet til redaksjonen som redaksjonssekretær. Avisen utrykte med dette et håp om at det nye ungdommelige innslaget i redaksjonen ville føre til at avisen fikk bedre kontakt med det den betegnet som den nasjonale ungdommen, med andre ord ungdommen i NUF. Det var de som var fremtiden, og redaksjonen mente at det var dem det måtte satses på.¹³³ Denne endringen ble fra redaksjonens side forklart med at avisen måtte utvide sin leserkrets, rent praktisk for å overleve økonomisk, men også ideelt sett for å bære ideene avisen var fundert på videre.¹³⁴ Avisen under Melsom så det som en plikt å skaffe nasjonalismen arvtakere i Norge. De skulle også fortsette arbeidet med å avsløre ”historieforfalskningen.” Dette var knyttet til *Folk og Lands* forståelse av okkupasjonstiden og rettsoppgjøret. Med andre ord var det både praktiske og ideelle motiver bak redaksjonens arbeid for å trekke inn ungdom i avisen.¹³⁵

Grunnen til at ungdomsspalten, med Hansen, begynte å henvende seg direkte til NUF, må også forstås ut i fra denne organisasjonens egen utvikling. Siste utgave av *NUF-Bulletin* i 1972, kan fortelle oss en hel del om dette. *NUF-Bulletin* hadde hatt tre oppgaver, å gi abonnentene en innføring i den moderne nasjonalismens ideer, aktivisere og knytte unge nasjonalister fastere til en organisatorisk ramme og sist men ikke minst å legge grunnlaget for et seriøst tidsskrift. De mente responsen på deres lille medlemsblad hadde vist at norsk ungdom følte behov for et nytt organ som var i stand til å samle nasjonalistene i alle leiere. Det var her *Folk og Land* kom inn i bildet. Ungdommene i NUF ønsket et politisk organ som kunne samle alle unge nasjonalister og å gi nasjonalistene et konkret grunnlag å stå på. Slik ville de styrke fylkingens politiske kamp. De så i den forbindelse både på borgerlige og radikale grupperinger som politiske fiender. De ønsket derfor å arbeide for å gjøre *Folk og Land* til et aktuelt organ for nasjonal debatt og kamp. De rykket derfor nå inn i avisen for fullt.¹³⁶ NUFs ideer var ikke de samme som 30-tallets NS, men tilstrekkelig til at et samarbeid med *Folk og Land* var nødvendig og fruktbart. De unge uttalte i sitt organ, *NUF Bulletin* at NUF ikke identifiserte seg med trettiårenes nasjonalsosialisme. De mente at NUFs oppgave i avisen ble, på uavhengig basis, å sette deres norske nasjonalisme inn i en dagsaktuell kontekst. De ønsket å gi sin nasjonalisme et innhold slik at de kunne løse de problemer som de mente at det norske folk sto ovenfor nå i etterkrigstiden. De mente at *Folk og Land* ville bli et viktig våpen i den sammenheng. De oppfordret derfor alle sine tilhengere til å støtte avisen.

¹³³ Folk og Land NR. 16 1972, side 2: *Folk og Lands redaksjon*

¹³⁴ Folk og Land NR. 20 1972, side 2: *Folk og Land i 1973*

¹³⁵ Folk og Land NR. 22 1972, side 4: *Ungdom vi trenger hjelp nå!*

¹³⁶ NUF-Bulletin 1971-72, NR. 4 1972. Jeløen. Leidangen. 1980

NUF medlemmene fikk derfor tilsendt *Folk og Land* gratis ut året.¹³⁷ At det i disse årene var nær kontakt mellom NUF og *Folk og Land*, ble ikke lagt skjul på. Dette kom blant annet frem i et intervju med redaksjonssekretær Erik Rune Hansen i *VG*, sommeren 1974. Intervjuet ble gjort i forbindelse med at det hadde vært mye oppmerksomhet rundt NUFs aktiviteter på denne tiden. Han mente at det bare var *Folk og Land* og NUF som fullt ut ivaretok de nasjonale verdiene som han selv glødet for.¹³⁸

De unges inntreden i avisen beroliget Melsom. Han kunne nå trygt overlevere avisen videre og hos han var dette også klart politisk begrunnet. Det ble ikke ungdomsredaktør Hansen som tok over redaktørstolen. Han var for ung og uerfaren, dessuten kom han utenfra. Han hadde verken familiær eller erfaringsmessig bakgrunn i NS. Odd Isachsen (1936-), en eldre og mer erfaren mann, ble redaktør. Isachsen var godt kjent i redaksjonen og Melsom trakk seg tilbake.¹³⁹ Melsom meddelte også sine lesere redaksjonsskifte svært entusiastisk da de unge skulle ta over avisen sommeren 1973. Melsom var overbevist om at drømmen også levde i de unges hjerter og de gamle skulle fortsatt hjelpe de unge så godt de kunne. I likhet med ungdommen i NUF, påpekte også de avtroppende redaktørene Melsom og Lange at de to generasjonenes drømmer ikke var identisk. Han fektet dette bort med at tiden heller ikke sto stille. Melsom var trygg på at også ungdommen ønsket et "Quislings Norge."¹⁴⁰ Med disse ordene leverte han staffettpinnen videre til en ny generasjon:

"Vel vi som drømte drømmen om Quislings Norge og som fremdeles bærer gjenskinnet av den i våre hjerter, vi begynner å bli gamle de fleste av oss. Vi fryktet lenge for at drømmen skulle dø med den siste av oss. Det gjør vi ikke lenger. Som det heter i mottoet på vår ungdomsside, for øvrig etter et dikt av Kåre Bjørgen: "Men nye slekter fødest der korp og daude gol og nye heimar reiser seg av gruset og borni spring på tun att og tindrar i sol og nye bjørker syng sin song kring huset- Og kring drømmen!"¹⁴¹

De avtroppende redaktører takket for seg og håpet at den nye og unge redaksjonen ville bli tatt godt i mot av leserne og forsikret dem om at dette var ungdom som kunne føre den nasjonale sak videre og som viste at dette bare kunne bygges på fast historisk grunn.¹⁴²

¹³⁷ NUF Bulletin 1971-72, NR. 4 1972. Jeløen Leidangen. 1980

¹³⁸ *VG* 12.8.1974: *Gøbelsk hets i Norge*. Bjørn Talen og Bjørn Reese

¹³⁹ *Gjallarhorn* NR. 2 1999, side 3 og 4: *Lite realt av Folk og Land*. Erik Rune Hansen

¹⁴⁰ *Folk og Land* NR. 9 1973, leder side 3: *Drømmen*

¹⁴¹ *Folk og Land* NR. 9 1973, leder side 3: *Drømmen*

¹⁴² *Folk og Land* NR. 10 1973, leder side 3: *På fallrepet*

Konklusjon

Melsom mente at *Folk og Land* på slutten av 60-tallet måtte forsøke å nå ut til en ny leserkrets, utover den tradisjonelle som besto av en del gamle NS-medlemmer. Som vi har sett av dette kapittelet var det både ideologiske og praktiske årsaker til at avisen ble mer politisk og begynte å henvende seg til unge nasjonalister på denne tiden. At Melsom trakk inn unge nasjonalsiter i avisen på denne tiden skyldtes at avisen nærmet seg slutten, da de gamle leserne begynte å falle fra av naturlige årsaker. Økonomien begynte også derfor å skranke. Det var bare et regnestykke før det ville være slutt. Den yngre generasjonen NS-medlemmer som hadde vært frontkjempere og aktive innen Nasjonal Samling ungdomsorganisasjon, ville ikke involvere seg i avisen da de sto midt oppe i familie og karriere. Dette skyldtes nok at det å stå i tilknytning til *Folk og Land* kunne være en belastning i så henseende, da avisen ble kraftig kritisert i media som mente de var nazister.

Melsom fikk kontakt med et NS-barn og nasjonalistisk aktivist, Hallvard Meyer Paasche, og ungdomsspaltene *For ungdommen* ble startet i 1967. Denne praktiske løsningen for å sikre avisen et yngre abonnentsgrunnlag hadde også ideologiske grunner. Melsom ønsket ideologiske arvtakere til den kampen han hadde viet sitt liv til. Dette forklarer godt det ideologiske motivet bak å trekke inn de unge i avisen i årene 1967-75 og viser hvordan den fascistiske gjenfødelsesmyten kunne være en egen drivkraft.¹⁴³ De unge nasjonalistene selv var den viktigste komponenten i denne gjenfødelsesmyten, slik den kom til uttrykk og lå til grunn for den bærende ideologien i avisen. Melsom ønsket at de unge skulle ta opp igjen hans kamp mot de nedbrytende kreftene som han hadde viet sitt liv til og han ønsket at *Folk og Land* skulle fungere som plattform for revitaliseringen av fascismen i Norge etter krigen. Han argumenterte rent praktisk for dette ved å hevde at *Folk og Land* kunne overleve ved å bli en plattform for de unge nasjonalistene. På dette grunnlaget tok Melsom opp igjen kampen ved hjelp av en metapolitisk strategi, han tok opp kampen om ideene. Dermed utviklet *Folk og Land* seg, i årene 1967-75, mot å bli et nyfascistisk opposisjonsorgan.

Avisens støtte til Hoaas og NUF må forklares ut i fra den fascistiske gjenfødelsesmyten som *Folk og Land* på denne tiden var bærer av. Som vi har sett ble støtten til de unge begrunnet ut i fra at de tok opp igjen kampen mot forfallet i samfunnet, en kamp Nasjonal Samling tidligere hadde kjempet. Støtten til de unge var allikevel ikke ubetinget. Blant annet slutningene Hoaas trakk av sin samfunnsanalyse ble kritisert. Dette må forstås ut i fra heterogeniteten i fascismen som dens gjenfødelsesmyte genererer. Selv innenfor samme

¹⁴³ Griffin 2006: Side 44-45

politiske kultur.¹⁴⁴ Denne myten åpner for ulike fortolkninger som vi har sett ovenfor gjaldt dette også i miljøet run *Folk og Land* og NUF. I dette tilfellet må heterogeniteten her forklares ut ifra fascismens evne til å tilpasse seg konteksten den opererer innenfor.¹⁴⁵ De unge nyfascistenes fokus på resursknapphet og u-hjelp viser nettopp at dette var temaer som ble viet stor interesse i samtiden. Hoaas og nyfascistene tolket disse utfordringene i samtiden ut ifra sin egen rasistiske tilnærming til virkeligheten. Mellomkrigstidens fascister, som avisen på denne tiden fortsatt også var en representant for, hadde naturlig nok en annen tilnærming til ideologien enn etterkrigstidens fascister. Derfor må denne ideologiske heterogeniteten innenfor dette miljøet sees i sammenheng med generasjonkløften som skulle prege avisen i disse årene. Den skulle jo både være et organ for tidligere NS-medlemmer og samtidens nye fascister. Nettopp ut i fra dette må også den mer praktiske eller erfaringsmessige kritikken forstås. Hoaas og NUF var ikke opptatt av rettsoppgjøret og tidligere NS-medlemmers situasjon i etterkrigstiden. I bakgrunnsavsnittet i forrige kapittel så vi jo nettopp at dette hadde vært utgangspunktet for avisens opprettelse og virke. Som vi skal se senere i oppgaven skapte nettopp dette hensynet spenninger innad i avisen og bidrar til å forklare redaksjonsskifte i 1975.

At fornyelsen ble aktuell akkurat på dette tidspunktet kan skyldes at Melsom ikke lenger syntes det var noe å tape på å politisere avisen. Som vi så i bakgrunnsavsnittet i forrige kapittel, trodde han ikke det historiske rehabiliteringsarbeide som var avisens tradisjonelle domene, hadde endret synet hos tidligere tiders motstandere fra krigens dager. Rehabiliteringsarbeide kunne allikevel ha sin verdi i at en ny nasjonalistisk bevegelse kunne funderes på fast historisk grunn. Med andre ord kunne det historiske stoffet bidra til å rettferdiggjøre en ny fascistisk bevegelse i etterkrigstiden. Når avisen allikevel nå ikke hadde noe å tape på det, skyldtes at det nå sto mellom en snarlig nedleggelse av avisen eller en ny fremtid som plattform for en ny nasjonalistisk bevegelse, slik Melsom så det. Som vi kom inn på bakgrunnsavsnittet i forrige kapittel, hadde jo også redaktørene Melsom og Lange åpnet for en mer politisk linje i avisen allerede fra 1958, da de tok over som redaktører. Som vi så i bakgrunnsavsnittet så hadde jo avisen hele veien, også før 1967, inneholdt politisk stoff, som var like radikalt som det som fra nå av kom til å prege avisen. Dette hadde imidlertid blitt viet lite plass, nettopp på grunn av de kryssende interessene i avisen, historisk og juridisk rehabilitering av NS-medlemmene kontra *Folk og Land* som et politisk organ. Argumentet her var at en politisering av avisen ville ødelegge for rehabiliteringsarbeide.

¹⁴⁴ Griffin 2006: Side 27

¹⁴⁵ Griffin 2006: Side 147

Også tidligere på 60-tallet var det som vi så innledningsvis i kapittelet spede forsøk på å få en ny nasjonalisme inn i mer organiserte former. Den første ungdomsredaktøren Hallvard M. Paasche hadde da rykket inn opprop i avisen for organisasjonen Nordiska Rikspartiet. Dette organiseringsforsøket hadde imidlertid ikke ledet til noe i Norge. Dette viser at Melsom ikke ville hatt tyngde til å presse igjennom en mer politisk linje i avisen allerede på den tiden. Det ville ikke være et argument at avisen kunne sikres for fremtiden, ved å vise til aktive nasjonalistiske ungdommer som en ny opinion for avisen. De utgjorde ikke på den tiden noe fundament å bygge fremtiden på. Den store bortgangen av gamle abonnenter hadde heller ikke inntruffet enda. Tiden var ikke moden. Dette hadde imidlertid forandret seg mot slutten av 60-tallet. Melsom kunne derfor med overbevisning lansere en ungdomsspalte for å verve nye lesere til avisen i 1967. NUF kom også etter hvert på banen og styrket denne utviklingen ytterligere. Melsom så vel sitt snitt til å forsøke å finne arvtakere til avisens drift, ved å vise til at det nå var nasjonalistiske ungdommer der ute som kunne bli gode støtter for avisen. Slik kunne han begynne å peile avisen inn på en mer dagsaktuell og politisk linje i tråd med hans ideologiske overbevisning, ved å vise til at det var abonnentsgrunnlag for nettopp dette. Slik kunne han la avisen bli mindre fokusert på historisk rehabilitering av tidligere NS-medlemmer, da det begynte å tynnes i rekkene av dem som tradisjonelt hadde sluttet opp om *Folk og Land*. Som vi tidligere har sett mente Melsom at dette nok var en tapt sak uansett. Tapt i den forstand at tidligere fiender fra krigen ikke lot seg påvirke av den historiske dokumentasjon avisen brakte i vesentlig grad. Det var fortsatt verdt å dokumentere sannheten, hvis dette kunne bli et fundament for en ny nasjonalistisk bevegelse.

De unge medarbeidernes oppslutning om avisen skyldtes også et todelt grunnlag, praktisk og ideologisk. Det ble det et forum og bindeledd som kunne brukes til å nå ut til sine potensielle meningsfeller. Dette ble enda tydeligere da Erik Rune Hansen tok over som ungdomsredaktør i 1972. Fra da sto NUF og *Folk og Land* nært tilknyttet hverandre. Begge parter uttrykte at deres ideologiske grunnlag ikke var identiske, men tilstrekkelig for et samarbeid. Som avisens nye redaktør med de unges overtakelse, Odd Isachsen, har uttalt det: ”Nærheten mellom NUF og *Folk og Land* bygget nok på det enkle faktum, at *Folk og Land* var en avis uten opinion og NUF en opinion uten avis.”¹⁴⁶ De ønsket at avisen skulle bli en plattform for deres nye nasjonalistiske bevegelse. Noe den også var i årene 1972-75. Melsom var fornøyd med utviklingen i avisen og lot de unge overta sommeren 1973, med Odd Isachsen som redaktør og Erik Rune Hansen som redaksjonssekretær.

¹⁴⁶ Intervju Odd Isachsen, per e-post, 25.2.2010

3. ”En ny generasjon nasjonalister”

Odd Melsom var fornøyd med utviklingen og trakk seg tilbake til fordel for Odd Isachsen. Ungdomsspalten ble avvirket, vi opprettet en danmarksredaksjon og drømte om en moderne, nasjonal og nordisk avis.¹⁴⁷

Mitt argument gjennom oppgaven er at den fascistiske ideologien tilpasser seg konteksten den operer innenfor.¹⁴⁸ Som sitatet ovenfor henviser til, gjorde *Folk og Land* dette både ideologisk og praktisk i de to årene (1973-75) Odd Isachsen var redaktør i avisen. Den ble i likhet med tendensen i etterkrigstidens fascisme for øvrig internasjonalisert, både når det gjaldt den praktiske driften og avisens bærende ideologi. Ideologisk ved at den på denne tiden frontet ideen om et samlet Norden. Praktisk og strategisk ved at den forsøkte å bli en felles nordisk plattform for nasjonalister. Denne utviklingen av avisen er i tråd med Griffins teori om at fascismen etter krigen er blitt internasjonalisert fordi den er i tøffere kår enn i mellomkrigstiden. Det stabile vestlige samfunnet har gjort det umulig å sikre en bred oppslutning om denne ideologien. Derfor har økt samarbeid over grensene vært nødvendig for å samle tilstrekkelig med krefter. Samtidig som den fascistiske gjenfødelsesmyten har beveget seg fra fokuset på den enkelte nasjon til Europas gjenfødelse som helhet.¹⁴⁹ Som vi så i forrige kapittel var avisen i denne tiden preget av at de gamle leserne falt fra. Derfor måtte Melsom og Isachsen se seg om etter nye muligheter for å sikre avisen for fremtiden. Markedet var for lite i Norge alene. Dette ble forsøkt løst ved at Melsom begynte å henvende seg til en yngre generasjon nasjonalister. Dette ble som vi skal se fulgt opp av Isachsen ved at han henvendte seg til nasjonalister i de andre nordiske landene. En annen ting som vil komme frem i dette kapitlet, og som viser avisens evne til å tilpasse seg samtiden, var at *Folk og Land* på denne tiden ble mer dagsaktuelt kommenterende. Den ble også i økende grad et debattorgan, slik kunne man engasjere leserne og slik forsøkte den å nå ut til flere. Denne ”åpningen” av avisen vil tre tydeligere frem i de to påfølgende kapitlene.

Den redaksjonelle lederen som innledet Odd Isachsens redaktørtid viste at det ikke var noen tvil om at de unge ønsket å ta opp igjen en politisk kamp med sin overtakelse av avisen. En kamp som kunne føres tilbake til historien og hvor de selv representerte den slagne part. Det germansk-nordiske Europa hadde gått under i en ragnarok-lignende kamp mot demokratiene i 1945. Med dette hadde en kulturkrets og livsanskuelse gått under. Derfor var

¹⁴⁷ Folk og Land NR. 9 1981, side 5,6: *Det spirer der vi sådde!* Erik Rune Hansen

¹⁴⁸ Griffin 2006: Side 161

¹⁴⁹ Griffin 2008: Side 155

det heller ingen lenger som fysisk kunne sette seg i mot demokratiens politikk.¹⁵⁰

Nasjonalismen og fascismen var blitt likvidert i 1945. Det falske og absurde som hadde vokst fram etter krigen var allikevel i ferd med å råtne på rot. Derfor var verden i ferd med å komme tilbake til slike tilstander som hadde vært en forutsetning for fascismens fremvekst i utgangspunktet. Derfor var fascistene nå kommet tilbake. De gamle problemer krevde de gamle løsninger. Men det var nå en ny generasjon nasjonalister som førte kampen videre. De hadde ikke selv erfaringer fra den siste krig. Dette var også årsaken til at de selv ikke førte sin kamp på statsnasjonalt grunnlag, men på et pan-nasjonalt eller en rasebetonet nasjonalisme. Avisens nye redaksjon hadde tro på den nye nasjonalismen som nå gjorde seg gjeldende hos norsk og nordisk ungdom. Det var en ny generasjon hvis oppgave var å gjenopplive en avbrutt tradisjon. Avisen mente å se en ny nasjonalistisk oppvåkning. Deres kamp var rettet mot dem som hadde underslått det nordiske folks tradisjon og fornektet deres identitet. Avisen tvilte ikke på at de unge ville greie det igjen.¹⁵¹

Dette motivasjonsgrunnlaget stemmer overens med det Griffin har betegnet som førende for etterkrigstidens fascistiske uttrykk. Fascismens nederlag i 1945 og samfunnet som vokste fram av ruinene har ikke blitt tolket som et gjenfødt Europa, den har tvert om forsterket overbevisningen om at forfallet i det moderne samfunnet gjorde nok et strandhogg med dette. En europeisk gjenfødelse er ut i fra dette synet mer nødvendig enn noen gang. Derfor blir mellomkrigstidens bevegelser sett på som for sjåvinistiske. En samlet internasjonal kraft behøves for å kunne reise seg mot deres felles internasjonalistiske fiender, liberalismen og kommunismen.¹⁵²

”Folk og Land- det nasjonale opposisjonsorgan”

Den nye redaktøren fra 1973, Odd Isachsen, hadde kjent Melsom i noen år da han takket ja til redaktørstillingen i avisen i 1973. Isachsen hadde tidligere skrevet og bearbeidet stoff for Melsom og på den måten kommet i kontakt med avisens indre krets.¹⁵³ Isachsen hadde i likhet med ungdomsredaktør Paasche, på midten av 60-tallet, stått i tilknytning til den svenske nynazistiske organisasjonen Nordiska Rikspartiet under Göran Assar Oredsson. Han var partiets kontaktperson i Norge. Her formidlet han blant annet interesser til nordmenn som ønsket deres kampskrift *Nordisk Kamp* tilsendt. Isachsen var på denne tiden opptatt av ideen om en nordisk samling. I den forbindelse var han også tilknyttet det norske Nordisk

¹⁵⁰ Folk og Land NR. 11 1973, leder side 3: *En ny generasjon nasjonalister*

¹⁵¹ Folk og Land NR. 11 1973, leder side 3: *En ny generasjon nasjonalister*

¹⁵² Griffin 2008: Side 155

¹⁵³ Intervju Odd Isachsen, per epost 25.2.2010

Samling(Norsam). Denne bevegelsen var lite reell, opprinnelig var det bare et opprop som hadde vært rykket inn i *Folk og Land* i 1965. Isachsen hadde også deltatt i det såkalte ”kameratklubbmiljøet” som i hovedsak besto av tidligere NS-medlemmer, hvor temaer fra krigens dager ble diskutert.¹⁵⁴ Som vi skal se var sistnevnte et kontaktverk som Isachsen senere skulle benytte seg av da han ble redaktør. Den nye redaksjonen under Odd Isachsen hadde med sitt forsøk på politisering av avisen, som mål å nå ut til et bredere og mer differensiert publikum, enn den tradisjonelle leserkretsen av en del tidligere NS-medlemmer. De ønsket derfor å gjøre stoffet så interessant og dagsaktuelt som mulig. De innså at avisen måtte spille på et mye bredere spekter enn tidligere for å greie dette. Derfor ønsket de i større grad å engasjere leserne til å skrive innlegg i avisen.¹⁵⁵ Isachsens intensjon var nettopp å gjøre avisen lesbar for et større publikum og det var dette som var hans avtale med Melsom.¹⁵⁶ Målet med å nå ut til et større publikum gjenspeilte seg også i hvem som nå sto oppført som redaksjonelle medarbeider i avisen. I tillegg til den nye redaktør Isachsen, var Hansen redaksjonssekretær og ungdomsredaktør. De tidligere redaktører, Odd Melsom og Alexander Lange sto også fortsatt som redaksjonsmedarbeidere. I tillegg til disse sto nå også den tidligere meget omdebatterte ideologen i NUF, Olav Hoaas også nå oppført på denne listen.¹⁵⁷ I følge redaktør Isachsen hadde nok dette mer sammenheng med at både nye og gamle lesere skulle ”kjenne seg igjen” i avisen og at disse var skribenter i avisen, snarere enn redaksjonelle medarbeidere. I følge Isachsen var Hoaas mer aktiv i NUF enn han var i *Folk og Land*.¹⁵⁸

Forsøket på å sikre avisen et større nedslagsfelt hadde imidlertid bokstavelig talt sin pris. Det ble dyrere å drifte avisen etter at Isachsen og Hansen overtok skuta. De var dermed fortsatt avhengig av at trofaste abonnenter støttet avisen utover abonnentsprisen.¹⁵⁹ Dette skyldtes at Isachsen og Hansen var lønnet for arbeidet i avisen. De hadde jo ingen alderspensjon å leve av. Hansen har senere forklart at det var dette som førte til at avisen gikk tom for penger i 1975. Til tross for at lønningene var minimale, ble dette et større løft enn avisen kunne make. At de unge tok over, løste derfor ikke avisens økonomiske problemer. Dette til tross for at de klarte å erstatte abonnentene som falt bort grunnet alderdom, med en yngre lezerskare. Problemet var at mange av de gamle som begynte å falle fra hadde vært pengesterke bidragsytere som betalte mange ganger abonnentsprisen.¹⁶⁰ I tillegg til at

¹⁵⁴ VG. 22.5.1965, side 13: *VG møter lederen av ”Nordisk Samling”* Kjell Sørhus

¹⁵⁵ Folk og Land NR. 13 1973, leder side 4: For ungdommen: *En ny generasjon*

¹⁵⁶ Intervju Odd Isachsen, per e-post 25.2.2010

¹⁵⁷ Folk og Land NR. 14. 1973

¹⁵⁸ Intervju Odd Isachsen, per e-post 25.2.2010

¹⁵⁹ Folk og Land, NR. 19 1973, side 3: *Folk og Land 1974*

¹⁶⁰ Gjallarhorn NR. 2 1999, side 3,4: *Lite realt av Folk og Land*. Erik Rune Hansen

redaksjonen forsøkte å motarbeide dette frafallet med tematisk utvidelse og oppdatering, satset man også på å nå ut til de unge ved hjelp av en abonnentskampanje. Leserne ble bedt om å sende inn lister med mulig interesserte abonnenter og prøveeksemplarer ble sendt ut.¹⁶¹ Denne kampanjen må ha vært ganske vellykket da de nå greide å selge ut hele opplaget etter denne kampanjen.¹⁶² Dette taler til fordel for Hansens forklaring av avisens økonomiske problemer. Han mente dette skyldtes at pengesterke bidragsytere falt fra. I tillegg ble det dyrere å drifte avisen etter de unge tok over fordi de måtte ha lønn for arbeidet. Problemet skyldtes ikke at avisen på grunn av de unge nasjonalistene fikk færre lesere. At kampanjen var vellykket kom ikke bare til uttrykk i avisens egne spalter. I det nevnte intervju med Erik Rune Hansen, i *VG* sommeren 1974, hevdet han at det ble rekruttert tilstrekkelig med unge lesere til avisen til at de greide å fylle tomrommet etter det naturlige frafallet av abonnenter.¹⁶³

Avisen var allikevel i store økonomiske problemer også etter at Isachsen tok over. Så store var problemene blitt i 1974 at avisen var truet av utgivelsesstopp. Avisens tidligere redaktør, nå økonomiansvarlig, Odd Melsom rettet derfor en appell til avisens venner. Han håpet at de kunne bidra til et driftsfond og slik sikre avisens fremtid. I denne appellen kom det også tydelig frem at avisen ble dyrere å drifte etter redaksjonsskifte fordi de unge var avhengig av lønn. Dette til tross for at Melsom i likhet med Hansen uttrykte at lønnen i avisen var på et pinlig lavt nivå. Dette var allikevel nok til å kjøre avisen ytterligere fast i et økonomisk uføre. Melsoms appell avslørte også at frafallet av eldre abonnenter nok ikke bare skyldtes naturlig bortgang, selv om dette kanskje var hovedårsaken til problemene. Det var nok også en del av de eldre leserne som var misfornøyd med de unges linje.

De unge nasjonalistene arbeidet med å få avisen dagsaktuell og slik nå ut til lesere utenfor NS-kretser. Dette var nødvendig skulle avisen overleve på lengre sikt.¹⁶⁴ Problemene var høsten 1974 blitt så store at det ble vedtatt en utgivelsesstopp på en måned. Slik måtte det være til de fikk mer økonomisk støtte av de private bidragsyterne.¹⁶⁵ Avisen kom allikevel i gang igjen senere på høsten, så de nødvendige bidrag kom nok antakeligvis inn etter denne appellen. Det var igjen tid for å se fremover. 1975 måtte stå i offensivens tegn. Det var også positive trekk i avisens utvikling etter at Isachsen tok over. De hadde greid å knytte til seg mange nye skribenter og hadde flere penner i sving enn noen gang. De hadde fått en egen Danmarks-redaksjon med egen side for danske nasjonalister og de hadde greid å knytte til seg

¹⁶¹ Folk og Land NR. 1 1974, side 3: *Folk og Lands fremtid*

¹⁶² Folk og Land NR. 5 1974, side 4: *Folk og Land nå også som eksempel*

¹⁶³ VG. 12.8.1974: *Gøbelsk hets i Norge*. Bjørn Talen og Bjørn Reese

¹⁶⁴ Folk og Land NR. 13 1974, side 3: *Appell til bladets venner*. Odd Melsom

¹⁶⁵ Folk og Land NR. 13 1974, side 8: *Folk og Land*

en del yngre lesere og skribenter hjemme i Norge. Både av de helt unge nasjonalistene og blant de som var unge under krigen, altså NSUF/Frontkjempergenerasjonen. De mente derfor å ha forutsetningene for å lage en avis som kunne falle i ”alles” smak. Også de nye politiske vindretninger ble tolket med optimisme og kunne gi store muligheter for en avis som *Folk og Land* hevdet de. Avisen så sin viktigste oppgave nettopp å danne overgangsleddet mellom den eldre garde norske nasjonalister og de unge som på denne tiden var i ferd med å organisere seg. Men det var også problemer, da særlig økonomiske. Man var som før avhengig av pengegaver og man varslet en forsterket vervekampanje. Dette måtte lykkes skulle avisen kunne overleve i fremtiden.¹⁶⁶

Den nye redaksjonen var med andre ord fornøyd med den innholdsmessige utviklingen, nettopp fordi de mente den ville sikre avisen på lang sikt. Man var så fornøyd at man så målet med den redaksjonelle endringen som hadde begynt så smått med opprettelsen av ungdomsspalten i 1967, for oppnådd i 1974. Derfor ble ungdomsspalten lagt ned på slutten av dette året. I spaltens siste leder, ved ungdomsredaktør Erik Rune Hansen, kom det frem at målet med opprettelsen av ungdomsspalten hadde vært å bringe dagsaktuelt stoff inn i avisen. Dette målet var nå nådd med endringen av avisens profil som helhet. Den var blitt et dagsaktuelt, politisk debattorgan hvor dagens politiske situasjon ble kommentert ut i fra deres eget politiske syn og tradisjon, som bygget på nasjonalismen. Ungdomssiden ble derfor overflødig, da man med den nye redaksjonen under Isachsen hadde aktualisert avisen i sin helhet for å ta opp den politiske kampen. Ungdomsredaktør Hansen nektet ikke for at avisens tidligere hovedvekt på det historierevisjonistiske arbeidet ikke hadde vært og fortsatt *var* viktig. Dette var allikevel ikke grunnlag nok for å drive avisen videre. Det var jo allikevel de som satt med den politiske makten, som holdt den historiske løggen rundt okkupasjonshistorien og rettsoppgjøret i hevd mente han. Derfor måtte de ta opp den politiske kampen mot disse.

Hansen forsøkte allikevel å berolige den eldre skare av lesere. *Folk og Lands* tradisjonelle syn på historien var også de unge arvtakernes fortolkning. Det var også de unges idealer som hadde blitt svertet med nederlaget under siste verdenskrig og det var også deres fremtid som ble skadelidende under denne krigs seierherrer. Internasjonalistene og Kommunistene hadde knuste drømmen om et nasjonalt Norge i et forbund av frie germanske stater i 1945. Derfor måtte de legge grunnlaget for en fysisk opposisjon mot dette hevdet han. Det nye *Folk og Land* skulle være et slikt grunnlag.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Folk og Land NR. 18 1974, side 3: *Folk og Land* 1975

¹⁶⁷ Folk og Land NR. 20 1974, For ungdommen, leder side 4: *Takk for oss!*

Nye redaksjonelle tilskudd

I tråd med arbeidet for å redde avisens fremtid ved å ekspandere dens leserkrets gjennom politisering, ble som nevnt også avisen bredere i sin tematikk. Dette fikk blant annet den konsekvensen at en helt ny redaksjonell spalte så dagens lys i avisen i 1974. Dette året fikk nemlig avisen som nevnt sin egen Danmarks-redaksjon. Dette var i følge avisen et fremstøt for å skaffe avisen større spredning i nabolandene og samtidig gjøre den til et felles forum for alle ”nordisk-nasjonale krefter i Norden.”¹⁶⁸ Med dette tok avisen fatt på det arbeidet som skulle gjøre *Folk og Land* til et organ for alle nasjonalister i Norden. Det lå også praktiske årsaker bak denne redaksjonelle utgivelsen. Avisens danske søsterorgan, *Revision*, hadde måttet legge ned. Siden da hadde det vært interesse for *Folk og Land* blant danske veteraner.¹⁶⁹

Avisen argumenterte ovenfor sine lesere for hvorfor avisen nå tok disse skrittene. De mente at andre aviser hadde klart seg ved å være aktivistiske og kjøre en bestemt linje eller holdning til dagsaktuell politikk. Det var derfor viktig i følge redaksjonen å søke støtte hos en politiserende gruppe. Her var det nok NUF man hadde i tankene. Dette virket som en ren preparering av leserne for hvordan det var tenkt at avisen skulle utvikle seg videre. Avisen ønsket å ta opp linjen om en nordisk rikssamling. Ved å kjøre en bestemt linje ville de trekke til seg flere lesere, argumenterte de og de var nøtt til å skaffe flere abonnenter. Redaksjonen forklarte leserne at de ønsket å være et motstøt til det etablerte ved å gi avisen en klarere linje og mindre retrospektivt innhold. Hensikten med dette var å gi avisen flere yngre lesere, noe som var viktig for at avisen skulle overleve på sikt.¹⁷⁰ At avisen var politiserende var det ingen tvil om. I avisens nye *Danmarks-spalte* ble det redaksjonelt hevdet at det nordiske folk og dets kultur skulle gjenreises og at det var avisens oppgave å gjenfinne det folkelige og kulturelle grunnfjell som det nordiske folk og dets kultur skulle gjenreises på.¹⁷¹

Det var allikevel ikke bare igjennom å bli mer dagsaktuell og politisk, at avisen søkte å utvide sitt nedslagsfelt. Det var heller ikke bare ungdommen de søkte å nå i den forbindelse. Forsommeren 1974 kom den nye spalten *Frontkjemper-nytt* til som et nytt fast innslag i avisen.¹⁷² Dette må sees i sammenheng med at avisen under Isachsen i likhet med Melsom forsøkte å finne frem til NSUF og frontkjempergenerasjonen, med andre ord de som hadde vært unge under krigen. Som sagt hadde ikke Melsom lyktes med dette, nå forsøkte Isachsen

¹⁶⁸ Folk og Land NR. 21 1973, side 14. notis

¹⁶⁹ Folk og Land NR. 2 1974, side 1: *Folk og Land i Danmark*

¹⁷⁰ Folk og Land NR. 2 1974, leder side 3: *Vi og vår avis*

¹⁷¹ Folk og Land NR. 2 1974, side 4: *Folk og Lands oppgave i Danmark*

¹⁷² Folk og Land NR. 10 1974, side 2: *Frontkjemper-nytt. Et nytt innslag i Folk og Land*

og Hansen. De visste jo at de var der ute et sted og Isachsen hadde kontakter.¹⁷³ Bjørn Østring (1917-) ble sentral her. Østring viet 12 år av sitt liv i NS' tjeneste. I etterkrigstiden var han kontaktperson mellom det tidligere NS-miljøet, forfattere og forskere. Han hadde vært med på å stifte NSUF på Gjøvik i 1935, Oppland NSUF i 1937. Han åpnet i 1940 NSUFs kontorer i Oslo. Han ble landsleder for NS ungdomsfylking samme høst. Østring hadde også vært frontkjemper. I 1941 ble han leder for den første troppen i det første kompaniet til Den norske Legion. Han var blant annet på Leningrad-fronten i 1942.¹⁷⁴ Østrings sentrale rolle kommer blant annet frem i et udatert brev han sendte til Odd Isachsen på den tiden Isachsen var redaktør. Her ytret Østring en del forslag angående avisens redaksjonelle kurs og avisens uttrykksform. Østring ville da gjerne ha kontroll med hva som kom på trykk i Frontkjemperspaltene da han mente at det som ville stå her allikevel kom til å bli slått i hardt korn med hans person.¹⁷⁵ Det var i denne forbindelse at blant annet Bjørn Østring kom inn som en av representantene for NSUF og frontkjempergenerasjonen. Østring og en venn av ham skulle nå stå for det tradisjonelle stoffet om okkupasjonstiden og rettsoppgjøret.¹⁷⁶

Isachsen og Hansen lyktes med andre ord i motsetning til Melsom å nå ut til NSUF og frontkjempergenerasjonen. Dette bidro imidlertid ikke bare til at *Folk og Land* fikk et bredere nedslagsfelt, dette førte også til nye spenninger innad i avisen. De som etter hvert engasjerte seg fra denne generasjonen begynte å stille betingelser og avisens nye samarbeidspartnere, begynte i følge redaksjonssekretær Erik Rune Hansen styre det hele, uten å ta belastningen ved å stå frem offentlig som representanter for avisen. De mislikte også at avisen fylte spaltene med stoff om Erik Blücher og Nasjonal ungdomsfylking.¹⁷⁷ Med andre ord ble avisen for radikal og de fikk mye kritikk av de mer konservative representantene for NSUF og frontkjempergenerasjonen som var sentrale i INO. Det var ikke bare avisens nære tilknytning til NUF som ble sett på som et problem hos disse. Avisens redaksjonelle nei-standpunkt til EF og USAs kamp mot kommunismen var også ting som bidro til at motsetningene mellom disse to partene etter hvert ble for store.¹⁷⁸ Avisens redaksjonelle nei til EF standpunkt var blant tingene Østring kommenterte i sitt brev til Isachsen, hvor han hadde kommet med redaksjonelle råd. I følge Østring var de fleste tidligere NS- medlemmer positive til EF og

¹⁷³ Gjallarhorn NR. 2 1999, side 3,4: *Lite realt av Folk og Land*. Erik Rune Hansen

¹⁷⁴ Dahl, Hjeltnes, Nøkleby, Ringdal og Sørensen (red.) 1995: Side 459 "Østring, Bjørn"

¹⁷⁵ Udatert brev fra Østring til Isachsen, 1267 privatarkiv Bjørn Østring, eske FP1, mappe: Nynazister Odd Isachsen ca 1980-2004

¹⁷⁶ Intervju Odd Isachsen, per epost 25.2.2010

¹⁷⁷ Gjallarhorn NR. 2 1999, side 3,4: *Lite realt av Folk og Land*. Erik Rune Hansen

¹⁷⁸ Folk og Land NR. 9 1981, side 5,6: *Det spirer der vi sådde!* Erik Rune Hansen

USA, nettopp fordi antikommunismen sto så sterkt hos dem.¹⁷⁹ Denne debatten skal vi nå se nærmere på når vi beveger oss over til å se på hva som preget avisens redaksjonelle linje og debatter i disse årene. Årsakene og konsekvensene av disse konfliktene vil bli grundigere behandlet i avslutningskapittelet.

Konklusjon

Mitt argument gjennom oppgaven er at den fascistiske ideologien tilpasser seg konteksten den operer innenfor. I avisen gjaldt dette både det ideologiske innholdet i avisen så vel som den praktiske driften i de to årene Odd Isachsen var redaktør i avisen. Da Odd Isachsen og Erik Rune Hansen tok over avisen sommeren 1973 ble *Folk og Land* ble mer dagsaktuelt orientert og beveget seg mot en mer politisk linje. Motivene for dette var grunnet både praktiske og ideologiske fundert. Avisen var nødt til å nå ut til en bredere leserkrets enn den tradisjonelle som var i ferd med å bli borte. Det var også derfor de søkte samarbeid med en politiserende gruppe, NUF. De ønsket å kjøre en fast redaksjonell linje ovenfor dagsaktuell politikk.

Avisens økonomiske problemer ble ikke løst med de unges overtakelse, slik som håpet. Til det var abonnentsgrunnlaget for en nyfascistisk avis ikke stort nok. I tillegg til at driftskostnadene økte med fornyelsen av avisen, da de unge var avhengig av lønn. Tematisk var fornyelsen mer vellykket. Det lyktes avisen å utvide avisens nedslagsfelt. Ikke bare politisk og dagsaktuelt. Avisen fikk en egen *Danmarks-redaksjon*, men de kom også i kontakt med tidligere NS-medlemmer fra NSUF og frontkjempergenerasjonen, som tidligere ikke hadde lest *Folk og Land*. Dette skulle imidlertid også føre til spenninger innad i avisen. De unge var for radikale for de nye medarbeiderne. Dette skillet mellom radikale og konservative interesser gjenspeilte seg i de politiske debattene i avisen. Et par av de mest omfattende debattene skal vi nå se nærmere på. Avisen ble i disse årene også i økende grad et debattorgan, slik kunne man engasjere leserne og slik forsøkte den å nå ut til flere. Motivene for denne utviklingen var også av ideologisk karakter. fascistene i *Folk og Land* ønsket å danne grunnlaget for en fysisk opposisjon mot makthaverne som de mente ødela landet. Avisen ble med andre ord et nyfascistisk kamporgan.

Avisen ble i likhet med tendensen i etterkrigstidens fascisme for øvrig internasjonalsert, både når det gjaldt den praktiske driften og avisens bærende ideologi. Ideologisk ved at den på denne tiden frontet ideen om et samlet Norden. Praktisk og strategisk ved at den forsøkte å bli en felles nordisk plattform for nasjonalister ved blant annet å opprette

¹⁷⁹ Udatert brev fra Østring til Isachsen, 1267 privatarkiv Bjørn Østring, eske FP1, mappe: Nynazister Odd Isachsen ca 1980-2004

en egen Danmarks-spalte i avisen. Denne utviklingen av avisen er i tråd med Griffins teori om at fascismen etter krigen er blitt internasjonalisert fordi den er i tøffere kår enn i mellomkrigstiden. Det stabile vestlige samfunnet har gjort det umulig å sikre en bred oppslutning om denne ideologien. Derfor har økt samarbeid over grensene vært nødvendig for å samle tilstrekkelig med krefter. Samtidig som den fascistiske gjenfødslesmyten har beveget seg fra fokuset på den enkelte nasjon til Europas gjenfødsles som helhet.

4. Det nye Europa

Som det er blitt redegjort for er forståelsen av fascisme, slik uttrykket blir brukt i denne oppgaven, basert på Roger Griffins definisjon av fascismens idealtypiske mytiske kjerne. Denne kjernen består av en gjenfødselsform av ultra-nasjonalismen. Denne kjernen kan komme til mange ulike uttrykk alt etter hvilken fascistisk bevegelse i hvilket sted og rom det er snakk om. I de mange ulike formene denne gjenfødselsmyten tar, handler denne alltid om nasjonens gjenfødselse fra det nåværende kulturelle og politiske forfall. Som en fugl føniks skal nasjonen reise seg opp av asken.¹⁸⁰ I mellomkrigstiden var de dominante formene av fascisme og nazisme gjenfødselsmyte konsentrert rundt en gjenfødselse av nasjonen fremfor en europeisk eller internasjonal gjenfødselse. Men det var allikevel mange fascistbevegelser som ønsket å bekjempe det de så på som ”forfallett” i samtiden i sitt hele, ikke bare innenfor en nasjon. Her dreide det seg om en vestlig eller ”pan- Europeisk” gjenfødselse.¹⁸¹ Siden 1945 har denne formen for fascisme eller ”Eurofascisme” beveget seg fra å være en ideologisk periferi innenfor den europeiske fascismen, til å bli kjernepunktet innenfor disse politiske miljøene.¹⁸² Fascismens nederlag i 1945 og den nye verden som utviklet seg etterpå ble ikke av fascistene tolket som fremveksten av en ny og bedre tid, snarere bekreftet dette mer enn noen gang verdens forfall.¹⁸³ Dette synet på fascismens nederlag i 1945, kom også til uttrykk i *Folk og Land* i den perioden denne oppgaven tar for seg:

I det herrens år 1945 kunne verdens demokrater feire sin andre og største triumf i dette århundre. Og denne gangen var deres seier så total som det vel er mulig å tenke seg den. I en raganrokliggende holmgang med det germansk-nordiske Europa hadde det lyktes dem å rasere en kulturkrets, slå i stykker et verdensbilde, drepe en livsanskuelse og hugge ned en mennesketype. Det var i sannhet en bragd av dimensjoner.¹⁸⁴

Dette bekreftet nødvendigheten av en ideell og vital gjenfødselse. Fascismen trengtes mer enn noen gang.¹⁸⁵ Til tross for at forholdene i etterkrigstiden umuliggjorde en reell vitalisering av den fascistiske ideologien, har allikevel fascistiske kulturelle uttrykk fortsatt å vokse frem. Redusert i innflytelse, men økt i antall uttrykksformer, takket være en omfangsrik hjemmeindustri.¹⁸⁶ De alliertes seier under andre verdenskrig tvang frem nye rasjonale i fascistisk ideologi. Derfor er det til tross for økt heterogenitet blant fascistiske uttrykk og

¹⁸⁰ Griffin 2006: Side 44-45

¹⁸¹ Griffin 2008: Side 135-155

¹⁸² Griffin 2008: Side 155

¹⁸³ Griffin 2008: Side 155

¹⁸⁴ Folk og Land NR. 11 1973, leder side 3: *En ny generasjon nasjonalister.*

¹⁸⁵ Griffin 2008: Side 155

¹⁸⁶ Griffin 2008: Side 155

organisasjoner stor enighet om en ting: Den ultra-nasjonalistiske gjenfødslesmyten slik den tok form innen for de ulike fascistbevegelsene i mellomkrigstiden var for selvcentrerte og sjåvinistiske til at de kunne bote på trusselen fra deres felles internasjonale fiender, liberalismen og kommunismen. Bare samarbeid mellom de europeiske folkene kunne befri Europa Sovjetunionens og USAs dominans på kontinentet, realpolitisk og kulturelt. Europa skulle bli en tredjemakt som kunne nedkjempes USA og Sovjetunionens innflytelse på deres egen hjemmebane. Deres kamp måtte utkjempe på overnasjonal basis.¹⁸⁷ I *Folk og Land* kom også synet på Europa som fanget mellom to maktblokker frem, og som vi skal se var dette en av drivkreftene i den ultra-nasjonalistiske gjenfødslesmyten som kom til uttrykk i avisen:

Sannheten er vel at vi lever i en spent terrorbalanse mellom to kyniske maktblokker. De to maktblokker som under verdenskrigen knuste det første forsøk på en selvstendig europeisk samling under idealistiske og nasjonale faner. En samling som først militært ble knust av "de allierte", og deretter fikk sine motiver mistenkeliggjort gjennom krigspropaganda for til slutt å bli omgjort til et redskap for profitt og underkastelse gjennom det såkalte fellesmarked. Europa, Norden, Norge – kasteballer i det dunkle spillet om verdensherredømmet. Europa er fratatt bevisstheten om sitt eget folks verdi – rasemessig, kulturelt og militært.¹⁸⁸

Dette synet på samtiden førte ikke bare til pessimisme. I tråd med den fascistiske ideologi hvor gjenfødslesmyten utgjør den mytiske kjerne, dens motiverende faktor, var nettopp denne krisen noe som vil utlede til en ny og bedre orden. Den fascistiske mentalitet er preget av en oppfatning av at man lever i en periode preget av et historisk veiskille. De korruperte og degenererte krefter som liberalisme, sosialisme, materialisme og internasjonalisme er endelig i ferd med å råtne på egen rot. Dette vil bane vei for en ny tid, hvor den revolusjonære nasjonalismen vil seire.¹⁸⁹ Som vi har sett var nettopp de nye og unge nasjonalistene en viktig komponent i denne myten, slik den kom til uttrykk i *Folk og Land*:

Men det er også ungdommens plikt på ny å tenne idealismens rene flamme og nære den i tider som skal komme. Vi aner en ny, nasjonal oppstandelse – et anslag mot de menn og det regimet, som har underslått vår nasjonale tradisjon og fornektet vår identitet som folk. Vi tviler heller ikke på at de unge slekter vil greie det igjen...¹⁹⁰

Selv om tanken om et gjenfødt og samlet Europa er blitt dominerende innen for ulike grener av etterkrigstidens fascisme, tilbyr ikke denne tanken noen klare visjoner for hvordan det nye

¹⁸⁷Griffin 2008: Side 155

¹⁸⁸ Folk og Land NR. 1 1974, side 8: *Den røde fare og den nasjonale revolusjon.*

¹⁸⁹ Griffin 2006: Side 44-45

¹⁹⁰ Folk og Land NR. 11 1973, leder side 3: *En ny generasjon nasjonalister.*

Europa burde være, ei heller noen praktisk strategi for hvordan dette målet skal nås.¹⁹¹ Dette må forklares ut i fra det som ble forklart i innledningskapittelet om at fascismen skiller seg fra andre ideologier med sin gjenfødelsesmyte, ved at den gjør den revolusjonære prosessen i seg selv er så sentral som motiverende faktor. Den har ikke noen klart definerte mål etter at dens fiender er nedkjempet og de selv styrer samfunnet. Fascismens mytiske horisont beveger seg ikke utover den ”kritiske fasen” i et samfunns utvikling. Det er kampen i seg selv, som utgjør kjernen i ideologien.¹⁹² Som vi skal se kom også dette frem i diskusjonen om ”Det nye Europa” i *Folk og Land*. Det var først og fremst kritikk av samtidens integreringsprosjekt i Europa og hvordan dette var en motsatt til fascistiske ideer om det samme, uten at det ble trukket detaljerte slutninger om hva deres Nasjon Europa innebar.

Roger Griffin mener paradoksalt nok at mye av den fascistiske ideologiens styrke nettopp ligger i den diffuse myten om det gjenfødte Europa. Dette skyldes nettopp de svake forestillingene rundt de liberale Europeiske samlingsbestrebelsene som har funnet sted etter andre verdenskrig. For de fleste Europeere er dette blitt assosiert med byråkrati, frykt for tap av nasjonal integritet og tap av lokale kulturelle identiteter. I kontrast til dette står den fascistiske myten om et Europa bestående av et mangfold av regionale kulturer, men samtidig et Europa med felles historiske røtter og en unik kulturell arv.¹⁹³ Som vi skal se av debatten nedenfor, var dette også ankepunkter i *Folk og Lands* syn på EF. Dermed bidro EF-avstemningen i 1972 til å aktualisere synet på Europa som avisen var en bærer av. Dette leder oss inn på debatten som foregikk rundt temaet det Nye Europa og dens motstykke EF som ble viet mye spalteplass i *Folk og Land*.

EF eller Nasjon Europa?

Som samfunnet ellers engasjerte også *Folk og Land* seg i EF debatten i Norge i forbindelse med avstemningen om norsk medlemskap i 1972. Redaksjonelt argumenterte avisen mot norsk tilslutning både under redaktør Melsom som fortsatt styrte avisen i perioden forut og under avstemningen, men også under påfølgende redaktør, Odd Isachsen. Vi skal nå forsøke å forklare nærmere den redaksjonelle innstillingen til den Europeiske samlingsprosessen på denne tiden. Her vil vi se på hvordan avisen redaksjonelt gikk i mot en norsk EF tilslutning og oppfordret sine lesere til å stemme nei. Avisen begrunnet dette ut ifra nasjonalistiske motiver hevdet den og vi skal derfor se på hva det var i denne nasjonalismen, som bestemte en slik

¹⁹¹ Griffin 2008: Side 176

¹⁹² Griffin 2006: Side 38

¹⁹³ Griffin 2008: Side 176

innstilling til EF. Som vi skal se ble dette begrunnet ut ifra ulike tilnærminger til nasjonalismen blant avisens lesere og redaksjonen. En del av leserne var også for norsk EF-tilslutning. På bakgrunn av dette oppsto det en debatt rundt EF i avisen, både forut og etter avstemningen. Til tross for at avisens redaksjon og flertallet av avisens debattanter var mot EF, skal vi allikevel se at mange av dem fortsatt var tilhengere av en form for europeisk samling.

Avisen var under Melsoms tid redaksjonelt i mot EF fordi de mente at den europeiske sammenslutningen som denne institusjonen arbeidet for, kun var tuftet på økonomiske hensyn. Det var den samme mentaliteten som nå var rådende i Europa, som også var årsaken til at fremmedarbeiderne hadde kommet til Europa. Avisen mente dette var et problem da Norsk tilslutning til dette prosjektet ville føre til at det homogene Norge gikk tapt. Man solgte sitt eget land for profittens skyld. De var fryktet norsk EF tilslutning fordi land som allerede hadde mange fremmedarbeidere var med i sammenslutningen. Norsk innlemmelse i EF ville dermed føre til at fremmedarbeiderne også kom til Norge. EF var jo tuftet på en ide om fri flyt av kapital og arbeidskraft.¹⁹⁴

Til tross for at avisen under Melsom redaksjonelt sto i mot norsk EF-tilslutning og argumenterte ivrig for dette syn, var det tydelig at en del av leserne var for norsk tilslutning. Avisen forsøkte å overbevise disse om at deres positive holdning var tuftet på feilaktige resonnementer.¹⁹⁵ Hvorfor støttet allikevel en del av leserne dette prosjektet? Avisens redaksjon mente dette bygget på en misoppfatning disse hadde fordi de mintes fascistenes og Quislings europeiske samlingsbestrebelse under annen verdenskrig. Da disse hadde arbeidet for et germansk forbund av frie germanske stater. Men redaksjonen holdt fast på sitt nei standpunkt til dette nye europeiske prosjektet, fordi de mente å se de virkelige intensjonene bak de nåværende samlingsbestrebelsene i Europa. Avisen mente at de som nå strebet for europeisk samling var representanter for storkapital og storindustri som hadde rent materialistiske mål med samlingen. Disse interessene som styrte Europa i dag og som ønsket denne utviklingen var deres tidligere fiender. Det var de samme som under krigen hadde bekjempet menneskene som sammen med Tyskland hadde arbeidet for en sann idealistisk samling av Europa, et fedrelandenes Europa. Derfor ville EF medføre at deres eget arbeid for sann historie og rettferdighet nå ville få enda dårligere kår i Europa. Det var altså deres egne ideologiske fiender fra krigens dager, som nå styrte Europa og sto bak dette prosjektet.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Folk og Land NR. 5 1971, leder side 3: *Norge og fremmedarbeiderne*

¹⁹⁵ Folk og Land NR. 2 1972, leder side 3: *Inn i det nye år*

¹⁹⁶ Folk og Land NR. 2 1972, leder side 3: *Inn i det nye år*

Også i ungdomsspalten ble det ytret bekymring om at det også blant ungdommene i NUF var flere som hadde en positiv holdning til EF. Daværende ungdomsredaktør Erik Rune Hansen som også var EF-motstander mente at dette måtte ligge i tanken om et samlet Europa. Han poengterte derfor at EF ikke hadde noen likheter med det samlede Europa som NUF sto for. Han mente tvert i mot at det var den nasjonalistiske bevegelsens fiender som sto bak dette samlingsprosjektet, nettopp med det mål for øye å hemme nasjonalismen som de selv kjempet for.¹⁹⁷ Hansen ønsket også et samlet Europa, men et Europa som var fritt for det han betegnet som ”kremmermentalitet” og ”slavemoral.” Han ønsket det Europa som mange europeere hadde dødd for under andre verdenskrig, med andre ord Tyskland og deres allierte. Det var inspirasjon fra *deres* kamp Hansen mente at dagens ungdom trengte for å kunne redde et Europa med full fart mot undergangen. Deres kamp mot det han betegnet som kommunistenes og internasjonalistenes imperialism.¹⁹⁸

Så hvilket Europa ønsket redaksjonen og ungdomsredaksjonen seg? Begge parter i redaksjonen var for Europeisk samling, men ikke den versjonen som EF representerte. I følge redaksjonen var det Vidkun Quisling som hadde fostret tanken om et samlet Europa. Det var som sagt også derfor avisen mente at en del tidligere NS-medlemmer nå var tilhengere av EF. Det skyldtes i følge avisen forvirring blant de tidligere NS-medlemmene i og med at deres tidligere fører Quisling var opptatt av et samlet Europa. På bakgrunn av dette hadde han også laget et utkast til en Europapakt. Avisen spurte retorisk om EF som i følge dem kun ønsket økonomisk sammenslutning, kunne bane vei for en Europeisk samling slik Quisling hadde tenkt den, med samarbeid om forsvar og utenrikspolitikk, hvor økonomi kom i annen rekke. Grunnen til at Quisling hadde ønsket et slikt forbund var for å redde den europeiske sivilisasjon mot barbariet i øst, Sovjetunionen.¹⁹⁹ Hvordan forskjellen mellom de to ulike samlingsbestrebelsene ble tolket, kom godt frem i et leserinnlegg som støttet opp om det redaksjonelle standpunktet. Signaturen E.N mente at Quisling hadde ønsket å samle Europa ved en politisk- religiøs bevegelse og en samling rundt det germanske Europa. EF derimot ble forstått som en rent materialistisk samling av de Europeiske stater under storkapitalens ledelse. Med andre ord det var ingen nasjonal/kulturell vekking hvor germanerne var ment å finne tilbake til hverandre.²⁰⁰

I ungdomsspalten var man ikke like opptatt av å begrunne nei-standpunktet ut ifra Quislings tanker om europeisk samling. Så hvilke doktriner var det de begrunnet dette

¹⁹⁷ Folk og Land NR. 2 1972, side 4,8 For ungdommen: *N.U.F. og EEC*. Erik Rune Hansen

¹⁹⁸ Folk og Land NR. 6 1972, leder For ungdommen, side 4: *Europa eller?*

¹⁹⁹ Folk og Land NR. 9 1972, side 5,7: *Det var Quisling som fostret tanken om et samlet Europa*

²⁰⁰ Folk og Land NR. 11 1972, side 5,8: *Quisling og Europeisk samling*. E.N

standpunktet ut i fra? Som jeg tidligere har vært inne på sto NUF og ungdomsspaltene i *Folk og Land* tett tilknyttet hverandre på denne tiden. Avisen var blitt et viktig bindeledd og talerør for NUFs medlemmer.²⁰¹ Derfor vil jeg se nærmere på hva som lå til grunn for ungdomsredaktørens nei-standpunkt, ved å se på hva NUFs offisielle standpunkt til dette var. I den forbindelse er det naturlig å trekke frem det nærmeste man kan komme et ”program” på denne tiden fra NUFs hold, *Nasjonalt manifest*. Manifestet var laget for å gi næring til ideologisk debatt innad i NUF. Derfor kan ikke dette tolkes som et absolutt NUF standpunkt. Vi kan allikevel få en rettesnor på hva som var førende blant NUFs ungdommer, som nå også sluttet opp om *Folk og Land*. Programmet uttrykte som følger:

Europa:

NUF støtter ideen om et europeisk fellesskap fordi vårt kontinents viktigste rasegruppe utgjør en biologisk- åndelig enhet ovenfor verdens to andre rasegrupper. Vi avviser imidlertid samlingsbestrebelse med foretningmessige og økonomiske siktemål, fordi dette bare fremmer en snever materialisme og virker ødeleggende på menneskets livsviktige naturgrunnlag. Europa organisert som en gigantisk, sjelløs bedrift medfører også ”melting pot” eksperimentet på Europas nasjoner, og alle livslover og faktiske erfaringer viser at dette kun har oppløsning og bitter konflikt til følge. NUF må også avvise en Europa-tanke som ikke innbefatter våre øst-europeiske frender.²⁰²

Med et slikt utgangspunkt falt selvfølgelig nei-standpunktet naturlig for en av de fremtredende førende unge nasjonalister, som Erik Rune Hansen. En av grunnpilarene bak EF var jo nettopp å lette handel mellom landene og sikre økonomisk vekst ved fri flyt av varer, kapital og arbeidskraft. Vi skal nå se om nei-standpunktet var gjeldende hos NUF ungdommen som sluttet opp om avisen. Det er her interessant hva fylkingens første formann, Øystein Hovdkinn (1947-) alias Øystein Ulv²⁰³, skrev om europeisk samling eller ”Nasjon Europa” i *Folk og Land* et par år tidligere.

Også Hovdkinn, ønsket i likhet med NUFs program et Europeisk samarbeid, men han gikk hardt ut mot den europeiske samlingen som nå fant sted. Han begrunnet dette ut i fra at det flere og flere fant forkastelig ved den moderne kapitalismen og teknologien så ut til å ha funnet ypperlige vekstvilkår i det nye europeiske samarbeidet. Ut i fra dette mente Hovdkinn at det europeiske samarbeidet hadde som siktemål å skape et USA i miniatyr, en europeisk fabrikk. EF ble med andre ord sett på som en bærer av de samme verdiene som supermaktene som truet Europa, USA og Sovjetunionen med sin materialisme og internasjonalisme.²⁰⁴

²⁰¹ Folk og Land NR. 9 1981, side 5,6: *Det spirer der vi sådde!* Erik Rune Hansen

²⁰² Nasjonalt manifest, appendiks i NUF Bulletin, desember 1971. Moss. Leidangen. 1980

²⁰³ Bangsund 1984: Side 120

²⁰⁴ Folk og Land NR. 9/10 1970, For ungdommen, side 4,10: *Nasjon Europa*. Øystein Ulv

Hovdkinn mente allikevel at nasjonalister måtte arbeide for et samlet Europa, eller "Nasjon Europa." Nettopp for å bekjempe verdiene som dets fiender USA og Sovjetunionen var bærere av. Han sammenlignet denne kampen med den Tyskland og deres allierte hadde kjempet og tapt under andre verdenskrig. Ovenfor de samme fiender som nå, USA og Sovjetunionen. Han mente denne kampen hadde vært en "hel generasjons håp om et samarbeidende Europa bygget på livsnære, nasjonale prinsipper som hadde sunket i grus"²⁰⁵ da de tapte ovenfor de nåværende herskende makter i verden, USA og Sovjetunionen.²⁰⁶ Derfor kunne det europeiske folk bare stå opp som jevnbyrdig ovenfor disse supermaktene hvis de nå gikk sammen. Han påpekte videre at denne samlingen skulle ikke være et mål i seg selv. "Nasjon Europa" hadde bare verdi hvis den kunne gi grobunn for et gjenfødt Europa, der verdiene og egenarten en tusenårig utvikling hadde formet, igjen kunne få livets rett. Nettopp derfor var det ingen selvmotsigelse at dagens nasjonalister kjempet for et samlet Europa. Bare en organisasjon større enn nasjonalstaten kunne nå realisere og verne om de verdier og ideer som nasjonalister trodde på og kjempet for. Derfor ville nasjonalister som begrenset seg til statsnasjonalisme legge til rette for at de dominerende ikke-europeiske maktene kunne fortsette å ødelegge Europa med sitt verdigrunnlag.²⁰⁷ Dette er et godt eksempel på hvordan etterkrigstidens fascisme også i Norge ble internasjonalisert. Og som vi ser hadde denne internasjonaliseringen sammenheng med fascismens nederlag i 1945. Man mente at denne hadde vært for sjåvinistisk og man måtte nå samle kreftene for å ta opp kampen. Denne internasjonaliseringen kan nettopp sees i sammenheng med fascismens dårlige kår i Europa etter krigen.²⁰⁸

Forskjellen mellom samtidens europeiske samling på 70-tallet og den ideen som hadde sitt fotfeste i NUFs nasjonalisme, var nettopp den at nasjonalistene ikke ønsket en samling grunnet på økonomiske vurderinger. De ønsket å gjøre Europa til en like sterk militærmakt som stormaktenes. Men også deres samling hadde økonomiske motiver, da for å sikre Europa i møte med framtidige kriger. Dette skulle sikre europeiske folks etniske egenart og en ånd som kunne bekjempe det Hovdkinn kalte "kremmer og nomadeånden." Med andre ord sto en slags internasjonal åndelig nasjonalisme opp mot samtidens dominerende materialistiske internasjonalisme. Det var på denne bakgrunn i følge Hovdkinn ikke selvmotsigende for nasjonalister å kjempe for et samlet Europa. EFs samling eller "Fabrikkeuropa" som var liberalistenes og materialistenes mål, kunne ikke realiseres fordi de bygget på falsk grunnlag.

²⁰⁵ Folk og Land NR. 9/10 1970, For ungdommen, side 4,10: *Nasjon Europa*. Øystein Ulv

²⁰⁶ Folk og Land NR. 9/10 1970, For ungdommen, side 4,10: *Nasjon Europa*. Øystein Ulv

²⁰⁷ Folk og Land NR. 9/10 1970, For ungdommen, side 4,10: *Nasjon Europa*. Øystein Ulv

²⁰⁸ Griffin 2008: Side 155

De gjorde allikevel stor skade med forsøket. Nasjonalistenes grunnlag var ekte fordi de ikke ville gi avkall på mangfoldet i den ”europiske stamme” og det var nettopp derfor Europa måtte samles på nasjonalistisk grunnlag. Bare slik kunne dette mangfoldet bevares. Et mangfold som nå var truet av samtidens samlingsbestrebelse gjennom fri flyt av kapital og arbeidskraft.²⁰⁹

Dette synet på Europa, utfordringene det sto ovenfor og løsningene på disse som datidens styreformann i NUF, Øystein Hovdkinn forfektet, må forklares ut i fra det verdenssynet som NUF var bærer og som kom frem i deres program, *Nasjonalt manifest*. I dette manifestet ble situasjonen verden sto ovenfor på denne tiden, tolket dit hen at det var liberalistenes og marxistenes materialisme og troen på fremskritt, som hadde ført til at livsgrunnlaget på jorden nå var i ferd med å bli ødelagt. Dette var følgen av at den industrielle og teknologiske utvikling var gjort til målet fremfor et middel. Dette førte verden raskt mot undergangen. De mente at bare en nasjonalistisk forståelse av sammenhengen mellom menneske og natur kunne føre verden ut av denne krisen. Med dette mente de sin ide om nasjonen som siste og høyeste verdi, fremfor de materielle verdiene som nå preget verden. Grunnlaget for samfunnsorganisasjonen måtte være prinsippet om folket som en biologisk, åndelig og organisk enhet, adskilt fra øvrige nasjoner ved sin arvebestemte egenart. (Jmfør ultranasjonalismen slik den er definert i innledningen). Bare dette kunne redde verden og dens folk.

De mente at de største farer mot dette organiske fellesskap var det kommunistiske klassehat og det liberale partivesenets ”ilusjonisme” og uansvarlighet som hadde ført til den katastrofen de mente verden nå sto ovenfor. En samfunnsorganisasjon som på alle trinn tok sitt utgangspunkt i den nasjonale ide` om folkeorganismen som høyeste verdi, ville frigjøre seg fra klasseinteresser, fremskrittstro og materialisme. De ville realisere en ny mennesketype, som så vern og foredling av folkefellesskapet som fremste oppgave.

Derav var det bare deres kamp mot den amerikanske og russiske imperialisme og deres utnyttning og indoktrinering disse drev ovenfor sine respektive satellitt-stater, som kunne løse problemet. NUF mente at disse imperialistiske maktene bare tilsynelatende sto i et motsetningsforhold til hverandre da de i menneskesyn og verdinormer var grunnleggende like.²¹⁰

²⁰⁹ Folk og Land NR. 9/10 1970, For ungdommen, side 4,10: *Nasjon Europa*. Øystein Ulv

²¹⁰ *Nasjonalt manifest*, Appendiks til *NUF Bulletin*, desember 1971. Moss. Leidangen. 1980

For eller mot EF: Pragmatikk og ideologi

Som vi har sett dreide ikke bare debatten seg om hvorfor man ut i fra et nasjonalistisk perspektiv skulle ha et nei-standpunkt til EF, eller hva det europeiske alternativet ut fra deres syn skulle være. Debatten dreide seg like mye om at en del lesere, både tidligere NS-medlemmer og også folk innenfor NUF, hadde en positiv holdning til EF-prosjektet. Det var ikke mange leserinnlegg i avisen som argumenterte for et ja-standpunkt. Allikevel mente avisen redaksjonelt at mange tidligere NS-medlemmer faktisk ville stemme ja. Akkurat som ungdomsredaktør Hansen mente at det samme gjorde seg gjeldende blant NUFs medlemmer. Kanskje var dette ment like mye generelt som det var rettet mot avisens egen leserkrets. Dette synes også rart da de i så fall forsøkte å argumentere mot folk som allikevel ikke leste avisen. Mer sannsynlig er det at avisens EF-tilhengere hadde en mer pragmatisk holdning til dette prosjektet, fremfor en begrunnelse i en fascistisk ideologi. Denne påstanden kan også til en viss grad bekreftes i de få innleggene som faktisk forsvarte en pro holdning til EF. Blant annet var Hans S. Jacobsen ja-mann.

Jacobsen hadde under okkupasjonen vært NS-politiker og på 30-tallet hadde han stiftet det nasjonalsosialistiske tidsskriftet *Ragnarok*. I etterkrigstiden var han kanskje mest kjent som forlegger for den norske utgivelsen av Ralph Hewins' kontroversielle Quislingbiografi, *Quisling. Profet uten ære* (1966).²¹¹ Jacobsen argumenterte for ja til norsk EF-medlemskap i forkant av avstemningen, nettopp ut i fra pragmatisk-politisk ståsted. Jacobsen mente det var nødvendig med norsk tilslutning på grunn av trusselen fra øst, Sovjetunionen. Med andre ord ut ifra sikkerhetspolitiske grunner. Jacobsen avslørte også en skuffelse over det norske folk som han en gang hadde trodd var et stolt og modig folk. Dette trodde han ikke lenger på. Norge var for veikt til å stå alene.²¹² Dette standpunktet kunne også henge sammen med en viss resignasjon eller bitterhet på grunn av at han hadde vært på den tapende side under krigen. Hans ideologiske visjoner hadde jo gått dukken med dette. Artikkelen avslører også at det hos ham, var det kommunismen som ble sett på som det største onde. Blant redaksjonsmedarbeiderne derimot, ble den vestlige liberalismen som EF representerte og den østlige kommunismen ved Sovjetunionen sett på som to alen av samme stykke.²¹³

Dette synet ble også uttrykt på lederplass rett i forkant av avstemningen i september 1972. Lederen oppfordret igjen sine lesere til å stemme nei og oppsummerte argumentene for dette som tidligere hadde kommet til uttrykk i avisens redaksjonelle stoff. For det første var EF

²¹¹ Dahl, Hjeltnes, Nøkleby, Ringdal og Sørensen (red.) 1995: Side 198: "Jacobsen, Hans S."

²¹² Folk og Land NR. 16 1972, side 2: *Jeg stemmer ja*. Hans S. Jacobsen

²¹³ Folk og Land NR. 16. 1972, leder side 3: *Foran avstemningen*

materialistisk og hadde ingen likheter med det nye Europa som Quisling og Hitler hadde drømt om. Disse hadde i følge avisen kjempet for et samlet Europa av frie nasjonalstater som først og fremst samarbeidet om forsvarspolitikken og utenrikspolitikken, hvor tyngdepunktet ble lagt på det rasemessige fellesskapet mellom de samarbeidende nasjoner og den germanske arv. EF derimot ble sett på som et forsøk på å rive ned de nasjonale grenser i Europa, noe som ville sikre storindustriens herredømme. EF hadde jo i følge avisen nettopp benektet å være noe virkelig samlet Nasjonal-Europa med vektlegging av forsvarspolitiske og utenrikspolitisk sikkerhet, slik som Quisling i sin tid hadde ønsket det. EF var i følge avisen bare tuftet på materialisme og kunne ikke tilby noe forsvarspolitisk sikkerhet. Avisen advarte også mot innvandringen som ville bli en av følgene av norsk tilslutning til det europeiske fellesskapet. *Folk og Land* tok derfor ikke stilling til det økonomiske aspektet ved eventuelt tilslutning. De mente at det var viktigere at nordmenn overlevde som folk, noe de ikke ville gjøre hvis landet sluttet seg til EF. Derfor mente de at det var deres patriotiske plikt å stemme nei ved avstemningen. Denne forpliktelsen var også knyttet til troskap ovenfor det de betegnet som den virkelige samlingen av Europa, den versjonen Quisling hadde drømt om.²¹⁴

Også ungdomsspaltens redaktør, Erik Rune Hansen, hadde som nevnt et redaksjonelt nei-standpunkt til norsk tilslutning. Som vi har vært inne på var ikke Quislings Europa-tanke noe brukt argument her, men i likhet med avisens hovedredaksjon angrep Hansen det økonomiske argumentet for tilslutning. Han mente at både den norske ja og nei-siden tok utgangspunkt i egoistiske og materialistiske vurderinger og mente at man måtte heve seg over dette sneversynet for å treffe en fornuftig avgjørelse. Var man fornuftig skulle man stemme nei. Hansen mente at økt velstand på kort sikt uansett bare ville føre til økende rovdrift på naturen. Europa ville derfor på lang sikt bli fattigere enn noen sinne ved å slutte opp om dette kapitalistiske prosjektet. Han mente også at et nei måtte følges opp av viljen til et nytt livssyn hevet over denne snevre materialismen. Hansen mente at valget ikke måtte stå mellom det han betegnet som en "sidrumpa nasjonalisme eller en moderne internasjonalisme med sin forbruksfest."²¹⁵ Valget sto mellom et kortvarig forbrukerparadis som ville føre til rask uttømming av ressursene og påføre europeerne den største nød etter kort tid, eller en nøysom nasjonal politikk. Det andre alternativet ville komme til kreve mye, men den kortvarige forbrukslykken ville på sikt komme til å koste det norske folk alt. Hansen mente at så lenge man tenkte ut fra et egoistisk syn kunne avgjørelsen under avstemningen synes vanskelig,

²¹⁴ Folk og Land NR. 16 1972, leder side 3: *Foran avstemningen*

²¹⁵ Folk og Land NR. 16 1972, For ungdommen side 7: *En ny 400- års natt*

men hvis man hevet seg over dette var det ingen tvil om hvilket valg man måtte ta og hvilken vei man måtte gå.²¹⁶

Folk og Land og avstemningen

Til tross for avisens sterke redaksjonelle motstand ovenfor EF, var ikke avisen ensidig negativt innstilt til avstemningen i seg selv. Den skapte bevegelse i det norske folket. Avisen mente at den politiske striden rundt EF hadde blottet den store avstanden mellom folket og partipolitikerne, som avisen tradisjonelt med forakt hadde betegnet som ”The establishment.” Dette var avisens betegnelse på det de mente var deres politiske bødler fra rettsoppgjørets tid og som nå styrte Norge. Derfor var avisen optimistisk til denne avstanden som de mente kom så tydelig frem med avstemningen. Folkeviljen og politikernes vilje var ikke overensstemmende, noe avisen for øvrig alltid hadde hevdet, men nå kom den altså for dagen for folk flest. Grunnen til den utrykte optimismen ovenfor dette var at de mente det ville være lettere å forandre samfunnet i ønsket retning senere. Avisen mente at befolkningen hadde vært utsatt for propaganda gjennom presse og fjernsyn for å stemme ja, så sa allikevel folket nei.²¹⁷

Så var da også gleden i avisen stor da valgresultatet lå for dagen. Det ble nei til norsk tilslutning og avisen hevdet begeistret at det var en sann nasjonalfølelse som lå bak folkets avgjørelse. Avisen mente også at folkeavstemningen hadde vært folkets protest mot partipolitikerne, som hadde argumentert for et norsk ja. Dette mente avisen viste at partipolitikk ikke var demokratisk. Dermed mente redaksjonen at veien nå lå åpen for en ny politikk på tvers av partilinjene.²¹⁸ Også i Hansens ungdomsspalte ble valgresultatet sett på som en stor seier. Norges selvstendighet var med dette sikret ble det hevdet. Derfor oppfordret Hansen sine lesere til å nå arbeide for det han nå mente var blitt et realistisk alternativ, et samlet Norden.²¹⁹

Valgresultatet ved avstemningen skulle også komme til å gi et annet frampek om hva som kom til å prege avisens spalter i tiden fremover. Medredaktør Alexander Lange mente nemlig også at dette bekreftet politikernes avstand til sine velgere. Han mente at folket nå begynte å bli lei dem.²²⁰ Nettopp dette var jo argumentet for at hans bror, Anders Lange (1904- 74), påfølgende vår stiftet partiet *Anders Langes parti til sterk nedsettelse av skatter*,

²¹⁶ Folk og Land NR. 16 1972, For ungdommen side 7: *En ny 400- års natt*

²¹⁷ Folk og Land NR. 17 1972, leder side 3: *Mens vi venter*

²¹⁸ Folk og Land NR 18 1972, leder side 3: *Folkets mistillitsvotum*

²¹⁹ Folk og Land NR. 18 1972, For ungdommen side 4: *Norge stemte nei!*

²²⁰ Folk og Land NR. 18 1972, side 3: *Levebrødspolitikernes svarte dag*. Alexander Lange

avgifter og offentlige inngrep(fra nå ALP) på Saga kino 8. april 1973.²²¹ Dette partiet skulle komme til å bli grundig debattert i avisens spalter fremover og skulle i begynnelsen bli sett på en ny og god mulighet til å opponere mot det etablerte.

Konklusjon

Debatten som foregikk i *Folk og Land* rundt EF og Nasjon Europa har forhåpentligvis bidratt til å eksemplifisere hva som er drivkreftene i den Eurofascistiske ideologiske retningen som har preget de ulike fascistiske bevegelsene i Europas etterkrigstid. Den har også vist at *Folk og Land* i disse årene var preget av den generelle tendensen i etterkrigstidens fascisme (nyfascisme) i Europa, med sitt fokus på europeisk gjenfødelse. Også i *Folk og Land* ble fascismens nederlag i 1945 sett på som enda en bekræftelse på at forfallet vant ytterligere terreng med dette. Fascismen trengtes derfor i enda større grad i etterkrigstiden. Samtidig har kapittelet vist at *Folk og Land* også hadde lesere og skribenter som ikke kan puttes i denne ideologiske båsen. Avisen var både meningsbærer og forum for debatt. Avisen utrykte uro over at mange av medlemmene i NUF og de tidligere NS-medlemmene var positive til EF. Redaksjonelt ble dette forklart med at disse på feil grunnlag, mente å kjenne igjen Europa-tanker som Quisling engang hadde frontet i EF-prosjektet. Ut i fra hva tilhengerne selv har sagt, ligger det nærmere å tro at dette skyldtes deres anti-kommunisme. Bjørn Østring som senere skulle bli sentral i avisen med NSUF og frontkjempergenerasjonen overtakelse, har forklart fenomenet nettopp ut i fra dette.²²²

Griffins forståelse av Eurofascismen samsvarer godt med de ideologiske artiklene i avisen. Han mener Eurofascismen har sine pullfaktorer ikke bare i nasjonalismen, som er en minimal dog permanent trekk ved alle moderne samfunn, men også ved at den har tatt opp i seg en rekke fobier som også ellers er gjennomgående trekk ved de vestlige samfunnene. Dette er blant anti- marxisme/kommunisme, anti-amerikanisme, fremmedfrykt og rasisme i tillegg til påstander om det moderne samfunnet preget av kaos og oppløsning. På bakgrunn av dette fremmer den fascistiske ideologien et bilde av Europas integritet som truet av dens svekkede styrke ovenfor USA og Sovjetunionen. Europa er ut i fra dette synet truet av kommunisme, innvandring og kulturell homogenisering. På bakgrunn av dette bilde av Europa som et kontinent preget av forfall, legitimeres nødvendigheten av Europas

²²¹ Jupskås, Anders Ravik: *Høyrepopulisme på norsk. Historien om Anders Langes parti og fremskrittspartiet*. I (red) Simonsen, Tor Espen, Kjølsvædt, Anders Granås og Randin, Katrine: *Høyrepopulisme i Vest-Europa*. Oslo. Unipub. 2009

²²² Brev fra Bjørn Østring til Odd Isachsen. Udatert. Privatarkiv 1267 Bjørn Østring, Eske Fp1, mappe: Nynazister, Odd Isachsen ca 1979- 2005

gjenfødelse. Dette fremmer en indre logikk som bekrefter seg selv ved å vise til samtidens Europa. Som vi har sett av innleggene blir frykten for utviklingen utgangspunktet for håp for en bedre fremtid. Den selvcentrerte nasjonalismen blir erstattet av overnasjonale mål. Man går fra pessimisme til revolusjonær optimisme.²²³

Vi har sett at både hovedredaktør Melsom med sin bakgrunn i Quislings NS, og ungdomsredaktøren Hansen og hans feller i NUF begge så på EF som et onde med utgangspunkt i sin fascistiske fortolkning av omverdenen. Som vi allerede har vært inne på hadde ikke nødvendigvis disse to generasjonenes fascisme, det samme utgangspunktet. De gamle redaktørene la vekt på Quislings ideer, noe de yngre i NUF ikke gjorde. De representerte således noe nytt innenfor den norske fascismen. Vi har også sett at begge parter til tross for sin EF-motstand drømte om et samlet Europa, men på andre premisser. Denne debatten viser godt at den fascistiske ideologis mytiske horisont ikke strekker seg lenger enn til "den kritiske fasen" i et samfunns utvikling. Av debatten kommer det tydelig frem hva man mente var skadelig ved samtidens samlingsbestrebelse i Europa. Det er vanskeligere å se forslag på et konkret alternativ, utover at Europa trengte en gjenfødelse som også Quisling og fascistene hadde kjempet for i andre verdenskrig. Selv om avisen avfeide EF, var de allikevel positive til avstemningen i seg selv. De mente den skapte avstand mellom politikerne og folket. Noe som kunne gange deres egen sak på sikt.

²²³ Griffin 2008: Side 176-177

5. ”NSALP?”

Vi gir ikke to øre for slike demokrater, vi gir ikke to øre for en flokk høyt betalte partipolitikere som bevist handler direkte i strid med folkeviljen. Vi gir ikke to øre for en regjering som ingenlunde gir uttrykk for det folket nettopp har sagt i valg. Sant å si gir vi heller ikke to øre for den demokratiske politikk en Anders Lange og hans menn kommer til å føre i stortinget. Men derimot gir vi flere kroner for det opprør mot det gamle som både han og Gustavsen representerer. Måtte dette bre seg og spre seg slik at vi også her i landet kan komme ned på fast politisk grunn.²²⁴

Anders Lange (1904-74) stiftet i 1973 sitt parti *Anders Langes parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep*. Han hadde etter krigen også vært redaktør og utgiver for avisene *Hundeavisen* (1948-1953, 1960-61). Fra 1962 ble det en politisk kommenterende avis under navnet *Anders Langes avis* (1962-74). Før krigen hadde han vært sekretær i Fedrelandslaget i årene 1930-38.²²⁵ Anders Lange var også medredaktør Alexander Langes bror.²²⁶ Brødrene hadde imidlertid ikke noe nært forhold gjennom livet.²²⁷ Alexander og Anders var like av utseende, derfor ble de ofte forvekslet. For å skåne sin lillebror ville Alexander helst ikke vise seg offentlig med Anders. Han unte ikke broren å bli forvekslet med en tidligere NS-mann.²²⁸

Etter som jeg har kategorisert det politiske uttrykket *Folk og Land* var en bærer av under fornyelsesprosessen i årene 1967-75 som fascistisk, vil jeg nå forsøke å forklare avisens støtte til Anders Langes parti ut i fra dette. Her er, som vi skal se, også historiske årsaksforklaringer like viktig. Jeg vil ikke karakterisere ALP som fascistisk, det var snarere et uttrykk for den nye høyrepopulismen som kom til syne i Europa i etterkrigstiden.²²⁹

Som det ble fortalt i innledningskapittelet har ikke ulike fascistiske uttrykk vært på vei ut i årene etter andre verdenskrig, snarere tvert om. Den fascistiske subkulturen har kommet for å bli, da den har blitt et etablert kulturelt fenomen i den vestlige verden. Dette skyldes at fascismens ideologiske kjerne er svært fleksibel og lett tilpasser seg konteksten den opererer innenfor.²³⁰ Jeg vil på bakgrunn av dette søke å finne svar på hvorfor avisen i en periode støttet opp om ALP, til tross for at vesentlige deler av partiets politikk ble kritisert. Griffin forklarer slike utfall med fascismens endrede levevilkår etter de alliertes seier i andre verdenskrig. Denne endrede situasjonen har fremtvunget en endring i det ideologiske innholdet i fascismen og ikke minst nye overlevelsesstrategier. Dette har i følge Griffin ført til

²²⁴ Folk og Land NR. 17, side 1,7: *Politiske betraktninger etter valget*. Siegfried

²²⁵ Kortner, Munthe og Tveterås, (red.) 1988: ”Lange, Anders, Sigurd”

²²⁶ Kvanmo og Rygnestad 1993: Side 30,44

²²⁷ Kvanmo og Rygnestad 1993: Side 260

²²⁸ Kvanmo og Rygnestad 1993: Side 44

²²⁹ Simonsen, Tor Espen, Granås, Kjølsvædt, Anders og Randin, Katrine (red.): *Høyrepopulisme i Vest-Europa*.

Side: 7. Oslo. Unipub 2009

²³⁰ Griffin 2006: Side 175

to hovedendringer i fascistisk ideologi som skiller etterkrigstidens fra mellomkrigstidens bevegelser og ideologer, dens internasjonalisme og ”metapolitisering” av ideologien. Mellomkrigstidens karismatiske massebevegelser kommer ikke igjen. Dette har blant annet for det første medført at fascismen nå tolker kampen for nasjonal gjenfødelse innenfor en internasjonal og overnasjonal kontekst, slik jeg forsøkte å illustrere i kapittelet, ”Det nye Europa.”

Det er den andre hovedendringen innen for den fascistiske ideologien som Griffin mener skiller etterkrigstidens bevegelser fra mellomkrigstidens, nemlig det han kaller ”metapolitiseringen” av fascismen, kampen om ideene, som er sentralt innenfor dette kapittelet. Man forsøker å diskreditere legitimiteten til det bestående samfunn tuftet på liberalisme ved å peke på aspekter ved dette samfunnet man mener er kritikkverdige. Dette kan være materialisme, internasjonalisme og det demokratiske system. Fascistiske retninger kommer med denne kritikken på basis av myten om et sunt og gjenfødt nasjon og hvordan dette står i motsetning til det rådende samfunn. Dette har ført til en sterk tradisjon for en systemkritisk fascistisk ideologi som har tatt opp i seg nye konfliktlinjer i samfunnet.²³¹ I etterkrigstiden har derfor også fascistiske aktører støttet opp om partier innenfor det liberale demokratiet uten å støtte opp om det liberale demokratiet i seg selv, men for å kunne fremme sine saker gjennom nye kanaler.²³² Jeg mener at det er på denne bakgrunn man må forstå *Folk og Lands* støtte til ALP, på tross av kritikken avisen rettet mot partiets bærende ideer. Jeg vil forsøke å begrunne dette ved nå å se nærmere på debatten rundt ALP i avisen.

Erfaringsmessige og historiske forklaringer bak *Folk og Lands* støtte til ALP

Som vi så i foregående kapittel om EF debatten i avisen, så ble folkets nei i avstemningen om norsk medlemskap sett på som en stor seier i *Folk og Land*. Ikke bare hadde folket stemt nei til den internasjonale materialismen, resultatet avslørte også avstanden mellom folket og de folkevalgte. Sistnevnte var kanskje vel så viktig og noe avisen spilte videre på. Grunnen til det, var den gjennomgående mistillit avisen utrykte ovenfor de som satt med makten i Norge etter krigen. Denne mistilliten var nok ikke et uttrykk for populistisk appell eller folkelig mistillit til ”øvrigheten.” Først og fremst hang denne mistilliten sammen med landssvikoppgjøret etter krigen. Avisen mente at de som fikk makten etter krigen hadde misbrukt sine posisjoner. Dette hadde blant annet ført til ærekrenkelsen rettsoppgjøret medførte. Også mer praktiske sider ved opprøret, som vanskeligheter på arbeidsmarkedet og

²³¹ Griffin 2008: Side 196

²³² Griffin 2008: Side 171

at de følte seg utestengt fra samfunnsdebatten var konsekvenser av dette. Dette hadde nettopp rammet de avisen mente å representere, de tidligere NS-medlemmene. *Folk og Land* må nettopp sees på som en reaksjon på den uretten en del NS-medlemmer mente at rettsoppgjøret og etterkrigstiden hadde påført dem. For dem ble folkets nei i EF-avstemningen en bekreftelse på at de folkevalgte styrte på tvers av folkeviljen. De fleste etablerte partier hadde i motsetning til flertallet av folket vært for norsk medlemskap.²³³

Dette skillet mellom folkeviljen og politikernes interesser manifesterte seg ved at Bratteli-regjeringen under statsminister Trygve Bratteli (1910- 84) gikk av etter folkeavstemningen i september 1972, da han og hans regjering hadde engasjert seg sterkt for norsk medlemskap. Regjeringen gikk av 18. oktober 1972.²³⁴ Det er ut ifra dette en må forstå avisens optimisme som var knyttet til det nye Anders Langes Parti for sterk nedsettelse av skatter og avgifter, snarere enn partiets populistiske appell. Anders Lange opponerte nettopp mot det han mente var de folkevalgtes avstand fra folket og folkeviljen, at Lange også ønsket revisjon av rettsoppgjøret bidro nok også til denne støtten, dette hadde jo vært *Folk og Lands* fanesak gjennom mange år.²³⁵

Anders Lange, var kjent i avisen før han startet sitt parti våren 1973 og avisen klippet av og til fra hans avis, *Anders Langes Avis* (1962-1974). Grunnene til dette kunne både være at hans skriverier kalte på smilet, men også fordi man var enig i hans krasse penn. Lange fikk bifall i avisen for sitt syn på okkupasjonshistorien og rettsoppgjøret. Lange mente blant annet at det var arbeiderpartiregjeringen før krigen, som var skyld i den tyske okkupasjonen i april 1940 og altså ikke Quisling. Dette skyldtes deres nedrustningspolitikk på 1930-tallet. Lange kritiserte også oppgjøret etter krigen fordi de påståtte 150 000 nordmenn som hadde samarbeidet nært med tyskerne økonomisk under krigen slapp unna, i motsetning til NS-medlemmene, passive så vel som aktive. Dette var standpunkter som også *Folk og Land* delte og de var glad for hans ”oppklaringsarbeid” rundt okkupasjonshistorien som han drev i sin avis.²³⁶

Også ut i fra dette syn på historien kan forklare avisens redaksjonelle støtte til ham, etter at han stiftet sitt parti på Saga kino 8.april 1973. Avisen forklarte denne støtten i stor grad ut i fra hvorfor de ikke likte de etablerte partiene. Avisen mente Langes nye parti kunne være et godt alternativ for tidligere NS-medlemmer ved det kommende valget høsten 1973.

²³³ Folk og Land NR. 17 1972, leder side 3: *Mens vi venter*

²³⁴ Kortner, Olaf, Munthe, Preben og Tveterås, Egil: ”Bratteli, Trygve Martin” *I Aschehougs og Gyldendals Store Norske leksikon*. Oslo. Kunnskapsforlaget. 1986

²³⁵ Folk og Land NR. 17, 1972, side 5,8: *Anders Lange vil ha ”rettsoppgjøret” revidert*

²³⁶ Folk og Land NR. 17, 1972, side 5,8: *Anders Lange vil ha ”rettsoppgjøret” revidert*

Dette skyldtes som sagt deres historie og samfunnssyn og deres skepsis ovenfor de etablerte partiene på grunnlag av deres erfaringer i etterkrigstiden. Sentralt her var den behandlingen *Folk og Land* mente at de tidligere NS- medlemmene hadde fått under rettsoppgjøret og kanskje enda viktigere, i tiden etter. De etablerte partiene og deres politikere hadde i følge avisen med rettsoppgjøret stått bak et hevnooppgjør etter krigen ovenfor NS-medlemmene. Avisen mente derfor at etterkrigstidens samfunn var bygget på rettsoppgjørets urettferdighet.²³⁷

Løgnen og bedraget rettsoppgjøret var tuftet på kunne fortsette å være et grunnlag for etterkrigstiden som følge av det avisen mente var partipolitikernes ensrettede presse og den ensrettingen i det norske samfunnet som var blitt en konsekvens av dette. Avisen mente at de etablerte partiene nå høstet de bitre fruktene av denne politikken som var tuftet på falske premisser etter krigen. De etablertes politikk hadde åpnet veien for en venstrevridning i samfunnet. De hadde også rasert Norges kulturelle verdier og slik gitt plass for et godt materialistisk samfunn. Moral, tro og disiplin var byttet ut med rus og kriminalitet. Denne utviklingen hadde ført til høye utgifter for samfunnet og dermed påført befolkningen et uholdbart skattetrykk. Avisen oppfordret imidlertid ikke leserne til å stemme på Lange fordi de trodde at det lenger var mulig å rette opp i all ulykken partipolitikerne hadde brakt over det norske folk, men de var takknemlig for at noen kom og ”rørte i maurtuen.” Til dette var Anders Lange den rette mann. Med andre ord så man på fenomenet Anders Lange og hans parti med optimisme fordi det var et protestparti mot det etablerte, selv om det nye partiet etter redaksjonens mal lå for nære det tradisjonelle høyre.²³⁸

Stiftelsesmøte på Saga kino

Langes stiftelsesmøte på Saga kino 8. mars 1973, som redaksjonen selv overvar, ble viet mye spalteplass i avisen. Selv om Langes protest rettet seg mot skattenivået og byråkratiet, mente *Folk og Land* at det lå en dypere mening bak. Det var et gryende folkeopprør, som hadde skutt fart med folkets nei til EF høsten 1972. En avstemning hvor avisen selv redaksjonelt hadde frontet et nei standpunkt. En sak hvor de fleste politikerne derimot hadde stått på ja- siden. Det var altså et generelt sprik mellom folket og deres politikere mente avisen. *Folk og Land* mente at politikerne undervurderte befolkningen og foret dem med ensrettet propaganda, noe

²³⁷ Folk og Land NR. 8 1973, leder side 3: *Partipolitikernes Ragnarok*

²³⁸ Folk og Land NR. 8 1973, leder side 3: *Partipolitikernes Ragnarok?*

de også hevdet hadde vært tilfelle under EF- avstemningen. På bakgrunn av dette mente avisen at stiftelsesmøte måtte forstås som folkets protest mot politikernes maktmisbruk.²³⁹ Avisen var allikevel ikke ensidig positiv til Lange, da han var liberalist og tilhenger av EF, dette mente avisen var unasjonalt. Men *Folk og Land* mente allikevel det kunne være verdt å prøve Langes alternativ, fordi han var en opprører mot de etablerte partiers politikk. Avisen mente også at han viste positive tendenser rundt sitt syn på rettsoppgjøret eller ”uretsoppgjøret” som avisen gjerne kalte det. Han hadde forståelse for denne saken som var så viktig for *Folk og Land*. Dette hadde de savnet hos de andre partier som de jo hadde henvendt seg til gjentatte ganger for å forsøke å få en revisjon av rettsoppgjøret.²⁴⁰

I likhet med redaksjonen for øvrig var man også i ungdomsspalten svært begeistret for Anders Langes møte på Saga kino. I ungdomsspalten var man mer opptatt av Langes politiske engasjement i seg selv, kritikk av skattenivået og av u- hjelpen. Som vi tidligere har sett var jo sistnevnte et svært sentralt punkt i de unges ideologi basert på Hoaas biologiske nasjonalisme. At Lange var en ny stjerne på avisens himmel kom klart frem, særlig hos den yngre generasjon. Ungdomssidens leder betegnet Lange som det beste som hadde hendt norsk politikk siden 1945.²⁴¹

Også etter at Odd Isachsen sommeren 1973 tok over redaktørstolen i *Folk og Land* fortsatte forhenværende redaktør Melsom å oppfordre leserne til å stemme på Lange ved det kommende valget. Gjentatte ganger ble rådet gitt med forbehold om at det ikke var ut i fra det politiske innholdet i Langes argumenter man skulle stemme på ham. Man skulle stemme på Lange fordi han var en opprører mot de etablerte partier og deres politikk. En mann som partipolitikere, i følge Melsom, fryktet av god grunn da han søkte å innføre et reelt folkestyre. Lange opponerte mot det han betegnet som den demokratiske svindel, frontet av de etablerte partiene. Melsom mente de etablerte partier og pressen av den grunn drev skremselspropaganda for at folk skulle la være å stemme på Lange. Propagandaen gikk ut på å forsøke å overbevise folk om at en stemme til Lange var en bortkastet stemme. Han ville allikevel få for få stemmer til å få noen politisk innflytelse.²⁴²

Melsom mente at folk ikke måtte la seg lure, men trosse propagandaen og stemme på Lange. Linjer ble trukket tilbake til mellomkrigstiden. Melsom mente at NS hadde vært i samme situasjon ved valget i 1936 som Anders Langes parti nå var det ved valget høsten 1973. Han mente at akkurat de samme metoder var blitt brukt den gang for å holde NS nede.

²³⁹ Folk og Land NR. 8 1973, side 2: I brennpunktet: *To talende møter til eftertanke*

²⁴⁰ Folk og Land NR. 8 1973, side 2: I brennpunktet: *To talende møter til eftertanke*

²⁴¹ Folk og Land NR. 8 1973, side 4, For ungdommen: *Fullt hus*

²⁴² Folk og Land, NR. 14 1973, side 1,6: *Nå som den gang*. Siegfried

Pressen og politikerne hadde også da propaganderte for at en stemme til NS var bortkastet. Samtidig hadde partipolitikerne innrømmet at NS program hadde en del gode punkter, akkurat som de politiske opposisjonene i 1973 var enig i Langes kritikk av skattenivået. Politikerne prøvde alltid å kuppe ”opprørernes” saker for slik å svekke dem til fordel for seg selv. Melsom trakk også sammenligninger med trettiårenes politiske maktkamp ved å hevde at da som nå samarbeidet det etablerte høyre og venstre om å innføre sosialismen i Norge. Uenighetene dem i mellom var bare spill for galleriet. Melsom mente det reelle demokratiet tydeligvis var erstattet med de etablerte partipolitikernes diktatur, hvis man kunne snakke om ”bortkastede stemmer” i et valg.²⁴³

Tillit med ambivalens

Avgåtte redaktør Melsom kritiserte ikke bare det politiske systemet Lange opponerte mot, men også Lange selv. Allikevel oppfordret den avgåtte redaktøren bladets lesere til å stemme på ham. Lange var bare en politisk brekkstang, som kunne åpne for politiske endringer på sikt. Melsom hadde aldri hatt forhåpninger om at en stemme til Lange i seg selv kunne medføre reformpolitiske endringer av betydning.²⁴⁴

Grunnen til mye av kritikken som etter hvert rammet Lange i avisen og i særlig tiltakende grad etter at Lange kom inn på tinget etter valget, var Langes skarpe tunge. Avisen hadde tidligere gitt ham mye ros for nettopp dette, men Langes verbale angrep rammet også kretsen rundt *Folk og Land*. Lange hadde i sin avis før valget blant annet uttalt at kretsen rundt *Folk og Land* bare var en sekt eller en ”hard kjerne” av de som var aktive/hardkokte under okkupasjonen. Altså omtrent det samme stemplet som andre medier tidligere hadde gitt dem. Melsom mente at disse karakteristikken viste Langes schizofrene natur, da han enten sto på ”fascistbenet” eller ”jøssingbenet”, alt ettersom. Melsom tok til motmøle mot Langes angrep ved å hevde at det ikke var okkupasjonstidens harde kjerne som sluttet opp om *Folk og Land*, snarere tvert i mot. Melsoms kritiserte nå Langes fremgangsmåte i valgkampen. Han mente Lange støtte potensielle velgere fra seg med sine utspill. Det var allikevel Langes utspill mot kretsen rundt *Folk og Land* og de såkalte nynazister som veide tyngst i Melsoms kritikk. Denne kritikken var også lite taktisk av Lange med tanke på valgoppslutning mente han, da Langes partidannelse hadde møtt stor velvilje her. Dette mente Melsom at Lange burde ha registrert ut i fra oppmøte på hans stiftelsesmøte på Saga kino. *Folk og Land* hadde oppfordret sine lesere om å stemme på ham, noe han burde tatt hensyn til i sine utfall. Lange

²⁴³ Folk og Land, NR. 14 1973, side 1,6: *Nå som den gang*. Siegfried

²⁴⁴ Folk og Land NR. 15 1973, side 1,6: *Hvorfor den politisk schizofrene Anders Lange?* Odd Melsom

hadde også kritisert ungdommene som nå drev *Folk og Land* for å være rasistiske, selv om de kun uttrykte de samme synspunktene om den norske u-hjelpen som Lange.²⁴⁵

Til tross for disse innvendingene fortsatte Melsom å oppfordre avisens lesere til å stemme Lange ved valget, ikke fordi han representerte noen reformpolitiske forhåpninger eller at han hadde evne til å løse noen politiske problemer, men han hadde motet og kjeften. Dette rammet først og fremst de etablerte politikerne, avisens største fiender. Melsom mente at Lange foraktet partipolitikerne og det parlamentariske systemet og ville erstatte dette med noe nytt, tydeligvis falt dette i smak. Melsom mente derfor at det for tiden ikke fantes noe bedre middel enn "Langesprengstoff" til å ødelegge det bestående og slik åpne veien for noe nytt og bedre. Selv om han var politisk schizofren ved å skifte mellom jøssing og fascist så hadde han evne til å ryste partipolitikerne og det satte Melsom pris på.²⁴⁶

Hva var så det nye og bedre en Anders Lange på Stortinget kunne åpne for? Det kommer klart frem i avisen at den redaksjonelle støtten av ham først og fremst var av instrumentell art. Det later imidlertid til som Lange etter hvert forsøkte å riste av seg sympatisører fra kretsen rundt *Folk og Land*. Dette hadde kanskje sammenheng med at pressen, ifølge avisen, forsøkte å svekke ALP ved å vise til at *Folk og Land* hadde oppfordret sine lesere til å stemme Anders Lange. Lange hadde dermed "Nazistemmer" i ryggen. *Folk og Land* nettopp et slikt "nazistempel" som avisene forsøkte å gi Lange ved å peke på hans tilhengere i avisen, var blitt brukt gjentatte ganger etter andre verdens krig. "The establishment" brukte dette knepet når de ville svekke politiske motstandere som kunne gjøre deres egen posisjon utrygg. Avisen mente at det var fenomenet Anders Lange som skremte partipolitikerne, ikke det han fikk noen "nazistemmer" i og for seg.²⁴⁷

Avisen mente også medias fremstilling av at *Folk og Land* ga sin varme oppslutning til partiet var feilaktig. Støtten var av reservert karakter, og var som de selv uttrykte det mest for å "pusse hunden på fanten." Partipolitikerne var i følge avisen redd for Langes avslørende politikk og forsøkte derfor å gi ham nazistempet. Slik ville de hindre at han fikk politisk makt og slik svekke deres egen posisjon. Avisen håpet at Langes navn kanskje ville bli knyttet til de begivenheter som til slutt ville velte "the establishment." Slik at det gikk over til å bli l'ancien regime" og dermed åpne for det nye som skulle komme. Det var jo dette som var avisens håp

²⁴⁵ Folk og Land NR. 15 1973, side 1,6: *Hvorfor den politisk schizofrene Anders Lange?* Odd Melsom

²⁴⁶ Folk og Land NR. 15 1973, side 1,6: *Hvorfor den politisk schizofrene Anders Lange?* Odd Melsom

²⁴⁷ Folk og Land NR. 16 1973, leder side 3: *NSALP?*

til partiet. ”Nazistene kommer nok allikevel senere” skrev de. Dette utsagnet forteller oss mye om hvilke muligheter avisen håpet Langes inntreden på stortinget kunne åpne for.²⁴⁸

Anders Lange på tinget

Anders Langes parti fikk 108000 stemmer ved valget høsten 1973 og fikk dermed fire representanter på tinget.²⁴⁹ Forventningene avisen hadde til Anders Lange ble derfor for deres del innfridd med valget. De hadde som nevnt ønsket et resultat som kunne ryste partipolitikerne som hadde styrt det norske samfunnet etter andre verdenskrig. Det ønsket fikk avisen oppfylt. Dette var noe avisen unte politikerne. De mente politikerne som hadde styrt landet siden 1945 hadde bygget sin makt på historisk løgn, forfølgelse og baktalelse av de tidligere NS- medlemmene. Disse hadde i følge avisen bare hadde handlet ut i fra patriotiske motiver under okkupasjonen. Avisens tidligere redaktør Melsom mente de etablerte politikerne nå lå som de hadde redet.²⁵⁰

Avisen mente at de selv, ofrene for disse politikerne, hadde bidratt med sitt for at Lange nå var kommet inn på Stortinget. Avisen hadde som kjent oppfordret sine lesere til å stemme på ham. De mente derfor at Lange hadde fått avgjørende stemmer fra tidligere NS- medlemmer og ”nazister” av yngre årgang, med andre ord de unge som nå styrte avisen og NUF. Avisen utrykte ikke bare glede for at Anders Lange kom inn på tinget fordi han var et spark i baken til de etablerte partipolitikere. For dem var også Lange et symbol på folkets opprør mot disse politikerne. *Folk og Land* fikk med andre ord bekreftet at det ikke bare var dem som ønsket partipolitikerne dit pepperen grodde.²⁵¹

Som vi allerede har vært inne på tolket Redaksjonen folkets nei til EF under den norske avstemningen et år tidligere som folkets protest mot partipolitikerne og ikke bare EF i seg selv. Dette skyldtes at de fleste partier og den sittende regjering hadde vært for norsk tilslutning. Avisen så på valgresultatet av stortingsvalget året etter, som en fortsettelse fra da folket stemte nei til EF. Det var en fortsettelse av et folkelig opprør mot det etablerte, det hadde bare tatt andre former. Avisen mente stemmene til Lange med andre ord var proteststemmer mot det bestående som avisen mente hadde misbrukt sin makt og trosset folkemeningen. En tredjedel av velgerne satt som følge av dette hjemme ved valget og avisen mente at politikerne burde være bekymret for dette. Hjemmesitting måtte også tolkes som et opprør mot det rådende system. Melsom mente at partipolitikerne kunne takke seg selv for at

²⁴⁸ Folk og Land NR. 16 1973, leder side 3: *NSALP?*

²⁴⁹ Jupskås 2009: Side 28

²⁵⁰ Folk og Land NR. 17. 1973, side 1,7: *Politiske betraktninger etter valget*. Siegfried

²⁵¹ Folk og Land NR. 17. 1973, side 1,7: *Politiske betraktninger etter valget*. Siegfried

de hadde fått dette folkeopprøret i fanget da systemet deres var så udemokratisk. Han mente partipolitikerne foraktet folket og nok helst hadde villet slippe stortingsvalg over hodet. Igjen trakk han historiske linjer i sin kritikk av det nåværende og mente at partipolitikerne allerede i 1938 hadde tatt det første skritt bort fra demokratiet da stortingsperioden ulovlig hadde blitt forlenget fra tre til fire år. Lange var med andre ord partipolitikernes dårlige samvittighet.²⁵²

Som vi allerede har nevnt knyttet også støtten avisen utrykte ovenfor Lange seg til et punkt utover det politiske opprøret mot det etablerte som han representerte. Avisen håpet han ville våge å tale for de tidligere NS-medlemmene, som avisen mente var en mishandlet minoritet. Disse hadde ikke fått nytte godt av ytringsfriheten etter krigen, hevdet avisen. Folk og Land mente dette var en minoritet som hadde medvirket sterkt til at Lange nå hadde kommet inn på Stortinget høsten 1973.²⁵³

”Exit ALP?”

Det skulle imidlertid ikke gå lang tid etter at Langes parti kom inn på stortinget etter valget høsten 1973, før optimismen rundt han og hans parti dabbet av i *Folk og Land*. Etter kort tid ble han også i avisen helt avskrevet som politisk alternativ. Den økende misnøyen med protestpartiet hadde nær sammenheng med utviklingen innad i partiet etter valgseieren. Partiets historie etter at det kom inn på tinget, ble preget av en periode med interne motsetninger.²⁵⁴ Som vi skal se næret avisen størst sympati nettopp for noen av de som etter hvert ble skviset ut av partiet som følge av disse stridighetene.²⁵⁵

Partiet hadde nok ikke bare funnet støtte i avisen på grunn av Langes anti-establishment holdning og noen av de eldres forhåpninger om at han også ville tale deres sak rundt kritikken av landssvikoppgjøret. Det var også Langes holdning til hvordan de etablerte partier ble styrt og hvordan han ville styre *sitt* parti med utgangspunkt i denne kritikken av de ”gamle partiene.” Lange hadde på stiftelsesmøte på Saga kino utnevnt seg selv til livsvarig formann og hans parti skulle ikke dikteres av landsmøter og av partiorganisasjonen.²⁵⁶ Avisen var enig i denne lederstilen av et politisk parti. De påpekte at Norge var preget av ”sosialistisk likhetsnevrose” og viste til at ”demokratene” i partiet etter valget hadde begynt å kritisere

²⁵² Folk og Land NR. 17. 1973, side 1,7: *Politiske betraktninger etter valget*. Siegfried

²⁵³ Folk og Land NR. 17. 1973, side 1,7: *Politiske betraktninger etter valget*. Siegfried

²⁵⁴ Jupskås 2009: Side 43

²⁵⁵ Folk og Land NR. 11 1974, For ungdommen, leder side 4: *Exit ALP?*

²⁵⁶ Bjørklund, Tor: *Om Anders Lange og ideen om et nytt parti*. I Niemi, Einar, Balsvik, Rønning, Randi, og Hansen, Lars Ivar (red.): *Historisk tidsskrift*. 79. Oslo. Universitetsforlaget. 2000

Langes lederstil. Avisen så på dette med skepsis da man mente at for mye organisasjon drepte initiativet.²⁵⁷

Det var nok blant avisens unge lesere at partiet hadde funnet støtte utover protesten mot det etablerte som partiet representerte. Tidligere redaktør Melsom hadde jo uttalt sin begrensende støtte gang på gang. Det var kanskje derfor avisen etter at de unge tok over sommeren 1973, at kritikken av Lange økte. De hadde hatt større forventninger til hva Lange kunne ha utrettet politisk utover det rent symbolske. De unge rettet nå skyts i sine innlegg mot Langes parti. De var skuffet over den manglende disiplinen de mente fant sted innad i stortingsgruppen og skittkastingen disse bedrev i alle retninger. Skuffelsen skyldtes også at partiets saker under valgkampen ikke ble fullt opp etter valget. Dette gjaldt blant annet Langes kritikk av den norske u-hjelpen som særlig mange unge lesere i *Folk og Land* var opptatt av.²⁵⁸

Det var ikke bare partiets politiske dagsorden som nå også *redaksjonelt* ble kritisert i avisen. De minnet stadig ALP i sine spalter på at de burde være seg bevisst den støttet de hadde fått i NS- kretser under valget.²⁵⁹ Denne kritikken ble blant annet uttrykt i forbindelse med den såkalte "Kvanmosaken." Hanna Kvanmo var blitt valgt inn i Stortinget for SV ved valget i 1973. Det ble på denne tiden mye oppstyr rundt henne i media på grunn av hennes fortid i NS.²⁶⁰ Avisen mente at ALPs tilbakegang på meningsmålingene og SVs tilsvarende fremgang skyldtes SVs støtte til Kvanmo, samtidig som Langes parti ikke hadde utalt seg i denne saken. Med andre ord mente avisen at den synkende oppslutningen kunne skyldes at ALP ikke hadde vært seg bevisst hvem som hadde støttet dem under valget. Derfor markerte yngre og eldre nasjonalister seg ved å rette sin takk til SV i forbindelse med denne saken.²⁶¹ En slik påstand er lite troverdig. *Folk og Land* hevdet selv at de var Norges best leste avis, men de kan ikke påstå å ha vært Norges mest leste avis.

Den økende kritikken avisen rettet mot Langes parti skyldte som sagt kanskje aller mest utviklingen innad i partiet. Avisen mente det pågikk en dragkamp innad i partiet hvor demokratene i partiet sørget for at nasjonalistene skallet av.²⁶² På bakgrunn av disse hendelsene oppfordret avisen sine lesere, både de unge nasjonalistene og tidligere NS-medlemmer til å følge nøye med på utviklingen i Langes parti. De bemerket at partiet også sto i taknemlighetsgjeld til en av deres egne. NUFs formann Erik Blücher var på ALPs liste i

²⁵⁷ Folk og Land NR. 20 1973, side 5: *Demokratene knurrer i Langes parti*

²⁵⁸ Folk og Land NR. 4 1974, Fra galleriet, side 6: *Vi er utålmodige Anders Lange!* Student

²⁵⁹ Folk og Land NR. 11 1974, For ungdommen, leder side 4: *Exit ALP?*

²⁶⁰ Ørnhoi, Stein: Hanna Kvanmo-utdypning http://www.sn1.no/nbl_biografi/Hanna_Kvanmo/utdypning

²⁶¹ Folk og Land NR. 11 1974, For ungdommen, leder side 4: *Exit ALP?*

²⁶² Folk og Land NR. 11 1974, For ungdommen, leder side 4: *Exit ALP?*

Østfold. Partiet hadde i det hele tatt leserkretsen *Folk og Land* representerte å takke for valgresultatet.²⁶³ Denne påstanden kan jo synes noe i overkant ettersom avisen i det hele hadde rundt 2000 abonnenter på denne tiden.²⁶⁴ Men det var i tråd med avisens tradisjon å se seg som talerør for samtlige som var berørt av rettsoppgjøret, direkte og indirekte og nå også landets nye nasjonalister.

Samtidig med den økende misnøyen rundt ALP, ble det også hyppigere i avisen drøftet mulighetene for et nytt nasjonalistisk parti. Splittelsen i ALP og de unge nasjonalistenes synkende engasjement rundt dette partiet, mente *Folk og Land* skyldtes de konservative innen partiet, Krosby-fløyen som avisen betegnet dem.²⁶⁵ Navnet kom fra Tor Petter Krosby, en av de såkalte "hundegutta." en betegnelse på den indre kretsen rundt Lange. Et navn de hadde fått på grunn av deres støtte til Lange og hans tidligere avis *Hundeavisen* (1948-53 og 1960-61). senere *Anders Langes avis* (1962-1974).²⁶⁶ Misnøyen blant avisens lesere og skribenter skyldtes nok også i stor grad at tretti såkalte Nyfascister som partiet selv hadde betegnet dem ble ekskludert fra partiet i mai 1974, da Lange påsto at de forsøkte å kuppe partiet.²⁶⁷ Ut i fra innholdet i *Folk og Land* på samme tid, tyder det på at mange av de unge leserne av avisen hadde vært tilknyttet ALP og nå var blitt ekskludert, med andre ord det var de som var "nyfascistene" i partiet.

Blant nasjonalistene hadde partidannelsen tilbake til våren 1973 tent et håp hevdet en av de ekskluderte, Dick Kobro (1949-). De hadde trodd at partiets mål hadde vært et nasjonalistisk Norge, med front mot kommunisme og innvandring. Kobro fremstilte dette som resultatet av en konflikt mellom to fløyer i partiet. De ekskluderte, Antikommunistisk Allianse (AKA) som han selv var en del av og Krosby-fløyen som hadde ekskludert disse ut fra partiet. Det var i følge Kobro de feige liberalistene som hadde vunnet dragkampen og de unge ble oppfordret til å trekke seg fra partiet.²⁶⁸ Med denne utviklingen i partiet ble det i leserinnlegg oppfordret til å gjøre seg ferdig med ALP. De unge burde heller satse på oppbygning av et fullt ut nasjonalistisk alternativ, kommunismens og liberalismens felles fiende, i stede for å gå veien om det liberalistiske ALP for å fremme sin politikk.²⁶⁹ Også avisens redaksjon kom frem til dette standpunktet, selv om de nok fortsatt hadde en viss sans for Lange selv, hadde de ikke lenger noen tro på hans parti. Etter som partiet fortsatte å

²⁶³ Folk og Land NR. 11 1974, For ungdommen side 4: *Torpederer Krosby-fløyen ALP?*

²⁶⁴ Øvsthus, Georg 1976: Side 227

²⁶⁵ Folk og Land NR. 11 1974, For ungdommen side 4: *Torpederer Krosby-fløyen ALP?*

²⁶⁶ Iversen, Jan Martin: *Fra Anders Lange til Carl I. Hagen*: Side 16. Oslo. Millenium. 1998

²⁶⁷ VG 31.5.1974, side 12: *ALP sparker kupp-makere*

²⁶⁸ Folk og Land NR. 12 1974, side 5: *Eksklusjon i ALP*. Dick Kobro

²⁶⁹ Folk og Land NR. 12 1974, Fra galleriet, side 6: *Ferdig med ALP!* P.T.KR. Oslo 9

ekskudere det den betegnet som ”nyfascister,” De hadde i forbindelse med dette kontaktet Lange for å forhøre seg om hans meninger om disse eksklusjonene hvor svaret kom kort og kontant etter han hadde hørt hvilken avis som ringte ham. ”*Dra til helvete!*” var hans endelige kommentar til avisen og med dette mente *Folk og Land* at Langes parti ikke lenger var noe alternativ for nasjonalister. Det var dem avisen betegnet som demokratene i ALP som hadde vunnet slaget i partiet.²⁷⁰

Det later ikke til at avisen tok disse stridighetene innad i partiet særlig tungt, den politiske utviklingen gikk uansett i deres favør hevdet de. Redaksjonen mente å se tegn i tiden, hvor den politiske utviklingen gikk i retning av å innfri deres ønsker om et reelt nasjonalistisk alternativ. Blant annet organiserte den ovenfor omtalte ekskluderte gruppen fra ALP, et nytt organisatorisk alternativ ved navnet Antikommunistisk allianse(AKA). Hva det reelt sett ble til av denne organisasjonen vites ikke, men avisen skrev med tilfredsstillelse at det ene høyreekstreme tilbudet etter det andre sprakk opp og la en avlegger i riktig retning. Avisen var fornøyd med dette fordi de mente at ”Når alt er prøvd vil kun det rette alternativet stå tilbake og da er det vår tur!”²⁷¹ Med andre ord så avisen frem til den dagen for nasjonalistene i Norge ville stå samlet rundt dem selv, kretsen rundt *Folk og Land* og NUF.

NUF og avisen skulle komme til å gå hver sin vei et års tid senere, men innen da hadde NUF organisert seg ytterligere, øket aktiviteten og var på god vei mot det som høsten 1975 ble Norsk Front (1975-79). Opptakten til den økte organiseringen i NUF tok allerede til da det ble klart i *Folk og Land* at ALP ikke lenger var noe alternativ for nasjonalister. Partiet var heller aldri blitt sett på som et reelt nasjonalistisk alternativ i avisen. Støtten hittil skyldtes som tidligere nevnt at partiet ble forstått som en mulig brekkstang som kunne åpne for nye veier i norsk politikk. Partiet var et opprør mot det etablerte og av de unge kanskje sett på som en omvei til å få gjennomført en nasjonalistisk politikk på høyere plan. Det var nå skuffelse over partiet på alle punkter og man så seg om etter nye muligheter. Avisen manet nå til økt organisering av eksisterende nasjonalistiske grupper, hvor NUF ble sett på som den største. Et parti i vanelig forstand var ikke tilstrekkelig, det hadde episoden med ALP vist. Man trengte en kulturrevolusjon hevdet avisen og om det ble et parti eller en motstandsbevegelse kom an på hvordan deres framstøt ville bli møtt i det etablerte samfunnet.²⁷²

²⁷⁰ Folk og Land NR. 13 1974, For ungdommen, side 4: *Dra til helvete!*

²⁷¹ Folk og Land NR 13 1974, For ungdommen side 4: *Anti-kommunistisk Allianse*

²⁷² Folk og Land NR. 11 1974, leder side 3: *Nytt parti?*

”Har en ny nasjonal bevegelse noen fremtid i Norge?”

Vi vet at det går mange unge omkring i vårt land og Norden for øvrig i dag, som bare venter på å få sette i gang – de har bare ikke ennå funnet sin stil og sin form. Måtte de se og forstå signalene der ute i det øvrige Europa, der vil de finne sine medkjempere, morgendagens kvinner og menn, for hvem det forhåpentligvis vil lykkes endelig å skape et fedrelandenes Europa.²⁷³

Parallelt med den økende misnøyen med Anders Langes parti i avisen, tok stadig flere artikler, ledere og leserinnlegg opp spørsmålet om mulighetene for å danne et nytt nasjonalistisk parti i Norge.²⁷⁴ Det faktum at avisen umiddelbart begynte å debattere mulighetene for en ny nasjonalistisk bevegelse, etter at Lange ble avskrevet som alternativ, er i tråd med Griffins påstand om at etterkrigstidens fascister har vist store evner til å tilpasse seg forholdene.²⁷⁵ Spørsmålet var riktig nok ikke noe nytt i *Folk og Land*. Langes parti ble som vist, heller aldri sett på som et nasjonalistisk alternativ i avisen. Etter at Odd Isachsen og de unge tok over avisen sommeren 1973, ble denne diskusjonen viet mye større interesse i avisens spalter.²⁷⁶ Oppblomstringen i denne debatten særlig fra nyåret 1974, kan også skyldes Nasjonal Ungdomsfylkings rivende utvikling på denne tiden. Lokallag ble opprettet og organisasjonens aksjoner ble viet presseoppslag rundt om i landet. Innad ble mulighetene for å stifte parti diskutert.²⁷⁷

I det tidligere omtalte manifest for NUF, *Nasjonalt manifest*, fra 1971 kom det jo frem at Nasjonal ungdomsfylking til da hadde vært en løst sammenknyttet gruppe av nasjonalister, hvis aktivitet stort sett hadde ligget på diskusjonsstadiet til da. Derfra skulle man organisere seg bedre men fortsatt ikke legge vekt på utadvendt virksomhet, men på organisasjonsarbeid og skolering av medlemmene.²⁷⁸ Tre år senere, i 1974, var denne gruppen bedre organisert og skolert, ikke minst fordi de nå sto nært tilknyttet *Folk og Land*, deres nye bindeledd og kamporgan.²⁷⁹ Den økte organiserte aktiviteten i NUF skyldtes kanskje også at noen av medlemmene nå hadde fått nyttig skolering i ALP. Deres daværende partiformann Erik Blücher hadde jo vært engasjert i partiets fylkeslag i Østfold.²⁸⁰ Den viktigste forklaringen på det nye fokuset var nok allikevel Isachsen og Hansen selv, som nå drev avisen. Disse følte seg nok ikke like bundet av hensyn til tradisjonelle lesere som den mer forsiktige, men vel så

²⁷³ Folk og Land NR. 15. 1974 side 3: *Foran et tidsskifte?*

²⁷⁴ Folk og Land NR. 11. 1974, leder side 3: *Nytt parti?*

²⁷⁵ Griffin 2006: Side 161

²⁷⁶ Folk og Land NR. 11 1973- NR. 12. 1975

²⁷⁷ NUF Bulletin: NR. 1-4 1975. Oslo. Nasjonal Ungdomsfylking. 1975

²⁷⁸ Nasjonalt Manifest, Appendiks NUF Bulletin, Desember 1971. Moss. Leidangen. 1980

²⁷⁹ NUF Bulletin NR. 4. 1972. I NUF Bulletin 1971-72. Moss. Leidangen. 1980

²⁸⁰ Folk og Land NR. 11. 1974, For ungdommen side 4: *Torpederer Krosby-fløyen ALP?*

politiske Melsom hadde vært. Som vi skal se i neste kapittel hadde Melsom vært forsiktig med god grunn.

Konklusjon

Som vi har sett kan *Folk og Lands* holdning til ALP knyttes til Griffins teori fascismens ideologiske kjerne er svært fleksibel og lett tilpasser seg konteksten den opererer innenfor. Jeg har med dette teoretiske utgangspunktet forsøkt å forklare *Folk og Lands* ståsted i forhold til ALP ut i fra dette. Dette betyr imidlertid ikke at jeg vil karakterisere ALP som fascistisk, det var snarere et uttrykk for den nye høyrepopulismen som kom til syne i Europa i etterkrigstiden.²⁸¹ J

eg har forsøkt å finne svar på hvorfor Avisen i en periode støttet opp om ALP til tross for at vesentlige deler av partiets politikk ble kritisert. Griffin forklarer slike utfall med fascismens endrede levevilkår etter de alliertes seier i andre verdenskrig. Denne endrede situasjonen har fremtvunget en endring i det ideologiske innholdet i fascismen og ikke minst nye overlevelsesstrategier. Dette har i følge Griffin ført til to hovedendringer i fascistisk ideologi som skiller etterkrigstidens fra mellomkrigstidens bevegelser og ideologer, dens internasjonalisme som vi så i kapitlet om ”det nye Europa” og ”metapolitiseringen” av den fascistiske ideologien. Det er denne andre hovedendringen innen for den fascistiske ideologien som Griffin mener skiller etterkrigstidens bevegelser fra mellomkrigstidens, som jeg mener også har bidratt til å forklare avisens standpunkt til ALP i dette kapitlet.

Metapolitikk handler om kampen om ideene. I fascistisk sammenheng har dette gjerne gått ut på å forsøke å diskreditere legitimiteten til det bestående samfunn tuftet på liberalisme. Dette gjøres ved å peke på aspekter ved dette samfunnet man mener er kritikkverdig. Dette kan være materialisme, internasjonalisme og det demokratiske system. Fascistiske retninger kommer med denne kritikken på basis av myten om et sunt og gjenfødt nasjon og hvordan dette står i motsetning til det rådende samfunn. Dette har ført til en sterk tradisjon for en systemkritisk fascistisk ideologi som har tatt opp i seg nye konfliktlinjer i samfunnet.²⁸² Jeg mener at det er på denne bakgrunn man må forstå *Folk og Lands* støtte til ALP, på tross av kritikken avisen rettet mot partiets bærende ideer. Jeg har forsøkt å bekrefte denne teorien ved å se på debatten som foregikk rundt ALP i *Folk og Land*. Her kommer det frem at det nettopp var synet på ALP som en ”murbrekker” som var dominerende og som avgjorde støtten til partiet, ikke Anders Lange og hans saker i seg selv, selv om nok hans personlighet og en del

²⁸¹ Simonsen, Tor Espen, Granås, Kjølsvæd, Anders og Randin, Katrine(red.) 2009: Side 7

²⁸² Griffin 2008: Side 196

av sakene han til ulike tider frontet, som revisjon av rettsoppgjøret, skattelette og nei til u-hjelp også vant gehør innen for disse kretser. *Folk og Land* støttet opp om et parti som beveget seg innenfor liberaldemokratiske rammer, fordi de mente det kunne fremme deres egen sak på sikt. De hadde ingen tro på systemet eller partiets politikk i seg selv.

I tillegg til dette må man også ta i betraktning det spesielle fenomenet utover den generelle teorien. Som vi har sett er det her *Folk og Lands* historiske bakgrunn blir sentral, men også Norges etterkrigshistorie generelt. Avisen så seg nettopp som et talerør for de som var utstøtt av det etablerte med rettsoppgjøret etter andre verdenskrig. En stemme til ALP var også en protest mot dette. I tillegg til å være et symbol på opprøret mot det etablerte, var også sakene Lange tok opp i seg selv viktige, som for eksempel revisjon av rettsoppgjøret. Entusiasmen til partidannelsen skyldtes først og fremst opprøret mot det etablerte som den representerte, ikke det partipolitiske programmet i seg selv. Dette standpunktet var klarest hos Odd Melsom. Den yngre redaksjonen med Odd Isachsen og Erik Rune Hansen var nok noe mer optimistisk med tanke på det politiske programmet, men også de utrykte sin støtte til partiet, som først og fremst betinget av opprøret det representerte. Det kunne åpne mulighetene for et nasjonalistisk alternativ, som kunne gjøre seg gjeldende i kjølevannet av ”murbrekkeren” ALP symboliserte.

Avisen begynner ganske tidlig etter valg-seieren til Anders Lange å utrykke misnøye ovenfor hans parti. Samtidig gjorde diskusjonen om å danne et nytt nasjonalistisk parti seg gjeldende i avisen. NUF fremtrådte som det naturlige alternativ i *Folk og Land*. Dette var naturlig da det under Isacshens redaktørtid var tett kontakt mellom NUF og avisen. Dette var følgen av prosessen som hadde begynt med opprettelsen av ungdomsspalten i 1967. Kretsen rundt *Folk og Land* og NUF ble knyttet stadig tettere sammen. NUF skulle resultere i Norsk Front høsten 1975, men da var forholdet mellom det tidligere NUF og *Folk og Land* brutt for godt.

6. Bruddet 1975

I dette kapittelet skal vi se nærmere på redaksjonsskifte i avisen i 1975 og årsakene til dette. Som vi skal se lå det både ideologiske og praktiske årsaker til grunn. Her er det viktig å ha i minne den heterogeniteten i den fascistiske ideologien, som følge av de ulike tilnærmingene dens motiverende faktor, gjenfødelsesmyten, genererer.²⁸³ Griffin mener nettopp at denne heterogeniteten er fascismens svakhet og styrke. Dette gjør at ideologien kan tilby noe for enhver smak, samtidig som dette umuliggjør fascismens som en samlet kraft, da dette medfører stadig splittelse innad i miljøene.²⁸⁴ I vår sammenheng er det imidlertid viktig å være klar over at *Folk og Land* ikke lenger kan sees på som et nyfascistisk opposisjonsorgan etter 1975. Den gikk mer tilbake til den rollen den hadde hatt før 1967. Historiske artikler om okkupasjonen og rettsoppgjøret fylte igjen det meste av plassen. Som vi skal se ble det allikevel brukt ideologiske argumenter for at de unge nasjonalistene Odd Isachsen og Erik Rune Hansen måtte gå.

Ny redaksjon og en ny linje

Drøftelsen av store politiske planer i avisens spalter skulle imidlertid få en brå slutt våren 1975. Avisen ble uten forvarsel borte tidligere enn vanlig denne sommeren og skulle ikke komme igjen før november samme år, da med en ny redaksjon og en ny redaksjonell linje. Denne utskiftingen av redaksjonen skyldtes i følge avisens påtroppende stab to ting. For det første misnøye med avisens redaksjonelle linje under Isachsen og de unge, for det andre avisens økonomiske vanskeligheter. Som en følge av de økonomiske problemene skulle avisen nå komme ut ti ganger i året, den ble månedsavis med ferieopphold i juni og juli, med andre ord ble antall utgivelser redusert med halvparten av hva det hadde vært under Isachsen og de siste årene under Melsom.²⁸⁵

Fra nå av måtte også det redaksjonelle arbeidet gjøres av frivillige krefter, avisen kunne ikke lønne sine medarbeidere. Det var også en redaksjonell side ved dette skiftet. Den nye redaksjonen under Rolf Christiansen som formell redaktør, hevdet ovenfor sine lesere at *Folk og Lands* funksjon var å være talerør for tidligere NS-medlemmer og dømt under rettsoppgjøret. De mente at Isachsens redaksjon hadde hatt vanskeligheter med å fylle denne rollen. Derfor mente de at avisen i alle fall i noen år til måtte redigeres av mennesker som selv hadde opplevd krigstiden og rettsoppgjøret.²⁸⁶

²⁸³ Griffin 2006: Side 27

²⁸⁴ Griffin 2006: Side 39-40

²⁸⁵ Folk og Land NR. 13 1975, leder side 3: *Om oss selv*

²⁸⁶ Folk og Land NR. 13 1975, leder side 3: *Om oss selv*

Hva var så de *egentlige* årsakene til dette skiftet? Hvem var de som tok over avisen etter dette og hvordan ble avisens form i forhold til tidligere? Våren 1975 hadde det vært mye oppstyr rundt NUF. Dette må sees i forbindelse med Tv-programmet ”På sparket,” som 29. mai 1975 var viet nynazisme i Norge. Her var blant annet NUFs daværende formann, Erik Blücher, invitert.²⁸⁷ NUF sjokkerte i dette programmet, det gjorde også uttalelser Olav Hoaas hadde kommet med i forkant av sendingen i et intervju i VG. Hoaas ble her betegnet som nynazistenes inspirator i Norge. Han understreket imidlertid selv at han og de som sluttet opp om NUF ikke brukte dette begrepet. De omtalte seg som nasjonalister, ikke nazister slik media betegnet dem. Han hadde i følge VG uttalt at nazistenes gasskamre under andre verdenskrig bare var oppspinn. Hoaas var på dette tidspunktet lektor i historie, kristendomskunnskap og engelsk ved Stokmarknes Gymnas. Han tok imidlertid avstand fra jødeforfølgelsene under andre verdenskrig, det skjedde for tidlig, om femti år når verden var overbefolket derimot, ville det stille seg annerledes.²⁸⁸

Denne saken skulle balle på seg og utviklet seg til det som senere ble betegnet som Hoaas-saken, hvor det ble reist injuriersøksmål mot Hoaas. Han tapte og mistet senere sin lektor- stilling.²⁸⁹ Det var nære bånd mellom NUF og *Folk og Land* på denne tiden. Hoaas var også formelt sett også en del av redaksjonen. Det ville derfor ikke være unaturlig om all denne oppmerksomheten skremte visse innenfor kretsen rundt *Folk og Land* som allerede var skeptisk til de unge. Daværende redaktør Isachsen har bekreftet at bråket rundt NUF nok kunne virke skremmende på ”de gamle,” som i følge ham gjerne omtalt NUF-medlemmene som ”cowboy-nazister.” Isachsens syn på saken er allikevel at utgivelsesstoppen og redaksjonsskifte skyldtes indre, snarere enn ytre omstendigheter.²⁹⁰

Ideologiske og praktiske årsaker til redaksjonsskifte

Isachsen mente at utgivelsesstoppen først og fremst skyldtes mangelen på en redaktør. Han fant det ikke interessant å fortsette da nye retningslinjer ble lansert for avisen denne våren, retningslinjer som avvek fra hva Isachsen og Hansen opprinnelig hadde gått med på. Derfor sa han opp og Hansen ble avskjediget på grunn av økonomien. Hansen festet aldri noen lit til dette argumentet, da det var han som styrte med abonnentene. Hvorfor disse nye

²⁸⁷ VG 30.5.1975, side 7: *Ingen tvil om nazi-likhet*. Talen, Bjørn og Aslaksen, Bjørn

²⁸⁸ VG. 29.5 1975, side 15: ”Gasskamrene bare oppspinn” Johanessen, Tore

²⁸⁹ Hoaas, Olav: *Århundrets komedie: Hoaas-saken*. Leidangen Forlag. Moss. 1979

²⁹⁰ Intervju Isachsen, per mail, 25.2.2010

retningslinjene ble presentert kunne imidlertid ikke Isachsen svare på, da han mente at disse avgjørelsene var blitt tatt på ”bakrommet.” Her var ikke Hansen og Isachsen til stede.²⁹¹

Hva som menes med dette kan kanskje forklares ut ifra informasjon om redaksjonsskifte i 1975, som kommer frem av et brev tidligere redaktør Odd Melsom sendte til styreformann Kåre Haugerud. Dette ble sendt i forkant av årsmøte i INO/*Folk og Land* på nyåret i 1978. Melsom ytret nettopp her ønske om at INO skulle avhende sine aksjer i *Folk og Land*. Melsom ønsket at INO og *Folk og Land* skulle skilles fra hverandre for å frigjøre avisen til å kommentere politisk, slik det var forsøkt under Melsom og Isachsen. Redaksjonsskifte i 1975, det Melsom omtalte som ”palassrevolusjonen”, skyldtes at INO eide aksjemajoriteten i avisen på denne tiden. Organisasjonen syntes at samarbeidet mellom INO og *Folk og Land* under Isachsens redaktørtid, hadde skadet INOs stilling som nøytralt historieinstitutt. Det var derfor INO som fremtvang et skifte i den redaksjonelle ledelsen på bakgrunn av dette. De kunne fremtvinge dette skifte fordi INO satt med aksjemajoriteten i bladet. Grunnen til at INO hadde hatt aksjemajoriteten i avisen skyldtes at INO, da det ble opprettet i 1974, hadde mottatt aksjemajoriteten i A/S *Folk og Land*. Dette var arvegods fra det da oppløste Forbundet for sosial oppreisning som ble oppløst i 1973. Det hadde i følge Melsom ikke vært prinsipielt at Forbundet skulle ha aksjer i avisen. Det skyldtes snarere det nære samarbeidet mellom de to og avisens vanskelige økonomiske stilling. I forbindelse med fordelingen av utgiftene under deres felles kontorforhold, hadde det oppstått gjeld fra avisens side til Forbundet. Dette hadde så blitt utlignet med at Forbundet fikk aksjer i bladet.²⁹²

Også tidligere ungdomsredaktør og redaksjonssekretær, Erik Rune Hansen, trakk frem en av årsakene til bruddet som en konflikt mellom INO og mer politisk orienterte interesser i avisen rundt Melsom og de unge. Det hadde etter hvert samlet seg mange unge og ivrige nasjonalister rundt avisen som ønsket å drive aktiv og aktuell politikk, ved siden av avisens tradisjonelle oppgave med å belyse ”falsk og ensidig historieskirving.” Hansen gikk med andre ord mot INO-fløyen, som tok over i 1975, og deres påstand om at den historiske siden ved arbeidet var glemt. De unge hadde ønsket en moderne nasjonal og nordisk avis. Tidligere redaktør Melsom hadde vært fornøyd med utviklingen og trukket seg tilbake. De unge fylte avisen med reportasjer og stoff om NUF-aksjoner, de hadde et redaksjonelt nei standpunkt til EF og Nato og USAs kamp mot kommunismen. På bakgrunn av dette møtte de sterk motstand fra konservativt hold i INO. Ettersom INO og *Folk og Land* holdt til i samme

²⁹¹ Intervju Isachsen, per mail, 25.2.2010

²⁹² Brev fra Odd Melsom til Kåre Haugerud, datert 6. januar 1978, Privatarkiv 1267 Bjørn østring, eske Fc6,mappe: Vip Melsom, Odd Bokutgivelser m.m ca 1975-2002

kontorlokaler på Sagene, senere Enerhaugen, ble motsetningen mellom de to parter etter hvert for store. Isachsen og Hansen forlot avisen. Hansen mente at avisen nå igjen ble preget av naivitet og tro på rehabilitering for de landsviksdømte.²⁹³ Avisen inneholdt igjen hovedsakelig:

ørkesløse diskusjoner og tusenvis av spaltmillimetre med juridisk vis-vas(...), og for å være litt stygg – den gikk tilbake til å være som for mange år siden: med akademiske utredninger om juridiske spissfindigheter og oppkok på oppkok med de samme krigshistoriske hendelsene. Interessant for svært få – dessverre.²⁹⁴

Østring med NSUF og frontkjempergenerasjonen i INO, som tok over driften av avisen etter skifte i 1975, mente på sin side at deres nye linje var mer hensiktsmessig enn slik den hadde vært under Isachsen. De forsvarte redaksjonsskifte nettopp ut i fra dette. I en artikkel i forbindelse med avisens trettiårsjubileum ble det gjort opp status fra redaksjonelt hold. De mente at bladets linje siden 1976 hadde ført til at de ikke lenger ble forsøkt tiet i hjel, men tvert i mot hadde fått i gang en diskusjon om rettsoppgjøret som ikke hadde funnet maken siden den gang. De mente at en stor del av den norske befolkningen nå hadde fått øynene opp for uretten mot dem. På grunn av den redaksjonelle endringen disse representerte så derfor avisens fremtid nå lys ut mente de.²⁹⁵

I motsetning til tidligere år mente de at folk nå fra alle politiske lag abonnerte på avisen og skrev i den, dette var representanter fra hjemmefronten så vel som pressefront, men også ”den vanlige Ola Jøssing.” Det var jo nettopp det de hadde ønsket med bladet. Under Isachsen derimot ble det hevdet at bladet var blitt overlatt til de unge med håp om at de skulle nå ut til yngre årsklasser ved sitt stoffvalg og bringe avisen noe nytt, noe de mente ikke hadde blitt innfridd. De mente også at de unge hadde glemt rettsoppgjøret og den påfølgende kampen for oppreisning som hadde vært så viktig i avisen. Politisk sett mente redaksjonen også at de unge hadde ”fortysket” avisen. Dette hadde foregått mot de gamle lesernes ønske hevdet de. Avisen under Isachsen og Hansen ble sammenlignet med den nasjonalsosialistiske avisen *Fronten* som norske nasjonalsosialister hadde utgitt på trettitallet.²⁹⁶ *Fronten* (1932-1940) hadde vært organ for *Norges Nasjonalsosialistiske arbeiderparti*. Avisen var drevet av Eugen Nielsen (1884-1963) og hadde inneholdt mange krasse utfall mot NS.²⁹⁷

²⁹³ Folk og Land NR. 9 1981, side 5,6: *Det spirer der vi sådde!* Erik Rune Hansen

²⁹⁴ Folk og Land NR. 9 1981, side 5,6: *Det spirer der vi sådde!* Erik Rune Hansen

²⁹⁵ Folk og Land NR. 9 1981, side 1,6: *Med Folk og Land gjennom 30 år!*

²⁹⁶ Folk og Land NR. 9 1981, side 1,6: *Med Folk og Land gjennom 30 år!*

²⁹⁷ Dahl, Hjeltnes, Nøkleby, Ringdal og Sørensen 1995: Side 290 ”Nielsen, Eugen”

Med andre ord var det ikke NS-nasjonalisme de unge hadde frontet i følge avisens nye drivere. Østring har hevdet at de unge nasjonalistene i større grad hentet inspirasjon fra den tyske nazistiske ideologien enn fra den norske NS-ideologien, som han mente var en helnorsk ideologisk retning. Østring hevdet at de unge hadde satt de gamle NS-medlemmenes rykte i tvil med sin tyske tilnærming til nasjonalismen, slik den kom til uttrykk i avisen på den tiden Isachsen drev den. Østring ønsket at avisen skulle ha en "helt norsk linje."²⁹⁸ Det er klart at redaksjonsskifte i 1975 skyldtes delte meninger om avisens uttrykk og derav strategi for å overleve i fremtiden. Man kunne trekke til seg nye lesere ved å kjøre en radikal politisk linje, eller henvende seg til tidligere fiender og mer forsiktige tidligere NS-medlemmer, ved en moderat og politisk nøytral avis.

Som kjent mente NSUF og frontkjempergenerasjonen som tok over avisen i 1975, og som siden drev den, at de unge som begynte å komme til på slutten av sekstitallet og som senere drev den i årene 1973-75 var opprørere. De hadde forsøkt å peile avisen inn på en annen retning enn det som tradisjonelt hadde vært bladets funksjon som historisk opplysningsorgan rundt okkupasjon og rettsoppgjør. Avisen var et middel i kampen mot de tidligere NS-medlemmene så på som den urettferdige behandlingen av dem etter krigen. I følge dem selv var det også denne NSUF og frontkjempergenerasjonen som tok over avisen i 1975, som var avisens redningsmenn. Hadde ikke de kommet inn med frisk kapital og ny redaktør den gang ville det betydd slutten for avisen. I den sammenheng ble det fremhevet at avisens formelle redaktør, Rolf Christiansen, hadde vært kjent for sine modige fremstøt mot tysk innblanding i Nasjonal samlings politikk under okkupasjonen. I samme åndedrag nevnte man, at han hadde vært klar på at avisen skulle være partipolitisk uavhengig etter hans overtakelse.²⁹⁹ Et spark i siden til de tidligere unge driverne av avisen? I alle fall ble det nok tolket slik ettersom den tidligere redaksjonssekretæren og representanten for de unge "Opprørerne," Erik Rune Hansen, kom med et kraftig motangrep mot denne lederen som hadde stått i avisen i 1998.

Erik Rune Hansens syn på redaksjonsskifte i 1975

Hansen måtte imidlertid komme med motinnlegget i sitt eget blad, *Gjallarhorn*, ettersom *Folk og Land* ikke ville trykke den. Om det på denne tiden var stor avstand mellom de to partene redaksjonelt hevdet Hansen allikevel at de i stor grad delte samme lesekrete. Han hadde derfor hadde valgt å trykke det refuserte inseratet her. Hansen avviste de unges påståtte

²⁹⁸ Samtale med Bjørn og Bergliot Østring, Høvik 05.11.2009

²⁹⁹ Folk og Land NR. 6 1998, leder side 3: *La oss spenne buen*

rolle som opprørere i avisen slik de var blitt fremstilt i *Folk og Land* i ettertiden. Han fortalte at avisen allerede var i en krisesituasjon på den tiden da de unge kom i kontakt med *Folk og Land*. Abonentstallet sank uke for uke i den siste tiden under Melsom. Mange av avisens aldrende leserkrets begynte å gå bort. Melsom var frustrert på grunn av dette og hadde derfor forsøkt å engasjere de tidligere NS-medlemmene som hadde vært unge under krigen, NSUF og frontkjempergenerasjonen. Dette hadde han ikke lyktes med da disse var opptatt av familie og karriere og derfor hadde vært redde for å hjelpe til med avisen. Det var den eldre garde av NS-medlemmer som til da hadde båret det hele økonomisk og redaksjonelt og som hadde utgjort dens leserkrets. Situasjonen for avisen var kritisk og Melsom og Lange hadde forstått at noe måtte gjøres. Derfor forsøkte de å verve nye og yngre lesere. Slik ville de spre historiske ”sannheter” og NS-synspunkter utover den kretsen som allerede var ”frelst.”³⁰⁰

Dermed fikk avisen en ny misjon, noe som i følge dem hadde vært nødvendig for at avisen skulle overleve. De som senere hadde jobbet i avisens nye ungdomsredaksjon hadde fått lønn, riktig nok beskjedent som sådan for arbeidet. Dette hadde fortsatt vært et tungt og nødvendig løft for avisen. Avisens nye ungdomsspalte hadde ført til at flere unge hadde blitt engasjert politisk, helt i tråd med hva redaktørene Melsom og Lange hadde ønsket. Hansen hevdet at ungdommene som hadde kommet til på denne tiden slettes ikke var noen opprørere i avisen. De unge var snarere redningsmenn. NSUF og frontkjempergenerasjonen, som i 1975 hadde avløst dem og nå styrte avisen, hadde jo i utgangspunktet sviktet.³⁰¹ Hansens påstand om at Melsom og Lange hadde hatt til hensikt å trekke inn yngre medarbeidere for å sikre avisen en fremtid, også politisk, bekreftes som vi tidligere har vist gjennomgående i avisens stoff under perioden 1967-73. Også fra et referat fra generalforsamlingen i *A/S Folk og Land*, våren 1973, kom det frem at det var enighet i avisens styre, som da besto av kommende redaktør Odd Isachsen, tidligere omtalte formann i NUF, Øystein Hovdkinn, Kathrine Aall Normann, Martin Kjeldaas og redaktør Melsom, om at avisen skulle trekke inn yngre krefter i arbeidet for å gi avisen et ”bredere nasjonalt grunnlag.”³⁰²

Hansen mente han ikke hadde vært noen politisk opprører på den tiden han kom med i avisen. Han påsto tvert i mot at han hadde vært opptatt av den uretten som var begått mot tidligere NS-medlemmer og deres familier. Han hevdet at Melsom hadde vært langt mer radikal enn ham selv på denne tiden. Melsom hadde heller ikke med henvendelsen til de unge bare ønsket nye abonnenter til avisen. I følge Hansen hadde han ønsket ”arvtakere” til sin

³⁰⁰ Gjallarhorn NR. 2 1999: *Lite realt av Folk og Land!* Erik Rune Hansen

³⁰¹ Gjallarhorn NR. 2 1999: *Lite realt av Folk og Land!* Erik Rune Hansen

³⁰² Folk og Land NR. 5 1973, side 3: *Generalforsamling i A/S Folk og Land*

livslange kamp for det han trodde på. Derfor hadde han vært fornøyd med at det hadde vært grobunn for NS-synspunktene blant de stadig flere ungdommene som begynte å vanke i redaksjonslokalene. NSUF og frontkjempergenerasjonen som avløste de unge i 1975 og i ettertid drev avisen, så man på den tiden fortsatt ikke noe til. Melsom forsto at hvis han gikk bort så var det ingen til å ta over, derfor ble ungdomsredaktør Hansen tilbudt heltidsjobb i redaksjonen som redaksjonssekretær. Hansen måtte ha lønn for arbeidet i avisen for å ha noe å leve av. Han mente selv at lønnen han ble tilbudt hadde vært av symbolsk art. Hans innsats i avisen måtte derfor sees på som et offer, da han hadde gitt opp jobb og utdanning for å redde avisen. Med andre ord lå Hansens forståelse av situasjonen fjernt fra NSUF og frontkjempergenerasjonens beskyldninger om de unges opprør.³⁰³

Avisen hadde under hans tid fått en del helt unge lesere. Melsom hadde vært fornøyd med dette og lot de yngre ta over avisen. Grunnen til at man allikevel ikke klarte å få *Folk og Land* ut av den negative trenden, med de unges overtakelse, var i følge Hansen at det nå var to stykker på lønn i avisen, Isachsen og ham selv, selv om det her var snakk om "sultelønn." Til tross for at det lyktes dem å skaffe en del yngre abonnenter, kompenserte ikke dette for frafallet av den gamle garde. Dette hadde vært avisens tradisjonelle støtter, som ofte hadde bidratt økonomisk langt utover abonnentspengene. Frafallet av disse leserne skyldtes i følge Hansen ikke misnøye med de unges redaksjonelle kurs, men at de døde fra. De lyktes i følge Hansen også etter hvert med å knytte NSUF og frontkjempergenerasjonen til avisen. De lyktes med dette fordi redaktør Isachsen i følge Hansen hadde "vise kontakter." De opprettet en frontkjemperpalte og kom slik etter hvert i kontakt med en del tidligere NSUF-medlemmer og frontkjemperere. Dette skulle imidlertid medføre strid innad i avisen og var kimen til redaksjonsskifte i 1975.³⁰⁴

Konflikten bunnet i at de som etter hvert kom til fra NSUF og frontkjempergenerasjonen, i følge Hansen, begynte å stille betingelser til de unge. Blant annet protesterte de når avisen omtalte saker som gjaldt NUF. De nye samarbeidspartnerne ville i følge Hansen styre det hele uten å ta belastningen ved å fronte avisen utad. De unge derimot hadde våget dette og dessuten holdt det gående i en tid hvor ingen andre hadde vært interessert. Med andre ord, noen opprørere hadde de ikke vært. De hadde gjort alt de kunne for å redde avisen og Hansen mente de heller ikke hadde forsømt oppgaven med avisens tradisjonelle arbeid: Informasjon og korrigerende av historiske hendelser og fremstillinger. De hadde jo også lyktes der Melsom hadde mislyktes med å trekke inn NSUF og

³⁰³ Gjallarhorn NR. 2 1999: *Lite realt av Folk og Land!* Erik Rune Hansen

³⁰⁴ Gjallarhorn NR. 2 1999: *Lite realt av Folk og Land!* Erik Rune Hansen

frontkjempergenerasjonen i arbeidet. I tillegg hadde de sørget for at avisen fikk et abonnentsmessig grunnlag blant helt unge uten tilknytning til NS. At de unge allikevel ikke helt hadde lyktes med arbeidet innrømmet Hansen, men han godtok ikke beskyldningen NSUFerne og frontkjemperne rettet mot Isachsen og ham selv. Han mente de ikke hadde drevet avisen mot ruin. De økonomiske vanskelighetene hadde bare skyltes at Isachsen og ham selv hadde vært lønnet under sin tid i avisen.³⁰⁵ Som vi har sett tidligere i oppgaven hadde også avisen vært preget av økonomiske vanskeligheter allerede under Melsoms siste årganger. Det var jo derfor han delvis i utgangspunktet begynte å se seg etter nye grupper lesere gjennom en fornyelse av avisen. Fornyelsen innfridde ikke forventningene helt i så måte, de økonomiske problemene vedvarte.³⁰⁶

At det gikk bedre økonomisk etter redaksjonsskifte i 1975, skyltes at avisen igjen kunne engasjere folk som var uavhengig av lønn for arbeidet de la ned i avisen. Hansen mente allikevel at de unge kunne klart seg om de hadde fått litt mer tid og ubetinget fått den økonomiske støtten de trengte. I motsetning til de retningslinjene Isachsen ikke hadde kunnet godta og som nå ble førende i avisen. Hansen mente at det var Isachsen og ham selv som hadde reddet avisen. Det var de som hadde trått til da de gamle redaktørene Melsom og Lange begynte å gå lei. Den gang hadde NSUF og frontkjempergenerasjonen glimret med sitt fravær.³⁰⁷

Hansen rettet sin kritikk mot mange NS-medlemmer som etter krigen bare var opptatt av å mele sin egen kake fremfor å støtte opp om avisen. Hansen og Isachsen hadde i alle fall stått på barrikadene og tatt de økonomiske og sosiale konsekvenser som dette engasjementet hadde gitt dem. Hansen forsvarte også den linjen de unge hadde ønsket i avisen ved å vise til at det nettopp var grunnlag for et politisk kamporgan av den nasjonalistiske sort de unge hadde ønsket ved å vise til sitt eget blad *Gjallarhorn*, som på det tidspunktet hadde holdt på i over ti år siden starten i 1988. Dette bladet kom ut takket være både trofaste NS-veteraner så vel som en helt ny NS-generasjon. Det var jo nettopp dette Melsom og Lange hadde ønsket seg hevdet Hansen, ”ikke en politisk impotent, historisk tredemølle for spesielt interesserte. Vi tør nemlig der *Folk og Land* tier!”, hevdet han.³⁰⁸

³⁰⁵ Gjallarhorn NR. 2 1999, side 3, 4: *Lite realt av Folk og Land!* Erik Rune Hansen

³⁰⁶ Folk og Land NR. 13 1974, side 3: *Appell til bladets venner.* Odd Melsom

³⁰⁷ Gjallarhorn NR. 2 1999: *Lite realt av Folk og Land!* Erik Rune Hansen

³⁰⁸ Gjallarhorn NR. 2 1999: *Lite realt av Folk og Land!* Erik Rune Hansen

Østring og INOs forklaring på redaksjonsskifte

Hansens forståelse av sin egen rolle i avisen avvek sterkt fra det synet som representanter for NSUF og frontkjempergenerasjonen har uttrykt rundt dette. Bjørn Østring har i avisen fått mye av æren for å ha reddet *Folk og Land* fra nedleggelse etter de unge. Østring grep inn da en bekjent i Morgenbladet hadde forklart at det som nå sto i *Folk og Land*, under Isachsen og Hansens ansvar, ble forstått som et uttrykk for hva de tidligere NS-medlemmene generelt mente på 70-tallet. På det tidspunkt hadde ikke Østring lest avisen på lenge, da han ikke likte den nye tonen i den. Men nå gikk han til innkjøp av avisen for å se hvordan den var blitt. Han ble da forferdet over ”griseriet” som preget avisen og nynazistiske påstander som var en hån mot det NS hadde stått for.³⁰⁹ Under en begravelse noe senere hadde han fått forståelsen av at heller ikke Forbundets tidligere formann og sentral aktør i oppbyggingen av arvtakeren INO, Anders Hafskjold, likte tonen i avisen under de unge. Han støttet den derfor heller ikke økonomisk. Deretter deltok Østring i et møte hos den tidligere medredaktøren i avisen, Alexander Lange. Her ble han forferdet over formann i NUF, Erik Blücher, og andre tilstedeværende ungdommer. Disse hadde minnet ham mer om de som på 30-tallet hadde vært medlemmer av *Norges nasjonalsosialistiske parti* og som hadde gått med hakekors i jakkeoppslaget enn om NS. Hansen og Isachsen var da ansatte i avisen, kassa var tom og det var utgivelsesstopp våren 1975.³¹⁰

Derfor bestemte han og et par andre seg for å gå inn å redde avisen. I følge ham hadde de gamle abonnentene da sagt opp avisen, kassen var tom og det var full stopp. Men de fikk skrappt sammen penger og tok over redaksjonen og etter hvert kom abonnentene tilbake.³¹¹ Avisens revisor Ralph Fossum hadde i følge Østring da formet et opplegg for en fornyelse av avisen, som siden da hadde gitt gode resultater.³¹² Det var antakelig delvis dette opplegget revisoren hadde lagt frem, som gjorde at Isachsen ikke lenger var interessert. Etter dette kom avisen ut som månedsavis og var basert på frivillig og ulønnet innsats. Dette i tillegg til at avisen ble utgitt i tråd med INOs retningslinjer.³¹³

Etter at denne versjonen av hendelsene hadde stått på trykk i forbindelse med *Folk og Lands* femtiårsjubileum kom igjen tidligere ungdomsredaktør og redaksjonssekretær, Erik Rune Hansen, med et motinnlegg i sitt eget blad *Gjallarhorn*. Noe tegn til tilnærmelser

³⁰⁹ Folk og Land NR. 1 2002, side 11,12: *Da Folk og Land var på kanten av stupet*

³¹⁰ Brev fra Bjørn Østring til Knut, datert 18. februar 1992, Privatarkiv 1267Bjørn Østring, Eske FP1, mappe: Nynazisme

³¹¹ Folk og Land NR. 1 2002, side 11,12: *Da Folk og Land var på kanten av stupet*

³¹² Brev fra Bjørn Østring til Knut, datert 18. februar 1992, Privatarkiv 1267Bjørn Østring, Eske FP1, mappe: Nynazisme

³¹³ Folk og Land NR. 13 1975, leder side 3: *Om oss selv*

mellom de to parters syn på historien har aldri kommet til uttrykk. Hver av partene har holdt på sin versjon. Hansen var som kjent ikke enig i Østrings versjon om at avisen gikk dårlig under de unge fordi de gamle leserne vendte avisen ryggen som følge av innholdet. Hansen mente at avisen gikk dårlig fordi de gamle leserne falt fra av naturlige årsaker. Isachsen og Hansen hadde tvert om følt at de hadde de gamle støttene i ryggen når de tok over avisen. Både Melsom, Lange og senere Isachsen og Hansen hadde forstått at de arbeidet mot tiden. Den gamle leserkretsen var i ferd med å bli borte. De hadde derfor forsøkt å redde avisen ved å trekke inn yngre støtte spillere, noe de hadde greid til en viss grad.³¹⁴

Det virker som denne uenigheten rundt hva som skjedde på denne tiden ikke bare skyldtes uenighet mellom to parter i denne konflikten, men også at svært få faktisk vet hva som hendte. Etter at den omtalte jubileumsartikkelen hadde stått på trykk, sendte den tidligere redaktør Isachsen et brev til Østring. Her oppfordret han Østring til å komme med oppklarende tilleggsopplysninger som burde offentliggjøres i *Folk og Land*, da han mente artikkelen hadde gitt et feilaktig bilde på hva som hadde hendt. Det hadde riktignok på tiden rundt redaksjonsskifte, gått et rykte i kretsen rundt avisen om at personer i Morgenbladet hadde innkalt Østring for å stoppe den nye redaksjonen under de unge. På det aktuelle tidspunkt hadde ikke Isachsen vektlagt dette rykte noe troverdighet, noe han nå nestet tretti år senere hadde endret syn på, ettersom dette indirekte hadde blitt bekreftet av denne artikkelen i *Folk og Land*.³¹⁵

Selv om den redaksjonelle linjen avisen la seg på etter redaksjonsskifte i 1975, stort sett skulle bli fulgt ut avisens levetid, var ikke debatten rundt dens redaksjonelle linje over med dette. Det vil si debatten om avisen skulle ha en politisk brodd eller ikke. Debatten sto også fortsatt mellom de samme parter som før skifte, forskjellen var at avisen hadde skiftet hender. Kretsen rundt Melsom, Isachsen og Hansen sto nå utenfor og kritiserte bladets nye linje som hadde vunnet igjennom med redaksjonsskifte hvor den var kommet i hendene på Østring med NSUF og frontkjempergenerasjonen i INO.

Et siste forsøk

Da avisen kom tilbake høsten 1975 var redaksjonen skiftet ut og Rolf Christiansen sto oppført som formell redaktør. Christiansen var redaktør i avisen frem til sin død i 1978. Han hadde under okkupasjonen hadde han vært kretsfører i NS i Asker og Bærum og etter krigen vært

³¹⁴ Gjallarhorn NR. 2 2002, side 1,32:*Nei Østring! Dette er tøv...!* Erik Rune Hansen

³¹⁵ Brev fra Odd Isachsen til Bjørn Østring, datert 26. juni 2002. Privatarkiv 1267 Bjørn Østring. Eske FP1, mappe: Nynazister, Odd Isachsen ca 1979-2005

selvstendig næringsdrivende, som så mange tidligere NS-medlemmer.³¹⁶ Da avisen kom ut igjen høsten 1975 ble det på lederplass uttrykt at ungdommene var ute av avisen da de ikke helt hadde innfridd forventningene, de knyttet avisens stoff for lite til okkupasjonen, men de skiltes som venner hevdet avisen.³¹⁷

Avisens tidligere redaktør Odd Melsom var imidlertid gått fornøyd med de unge. Samme høst sendte Melsom, tidligere redaksjonssekretær Erik Rune Hansen og en ”gammel kjemper” Martin Kjeldaas ut en oppfordring til avisens abonnenter om å melde seg inn i det nyopprettede Norsk Front, tidligere Nasjonal Ungdomsfylking, under lederen Erik Blücher.³¹⁸ Oppropet lød som følger:

I en årrekke har nå de liberalist-marxistiske styresmakter gjennom bevist historieforfalskning, pressehets og åpen terror undertrykket den nasjonale opposisjon, samtidig som de har ført vårt fedreland stadig lengre ut i den internasjonaltiske, sjelløse materialismens gjørmedam.

Vi nasjonalister, gamle som unge, har alle smertelig fått føle denne utvikling og er således i samme båt. Opp til disse dager har det ikke eksistert noe politisk alternativ som har rettet søkelyset mot forfallet, og som har våget å aktivt bekjempe det. Norske nasjonalister har derfor måttet ty til partier viss ”omsorg” for sannheten og rettferdigheten og ”bekymring” for nasjonens fremtid kun er et utslag av partipolitikken stemmejag. Ved å gi disse internasjonaltismens garantister vår støtte har vi ikke bare gått på akkord med vår egen overbevisning, men vi har i realiteten undergravet hele den nasjonale kamp. Denne tid er nå forbi!

En gruppe unge, nasjonalsinnede kvinner og menn har i de siste år målbevist arbeidet for registrering av etterkrigstidens første norske nasjonale parti. Nå er Norsk Front dannet, og dette arbeidet er i ferd med å bli kronet med seier. Her har vi en bevegelse som ikke bare kjemper for en rettferdig og objektiv historieskriving, men som også står klippefast på den nasjonale ide som vi alle stor samlet om. En slik bevegelse fortjener vårt medlemskap og all vår støtte! Enkeltvis kan vi lite utrette, men samlet står vi sterkt. Bare ved å skape en organisert politisk front må vårt fedrelands fiender, kan vi oppnå den styrke som kreves for å gå seirende ut av kampen.

Vi oppfordrer derfor enhver for hvem begrepene ”folk og land” fremdeles har en dypere mening verdt å ofre noe for, til snarest å melde seg inn i Norsk Front og bli med i kampen for Norge. Se på det som en livsforsikring! Det er Norges være eller ikke være det gjelder.³¹⁹

Selv om denne oppfordringen ble sendt ut til avisens abonnenter av dets tidligere ansvarlige, tok de som nå styrte avisen avstand fra dette oppropet og mente at *Folk og Land* ikke hadde noe med denne anmodningen å gjøre. Oppropet hadde i følge avisen skapt uro blant abonnentene som fryktet for at avisen ikke var partipolitisk uavhengig. *Folk og Land* kunne på dette punkt berolige sine lesere og INOs medlemmer som var bekymret for dette. Avisen mente denne usikkerhetens skyldtes medias sammenblanding av *Folk og Land*, INO og Norsk Front. INO var og forble fullstendig nøytralt til dagens partier, også Norsk Front.

³¹⁶ Folk og Land NR. 6 1978, side 3: To av våre gode kamerater er gått bort

³¹⁷ Folk og Land NR. 13 1975, leder side 3: *Om oss selv*

³¹⁸ Sørlandet 01.12 1975: *Norsk Front med gode kontakter med eks- NS-folk*. Privatarkiv 1267 Bjørn Østring. Eske FP1, mappe: Nynazisme, Erik Blücher ca 1975-2002

³¹⁹ Gjallarhorn NR. 2 2002, side 1,32: *Nei, Østring! Dette er tøv...!* Erik Rune Hansen

Deres oppgave var i følge deres vedtekter å samle materiale og forske på hva som hadde ført til okkupasjonen av Norge, hva som hendte under okkupasjonen og hva etterkrigstidens rettsoppgjør virkelig hadde vært. De skulle spre sin oppfatning av disse tingene så vidt som mulig. Det ble slått fast at INO brukte *Folk og Land* som meldingsblad, men de var ikke ansvarlig for annet stoff enn det som gjaldt instituttet. Redaksjonen hadde frihet til å skrive hva den ville med utgangspunkt i den retningslinjen at det skulle være et talerør for tidligere NS-medlemmer og andre som var rammet av rettsoppgjøret. Avisen kunne også komme med aktuelle kommentarer, men de skulle være politisk uavhengige.³²⁰

At denne avstandstakingen i avisen og INO til de unge var reell og ikke bare på overflaten som avisens stuerene uttrykk, kommer klart frem i et brev redaktør Rolf Christiansen skrev til en venn et par år senere. Her ble forholdet mellom avisen og Norsk Front klargjort. I brevet finner man kanskje også en bekreftelse på at avisens avstand til nynazistene også kunne skyldes ytre omstendigheter, nemlig NUF/Norsk Fronts aksjoner og medienes reaksjoner på dem. Christiansen mente at de fleste tidligere NS-medlemmer så på Norsk Front som umodne og nesten en karikatur av hva NS i sin tid hadde stått for. Han mente at deres oppførsel gjentatte ganger hadde vært til belastning for avisen, og beklaget seg over at deres eksistens hadde skremt bort mange "nasjonalsinnede" ungdommer fra politisk arbeid på andre måter.³²¹

Det var gjensidig tydelig at kretsen rundt de nå avgåtte redaktører Melsom og Isachsen og representanter for Norsk Front var skuffet over avisens "åpne linje," som hadde blitt lansert med redaksjonsskifte i 1975. Selv om denne åpne linjen også medførte at også de kom til i avisens spalter med kritikk av den nye linjen. Tidligere ungdomsredaktør og redaksjonssekretær Erik Rune Hansen mente at de som nå styrte avisen svikten sine idealer med denne linjen. Hansen etterlyste en linje som svarte til det gamle NS` idealer. Indirekte var nok dette et rop om støtte fra *Folk og Land* til de unge som nå var aktive i Norsk Front. Til dette svarte avisen at det ikke nødvendigvis var Norsk Front som førte arven etter NS videre og ønsket å fortsette sin åpne linje hvor ting kunne diskuteres. Bare slik kunne man komme frem til hva som var det beste alternativet.³²²

Også tidligere redaktør Odd Melsom engasjerte seg i debatten rundt avisens nye linje. I et brev han skrev til daværende styreformann Kåre Haugerud på nyåret 1978, gikk han hardt ut mot de nye forholdene i avisen etter INOs "palassrevolusjon" i 1975. Skifte den gang

³²⁰ Folk og Land NR. 14 1975, side 3: *INO og Folk og Land har ingenting med Norsk Front å gjøre*

³²¹ Brev fra Rolf Christiansen til Herr EinarVaaben datert 5. desember 1977. Privatarkiv 1267 Bjørn Østring, Eske Fp1, Mappe: Nynazisme: Erik Rune Hansen 1976-2002

³²² Folk og Land NR. 4 1977, side 8,7: *Glemmer dere Quisling?* Erik Rune Hansen

hadde blitt forklart av NSUF og frontkjempergenerasjonen i INO, med at samarbeidet mellom *Folk og Land* og INO på daværende tidspunkt hadde skadet INOs nøytrale stilling som historisk institutt. Dessuten hadde de unges linje gjort INOs lokaler til skyteskive for ”AKP-rampen.” Melsom mente imidlertid at dette ikke hadde forandret seg etter INO hadde fremtvunget det redaksjonelle skifte i 1975. Melsom mente at *Folk og Land* fortsatt ble omtalt som ”nazibladet” akkurat som før. Det var ikke noen endring å spore i de utenforståendes syn på avisen etter skifte. Selv ikke i Morgenbladkretser som det i følge Melsom så ofte hadde blitt henvist til den gang.³²³

Melsom påsto at han alt ved skifte i 1975 hadde visst at det ville gå slik, uansett hvilken linje avisen fulgte. Han mente at AKPerne trengte et angrepsobjekt og det ville alltid være ”nazistene.” Fanten ingen slike, måtte de skapes og derfor havnet alt mulig innenfor denne sekkebetegnelsen. Melsom argumenterte derfor med at et fortsatt samarbeid mellom INO og avisen ville fortsette å bety en fare for INOs lokaler, akkurat som før. Når de tidligere ikke hadde ønsket å utsette seg for en slik fare, var det ingen grunn til å gjøre det nå. Melsom ønsket derfor at INO måtte ta konsekvensen av dette argumentet de hadde brukt for ”omveltningen” i 1975 og at det derfor på kommende årsmøte ble fattet vedtak om at INO skulle avhende sine aksjer i A/S Folk og Land.³²⁴

Det Melsom ønsket, men ikke uttrykte i dette brevet, var at Norsk Front kunne overta disse aksjene. Dette kom frem i et leserinnlegg av hans gode venn Trygve Engen (1907-1992), som gjenga deler av et brev han hadde fått av nå avdøde Melsom på denne tiden.³²⁵ Engen var tidligere NS-medlem og han hadde vært sentral i Forbundet og senere INOs arbeid. Engen var venn av Melsom og han var også en flittig skribent i *Folk og Land* og hadde i 1953 gitt ut boken, *Jeg er ingen landssviker*.³²⁶ Dette brevet ble trukket frem i forbindelse med en debatt i avisen som var utløst av markeringen av dens trettiårsjubileum og slik avisens historie da ble fremstilt redaksjonelt. Engen kritiserte avisens forsøk på det han mente var avisens benektelse av Melsoms politiske engasjement og hans støtte til de unge. Noen måneder før han døde sommeren 1978 hadde Melsom i etterkant av det ovenfor nevnte brevet til Kåre Haugerud fortalt om sine ønsker i et brev til Trygve Engen, hvor følgende kom frem:

³²³ Brev fra Odd Melsom til Kåre Haugerud. Datert 6. januar 1978. Privatarkiv 1267 Bjørn Østring, Mappe: ViP Melsom, Odd, Bokutgivelser m.m ca 1975-2002

³²⁴ Brev fra Odd Melsom til Kåre Haugerud. Datert 6. januar 1978. Privatarkiv 1267 Bjørn Østring, Mappe: ViP Melsom, Odd, Bokutgivelser m.m ca 1975-2002

³²⁵ Folk og Land NR. 10 1981, side 2: *Folk og Land kor går du?* Trygve Engen

³²⁶ Folk og Land NR. 6. 1999, side 11: *Trygve Engen til minne*. John Sand

Jeg har i disse dager gjort et nytt forsøk på å få orden i saker og ting, i det jeg har skrevet et alvorlig brev til styret i INO med visse forslag jeg ber forelagt kommende årsmøte. Det går blant annet ut på at INO skal avhende sine aksjer i A/S Folk og Land. Jeg håper da at Norsk Front kan få overta dem, men under hver omstendighet vil det skape klare linjer. Så foreslår jeg videre at INO skal gi ut et historisk tidsskrift isteden, til å begynne med kvartalsavis.³²⁷

Avisen sto ved et veiskille og Engen argumenterte for en politisk linje, nettopp ut ifra hensynet til avisen skulle overleve på sikt. Engen mente at avisens navn i seg selv inneholdt en politisk profil. Det fortalte i følge ham at bladet ville arbeide for det norske folk, dets kultur og selvråderett over landet forfedrene hadde bygget. Det måtte være politisk våkent, dagsaktuelt og aktivt. Det måtte føre videre det positive i Nasjonal Samlings program og ideologi og få en ny generasjon nasjonalister til å gløde for saken. Slik kunne bladet legge grunnlaget for en ny nasjonal vekelse som senere kunne danne grunnlaget for et nytt nasjonalistisk samfunn. Men skulle bladet fylle en slik oppgave kunne det ikke være bundet av de trange grensene INO satte. Hvis avisen som nå fortsatt begrenset seg til å være et meldingsblad for INO, var det ikke noe rart at man med denne linjen vant sympati hos NS-medlemmenes tidligere motstandere. "Jøssingene" ville jo da være forsikret om at avisen ville opphøre etter hvert som de tidligere NS-medlemmer gikk i graven. Etter redaksjonsskifte i 1975 var det jo bare tidligere NS-medlemmer som leste avisen, slik det hadde vært før fornyelsen i årene 1967-75. Derfor oppfordret han avisen til å gå bort fra den linjen man hadde valgt med redaksjonsskifte i 1975 og fordele aksjer i bladet på andre interesserte, slik at bladet kunne bli et politisk organ og dermed var sikret en framtid også etter deres egen tid.³²⁸

Kanskje hadde Engen rett på vegne av bladets fremtid. Avisen hadde i senere år et synkende abonnentstall og ble i 1993 oppgitt å ligge på rundt tusen abonnenter.³²⁹ Også tidligere redaktør Odd Isachsen har jo sagt at det var derfor ungdomsredaksjonen kom til under Melsoms tid, og det var derfor Odd Isachsen senere tok over som redaktør i avisen. Skulle *Folk og Land* kunne fortsette i lengden måtte den inneholde noe mer enn bare det gamle NS- folk hadde interesse av.³³⁰ Også tidligere ungdomsredaktør og redaksjonssekretær i *Folk og Land*, Erik Rune Hansen, hevdet i ettertid at det hadde vært et abonnentsgrunnlag for et "uredd politisk kamporgan." Hansen mente at hans eget tidsskrift, *Gjallarhorn*, som han startet i 1988 var et bevis for det. Hans tidsskrift fant, som nevnt, nettopp sine lesere

³²⁷ Folk og Land NR. 10 1981, side 2: *Folk og Land kor går du?* Trygve Engen

³²⁸ Folk og Land NR. 10 1981, side 2,7: *Folk og Land kor går du?* Trygve Engen

³²⁹ Dahl, Hjeltnes, Nøkleby, Ringdal, og Sørensen(red.) 1995: Side 112-113

³³⁰ Intervju med Odd Isachsen per e-post 25.2.2010

blant NS-veteraner, men også en helt ny NS generasjon.³³¹ En fortsatt politisk linje i avisen slik den var under Isachsen og Hansen, ville allikevel kanskje ikke i noen større grad ha sikret avisens fremtid. Hans eget tidsskrift, som han hadde hevdet ivaretok tradisjonen fra Melsom og Lange, ble i 1991 antatt å ha et opplag på rundt tusen.³³² Med andre ord var det antakeligvis begrenset grobunn i utgangspunktet for et tidsskrift basert på politiske ideer, slik som de Hansen og Isachsen hadde vært representanter for.

I brevet til INOs formann Haugerud, kom også Melsom med kritikk av hvordan avisen etter skifte nå ble drevet. Blant annet mente Melsom at det var kritikkverdig at avisen drev anonymt. Han mente det var vanskelig å få tak i avisens oppførte redaktør og det var ingen steder å henvende seg for å ordne saker og ting som vedrørte bladet. Melsom kritiserte også INO, da formannen der var like utilgjengelig. Melsom mente at dette virket suspekt utad. Han fikk fortsatt stadig henvendelser fra folk som verken fikk kontakt med instituttet eller avisen og det var lite han kunne gjøre for å hjelpe dem. Melsom mente hvis hans forslag ble tatt til følge, ville naturligvis INOs kontakt med sine medlemmer gjennom *Folk og Land* svekkes.³³³

Derfor foreslo han at de i stede skulle opprette et historisk tidsskrift, som utelukkende skulle ta for seg okkupasjonshistorien, uten politisk brodd. Det burde være et kvartalstidsskrift drevet på forretningsmessig basis med honorarer etter vanelige normer og en lønnet redaktør. Melsom understreket dette forslaget med å peke på ”tøvet” med ubetalt arbeid og siktet til kvaliteten på *Folk og Land* etter 1975. Han mente også at dette tidsskriftet burde forsøke å knytte kontakt med historikere uten NS-bakgrunn. Selv satt han inne med mye stoff som kunne benyttes i et slikt tidsskrift. Også mye stoff *Folk og Land* hadde skaffet til veie opp igjennom årene kunne brukes, men ettersom mye av dette stoffet var basert på direkte polemikk med deres ”motstandere” måtte stilen i disse artiklene endres ved bruk i et historisk tidsskrift. Melsom sa seg selv villig til å lede redaksjonen i et slikt tidsskrift inntil videre, men da ikke ulønnet.³³⁴

Folk og Land og INO

Det skulle imidlertid ikke gå slik Melsom hadde ønsket, snarere tvert om. Året etter, i 1979, opphørte *Folk og Land* som aksjeselskap og INO tok over som utgiver av avisen. Formann i INO, Kåre Haugerud, sto nå som ansvarlig for utgivelsen. Dette kan kanskje sees som en

³³¹ Gjallarhorn NR. 2 1999, side 3,4: *Lite realt av Folk og Land!* Erik Rune Hansen

³³² Giæver 1993: Side 10

³³³ Brev fra Odd Melsom til Kåre Haugerud. Datert 6. januar 1978. Privatarkiv 1267 Bjørn Østring, Mappe: ViP Melsom, Odd, Bokutgivelser m.m ca 1975-2002

³³⁴ Brev fra Odd Melsom til Kåre Haugerud. Datert 6. januar 1978. Privatarkiv 1267 Bjørn Østring, Mappe: ViP Melsom, Odd, Bokutgivelser m.m ca 1975-2002

naturlig utvikling, med tanke på hvordan avisen hadde utviklet seg siden redaksjonsskifte i 1975. Det var tydelig at avisens linje etter hvert ble sammenfallende med INOs virksomhet og retningslinjer. Den ble altså først og fremst et talerør for tidligere NS-medlemmers syn på okkupasjonshistorien og rettsoppgjøret. Det var også praktiske grunner til sammenslåingen. I følge avisen samarbeidet INO og *Folk og Land* stadig tettere og det var derfor økonomisk gunstig å slå sammen driften. Fra og med 1979 kunne avisen offisielt sees på som et meldingsblad for INO.³³⁵

Som man kan se av de påfølgende årgangene var avisen fortsatt i noen grad var politisk kommenterende, akkurat slik som i årene før fornyelsen satte i gang i 1967. Avisen hadde allikevel ikke etter dette noen redaksjonell politisk linje. Til tross for dette følte avisen stadig behov for å bedyre avisens og INOs nøytralitet ovenfor samtidens partier og politiske problemer. De hadde ikke noe med Norsk Front å gjøre, i motsetning til hva som ble hevdet i media. En slik notis dukket også opp i juniutgaven 1979. Påfallende nok tok de også denne gang avstand fra politisk vold.³³⁶ Dette skyldtes antagelig den såkalte 1. mai bomben i 1979. Her hadde et medlem av Norsk Front kastet en hjemmelaget bombe inn i et 1. mai tog. En mann ble skadet for livet.³³⁷

Omtalen av Norsk Front, fra 1980 Nasjonalt Folkeparti, var allikevel ikke ensidig negativ. Erik Blücher trakk seg fra Nasjonalt Folkeparti i 1981, noe som ble omtalt i *Folk og Land*. Avisen mente Blücher gjennom nesten ti år hadde vist mot i kampen for et nasjonalt Norge. Men han fikk kritikk for å ha sluppet inn for mye ”rusk” i partiet. Det var få med Blüchers moralske mot i Norge og de som hadde det fikk i likhet med ham kjenne motgangen på kroppen. Avisen mente at hans partiføring ikke hadde noe til felles med NS på 30-tallet og under okkupasjonen, da han i følge avisen ikke hadde greid å forhindre at ”eventyrlystene rebeller” kom i stort monn til ”partiet.” Dette var folk som ikke visste hva nazismen virkelig sto for, utover det de hadde lært på skolen og lest i engelske og amerikanske serier. Avisen håpet uansett at Blücher ikke hadde stridd forgjeves og at andre unge som ønsket å danne nasjonalistiske partier kunne lære av hans feil.³³⁸

Folk og Land anerkjente at de kunne trenge yngre krefter som våget å presse grensene. Mange i avisen hadde også i sin tid hatt stort håp til ungdommenes nasjonale kamp med opprettelsen av Norsk Front, men forventningene hadde ikke blitt innfridd. De tok altså ikke avstand fra et nasjonalistisk parti i seg selv men hvordan Norsk Front, nå Nasjonalt

³³⁵ Folk og Land NR. 1 1979, side 3: *INO som utgiver av Folk og Land*

³³⁶ Folk og Land NR. 5 1979, side 3: *INO og Norsk Front*

³³⁷ Bangsund 1984: Side 191-195

³³⁸ Folk og Land NR. 8 1981, leder side 3: *Partiet som måtte dø*

Folkeparti, gikk frem. Det var altså metodene, ikke målene, man først og fremst kritiserte dem for. Ungdommen hadde skuffet ved at de i følge avisen hadde revet ned hva de selv hadde bygget opp med sin fremferd. Syndene de begikk ble ofte tillagt de gamle NS-medlemmene i media. Avisen sammenlignet derfor Norsk Front/Nasjonalt Folkeparti med de som de hevdet hadde forsøkt å sprengt NS på trettitallet med sin antisemittisme. Forskjellen var at med Nasjonalt Folkeparti var antisemittismen nå byttet ut med hets mot innvandrere. Dette bare skadet saken, de unge gjorde den ”nasjonale kampen” en bjørnetjeneste. De unge burde rette sine skyts mot storting og regjeringen som hadde åpnet for innvandringen, ikke innvandrerne selv. Til tross for kritikken mente avisen at det også var mange bra blant de unge. Om noen år når NSUF og frontkjempergenerasjonen i INO ble for gamle til å bære fanen for sannhet og rett videre, ønsket de at disse unge skulle ta over.³³⁹

Tilsvarende innrømmelser kom også fra den andre siden som hadde blitt skjøvet ut av avisen i 1975. Tidligere redaksjonssekretær Erik Rune Hansen hadde tross sin kritikk i forbindelse med *Folk og Lands* trettiårsjubileum i 1981, også rost avisen. Selv om de unge som på hans tid hadde skrevet i avisen nå hadde fått sine egne tidsskrifter, var det fortsatt noe eget med ”gode gamle *Folk og Land*.”³⁴⁰ Hansen mente han hadde mange av dem med seg når han gratulerte avisen med trettiårsdagen, selv om den nå virket noe eldet på de unge. Hansen håpet allikevel den ville vise seg livskraftig i minst tretti år til. Han mente de unge hadde sådd mange frø under tiden i *Folk og Land* og nå spirte det der de hadde sådd. Han ønsket ved jubileet at det skulle bli større forståelse mellom disse to partene for hverandres arbeid og ønsket bladets lesere lykke til med jubileet.³⁴¹

Konklusjon

Som vi har sett av dette kapittelet var det både praktiske og ideologiske årsaker til redaksjonsskifte i 1975. Det praktiske gikk ut på at avisen hadde økonomiske problemer. Dette skyltes at mange av avisens lesere var gamle og falt fra. De unge greide ikke i tilstrekkelig grad å erstatte dem med en ny generasjon lesere. Dette viser at det ikke var mulig å sikre *Folk og Lands* fremtid ved å gjøre det til et nyfascistisk opposisjonsorgan. I Norge var det ikke god nok grobunn for et nyfascistisk organ av dette formatet på 60 og 70-tallet. Det ideologiske handlet om at de som satt med aksjemajoriteten i avisen ikke likte de unges redaksjonelle linje. De unge ble blant annet beskyldt for å ha ”fortysket” avisen, uten at dette

³³⁹ Folk og Land NR. 10 1981, leder side 3: *De yngres fremrykning*

³⁴⁰ Folk og Land NR. 9 1981, side 5,6: *Det spirer der vi sådde!* Erik Rune Hansen

³⁴¹ Folk og Land NR. 9 1981, side 5,6: *Det spirer der vi sådde!* Erik Rune Hansen

ble forklart noe nærmere. Denne ideologiske uenigheten kan forklares ut i fra fascismens heterogene natur. Samtidig fungerer kanskje ikke denne forklaringen så godt her, da avisen etter 1975 ikke lenger var noe politisk organ. En bedre forklaring er at avisen i årene 1967-75 både var et organ for nyfascister og tidligere NS-medlemmer som arbeidet for historisk rehabilitering. Spenningene innad i avisen, ble på bakgrunn av dette etter hvert for store. Dermed var *Folk og Lands* tid som nyfascistisk opposisjonsorgan over i 1975.

7. Konklusjon: Folk og Land 1967-75. Fra rehabilitering til nyfascistisk opposisjonsorgan

Denne oppgaven har tatt for seg *Folk og Land* i årene 1967-75. Her har jeg sett på hvordan avisen beveget seg fra sin tradisjonelle oppgave som var kampen for tidligere NS-medlemmer til å bli et nyfascistisk opposisjonsorgan. Jeg har svart på tre følgende spørsmål: For det første hvorfor denne fornyelsesprosessen fant sted i avisen i disse årene og hvorfor de unge nasjonalistene valgte å engasjere seg i denne avisen. For det andre hva som preget avisen innholdsmessig og dens praktiske drift i disse årene og grunnene til dette. For det tredje ønsket jeg å finne ut av hvorfor denne prosessen resulterte i en redaksjonell og praktisk omlegging av avisen i 1975. Jeg har drøftet disse spørsmålene ved å se på ideologiske kontra praktiske og erfaringsmessige årsaker til utviklingen av avisen, dens uttrykk i disse årene og den redaksjonelle utskiftingen og omleggingen i 1975. Det viktigste verktøyet i denne sammenheng har vært historikeren Roger Griffins fascistiske idealtipe. Ved hjelp av denne har jeg forsøkt å belyse de ideologiske årsakene til avisens fornyelse, dens bærende ideologi og uttrykk på denne tiden og årsaken til redaksjonsskifte i 1975.

Ved hjelp av denne idealtypen har jeg forsøkt å plassere avisen i disse årene innenfor en fascistisk tradisjon, ved besvarelsen av disse spørsmålene. Jeg har på denne måten vist at avisen var en norsk representant for etterkrigstidens fascisme i Europa. Det var i disse årene et nyfascistisk opposisjonsorgan. Jeg har kommet frem til dette, ved å sette utviklingen, innholdet og fremgangsmåten i *Folk og Land* opp mot fascismens ideologiske kjerne og videre hva som har vært fascismens dominerende uttrykk i etterkrigstiden.

Jeg har ved hjelp av dette kunnet se på ideologien som motiverende faktor. Samtidig som jeg har satt *Folk og Land* i en ideologisk kontekst. Den var i disse årene et lokalt uttrykk for de tendensene som preget etterkrigstidens fascisme. Ved hjelp av denne idealtypen har jeg nettopp kunnet definere *Folk og Land* som et nyfascistisk opposisjonsorgan. Denne fremgangsmåten har vært nødvendig fordi dette miljøet er blitt betegnet med mange ulike merkelapper. Jeg vil nedenfor kort gjøre rede for svarene jeg har kommet frem til under dette arbeidet.

Hvorfor fornyelsesprosessen fant sted i avisen under disse årene

Fascismen har tross nederlaget i 1945, vist en nesten utrolig evne til å tilpasse seg omgivelsene, etterkrigstidens nye kontekstuelle rammer. Fascismens fortsatte eksistens i etterkrigstiden har vist at fascismen ikke er avhengig av bestemte kontekstuelle rammer for å

overleve. Den er i alle fall ikke avhengig av mellomkrigstidens kriser, som datidens bevegelser arbeidet innen for. Fornyelsesprosessen i *Folk og Land* er et godt eksempel på dette. Denne perioden av avisens historie er et eksempel på at fascismen har etablert seg som et permanent fenomen innenfor den vestlige kultur, men bare som en politisk minoritet. *Folk og Land* greide aldri å nå ut til noe stort publikum.

Fornyelsen tok til i avisen i 1967 både av praktiske og ideologiske årsaker. At denne prosessen tok til akkurat på dette tidspunktet må forklares praktisk. Avisen nærmet på denne tiden seg slutten. Avisens tradisjonelle lesere begynte å bli gamle og falt fra. Det var bare et tidsspørsmål før det ville være over. At denne fornyelsen ikke hadde skjedd før under Melsom, må som sagt forklares ut i fra praktiske hensyn. Avisen var preget av kryssende interesser. Mange var redd for at en politisering av avisen ville ødelegge for rehabiliteringsarbeide. Før dette hadde det heller ikke vært nok fascistiske ungdommer å bygge et fundament på. Det hadde ikke vært noe grunnlag for et nyfascistisk opposisjonsorgan. I 1967 var det blitt annerledes. Norske nyfascister begynte å komme på banen og det var stadig færre gamle lesere å ta hensyn til i avisen. De yngre NS-medlemmene var ikke interessert i å involvere seg i *Folk og Land* på denne tiden.

Det lå allikevel ideologiske overbevisninger bak Melsoms avgjørelse om å trekke inn unge nyfascister i driften. Ideologien selv var den motiverende faktor. Avisen skulle bli et fascistisk opposisjonsorgan i tråd med en metapolitisk strategi. Som vi har sett ble fascismens nederlag i 1945 i avisen ytterligere en bekreftelse på at man levde i en forfallsperiode. En ny fascistisk oppvåkning behøvdtes derfor mer enn noen gang. Som vi så i bakgrunnsavsnittet i innledningskapittelet, lå det også mye bitterhet ovenfor det norske samfunnet som vokste frem etter krigen blant tidligere NS-medlemmer. Derfor var det også erfaringsmessige forklaringer bak *Folk og Lands* fortolkning av etterkrigstidens samfunn som preget av hykleri og ondskap. Årsaken til avisens opprettelse må jo nettopp sees på bakgrunn av dette.

De nye fascistene selv var derfor en viktig komponent i den gjenfødelsesmyten som preget avisen i disse årene. Melsom ønsket å ta opp igjen den kampen han hadde viet sitt liv til mot de nedbrytende kreftene, kommunismen og liberalismen, den internasjonale materialismen. Disse kreftene ble representert av særlig USA og Sovjetunionen, men de gjorde seg like gjeldende på hjemmebane. Med andre ord mente man å kjempe for den reelle folkeviljen i kampen mot forfallet. I avisen ble folket forstått som en kulturelt og rasebetonet organisme. Den fremmet en rasebetont nasjonalisme hvor nordmenn sto skulder til skulder med sine europeiske brødre i kampen for nasjonal og europeisk gjenfødelse. Ungdommen

representerte gjenopptakelsen av denne kampen som gikk tapt med fascismens nederlag i 1945.

Til tross for at Melsom var optimistisk med tanke på de unge fascistene, var det allikevel ideologiske uenigheter mellom de to generasjonene. Det ideologiske skillet må nettopp sees som en følge av en generasjonskløft. Dette må sees i sammenheng med at fascismens motiverende faktor, gjenfødelsesmyten, genererer en rekke ulike tilnærminger til fascismen, alt etter konteksten den opererer innenfor. Dette må nettopp forklares ut i fra fascismens gode tilpasningsevne til konteksten. Begge parter var allikevel enige om at samtiden var preget av forfall. Fascismens tap i andre verdenskrig var forklaringen bak dette. Derfor kunne Melsom trygt la de unge ta over avisen i 1973. Som vi har sett var det også både praktiske og ideologiske årsaker bak de unges inntreden i avisen. De trengte et godt fungerende tidsskrift som fundament for sin politikk. Deres inntreden kan sees på som et ledd i en metapolitisk strategi. De ønsket å ta opp kampen om ideene ved hjelp av en avis.

Hva preget avisen i årene under fornyelsen

Den mest sentrale faktor ved det stoffet og den praktiske fremgangsmåten som preget avisen i disse årene, er kjennetegnet ved fascismens mytiske horisont. I fascismen beveger ikke denne seg utover samfunnets ”kritiske fase.” Det er som tidligere presentert, kampen i seg selv som er kjernen i fascismens gjenfødelsesmyte. Dette kom tydelig til uttrykk i *Folk og Land*. Avisen gikk på mange måter fra kamp til kamp. De tok de små seierne underveis, som bekreftelse på at det var verdt å fortsette. Dette gjaldt avisens forståelse av at en ny generasjon fascist sto på trappene, i likhet med det øvrige Europa. Det norske folks nei til EF, var et sikkert tegn på at ”The establishment” var i ferd med å miste grepet om befolkningen. ”Murbrekkeren” Anders Lange var manifestasjonen på dette folkelige opprøret kunne bane vei for en fascistisk bevegelse i fremtiden. Når Lange ikke lenger var et alternativ, var NUF i ferd med å etablere seg som en effektiv organisasjon. Når de unge måtte forlate avisen fikk de sine egne organer og sin organisasjon i Norsk Front. Det ”avgjørende” vendepunktet var alltid rundt neste hjørne. Pessimismen ble alltid snudd til revolusjonær optimisme. Nedgangen og forfallet som preget det rådende regime var i ferd med å råtne på egen rot. Det var i ferd med å vike plassen for en ny tid. Dette må forstås ut i fra ideologiens evne til å utelukke empiriske motbevis. Den bygger på sin egen rasjonalitet.

Ideologisk må avisen i disse årene sees på som et norsk uttrykk for de generelle tendensene ved etterkrigstidens fascisme. *Folk og Land* var i tråd med disse preget av en internasjonalisert fascistisk ideologi, eller eurofascismen som den er blitt betegnet som i

denne oppgaven. Dette kommer spesielt klart frem av kapittelet ”Det Nye Europa.” Det var her snakk om en europeisk gjenfødelse. En motpol til de ødeleggende kreftene de mente styrte Europa i samtiden. Dette preget også *Folk og Lands* drift i disse årene. De ønsket å bli en avis for fascistene i hele Norden. Derfor opprettet de Danmarksspalten. Det var også praktiske årsaker til dette. Som vi så i innledningskapittelet skyldes denne internasjonaliseringen av fascismen også ideologiens dårlige kår etter krigen. Samarbeid over grensene har vært nødvendig for å samle tilstrekkelig krefter. Dette var også realiteten for *Folk og Land*. Som vi har sett, slet avisen hele veien med dårlig økonomi. Den hadde ikke nok lesere. Derfor måtte den gå nye veier for å sikre sin fremtid. Både ved at den begynte å henvende seg til unge fascistene ved å bli et fascistisk opposisjonsorgan, men også at den begynte å henvende seg til fascistene utenfor landet.

Den andre hevdte tendensen Griffin mener har preget etterkrigstidens fascisme, dens bevegelse fra politiske partier og aksjoner over til metapolitikkens domene, gjaldt også *Folk og Land*. Ikke minst er avisen i sin helhet et eksempel på en slik strategi. Ved å bli et fascistisk opposisjonsorgan ville den ta opp kampen om ideene. Slik kunne den bli en viktig plattform for en ny fascistisk bevegelse. Avisens kortvarige støtte til ALP må også sees i den sammenheng. De støttet ikke opp om partiet eller systemet den arbeidet innenfor, men fordi de mente partiet kunne fungere som en ”murbrekker” mot ”The establishment.” Hvis ALP fikk innflytelse, kunne dette på sikt åpne muligheter for bevegelser i tråd med deres egne ideologiske overbevisning. Det var også mer erfaringsmessige årsaker til at avisen støttet opp om ALP. Dette hang sammen med at en del av avisens eldre medarbeidere og lesere næret sterke antipatier ovenfor det etablerte. Dette skyldtes deres sterke følelse av at etterkrigstidens samfunn behandlet dem hardt og urettferdig. De mente at årsaken til dette var at etterkrigstidens Norge var tuftet på historieforfalskning og urett. De var stemplet som landsvikere på falskt grunnlag. Derfor ble alt som kunne tolkes som tilbakeslag for ”the establishment,” godt mottatt i avisen.

Folk og Land ønsket i disse årene, på bakgrunn av de ovenfor nevnte resonnementene, å danne en motpol mot det de mente var etterkrigstidens forfall og nedbrytende krefter. De ønsket å bli et nyfascistisk opposisjonsorgan. Årsakene til at avisen var bærer av disse ideene og at den arbeidet på denne måten som vi har tatt for oss, må forklares ut i fra fascismens vene til å tilpasse seg konteksten. Den var en reaksjon på tendenser i samtidens samfunn og arbeidet strategisk ut ifra hvilket utgangspunkt man hadde. *Folk og Lands* eget alternativ var Nasjonal Ungdomsfylking, som med årene ble knyttet stadig nærmere avisen. Ut i fra hva som er belyst i oppgavens kapitler må avisen derfor sees på som sentral i nyfascismens

fremvekst i Norge. NUF var fra 1974 i en rivende utvikling og innad i organisasjonen diskuterte man mulighetene for partistiftelse. På denne tiden var riktig nok de unge fascistene på vei ut av avisen.

Hvorfor fornyelsesprosessen resulterte i en omlegging av avisen i 1975

Gjenfødelsesmytens sentrale rolle i fascismen er både dens styrke og svakhet. Styrken ligger i at det nettopp er denne myten som forklarer mye av fascismens appell. Det var jo dette som hadde sørget for en ny generasjon lesere til avisen i årene 1967-75. Som vi har sett åpnet denne myten også for en rekke tolkninger, noe som medførte konkurrerende tilnærminger til ideologien, selv innenfor kretsen rundt *Folk og Land*. Dette har vi sett av debattene som preget avisen i disse årene. Dette gjorde det vanskelig for avisen å vinne innflytelse i samfunnet. For det andre har gjenfødelsesmytens sentrale rolle i fascismen den praktiske konsekvens at den bare er i sitt rette element som opposisjonell ideologi, så lenge klimaet i samfunnet bærer preg av en nasjonal krise. Norge kan ikke sies å ha vært i noen krise på 70-tallet. Dermed kunne heller ikke avisen få noen stor utbredelse. Etterkrigstiden var nok nettopp vanskeligst for de tidligere NS-medlemmene som ble rammet av rettsoppgjøret. Det var allikevel grobunn nok for at fascismen også i Norge i etterkrigstiden kunne etablere seg som en politisk subkultur, nettopp fordi den tok opp i seg dagsaktuelle konfliktlinjer som ressursfordeling og u-hjelp, innvandring og europeisk integrasjon.

Spenningene ble etter hvert for store innad i *Folk og Land*. Dette skyldtes at avisen samtidig som den beveget seg mot å bli et nyfascistisk opposisjonsorgan, også skulle fylle rollen som organ for tidligere NS-medlemmer, som arbeidet for historisk rehabilitering. De yngre NS-medlemmene ble trukket inn i avisen under Isachsen. De ønsket med historisk dokumentasjon å renske seg som landssvikere. Et stempel de fikk i landssvikoppgjøret etter andre verdenskrig. Med andre ord kan redaksjonsskifte i 1975 tolkes som et resultat av generasjonsskiftet i avisen. Den forsøkte å ri to hester samtidig. Etter dette gikk avisen tilbake til sin tradisjonelle rolle som organ for rehabilitering av tidligere NS-medlemmer. Dette bruddet kan også forklares både praktisk og ideologisk. Avisen greide ikke å sikre en fremtid ved å bli et nyfascistisk opposisjonsorgan. Det stabile norske samfunnet i etterkrigstiden utelukket gode muligheter for et slikt organ av dette formatet. Derfor vedvarte de økonomiske problemene i avisen. Ideologiske hensyn har også bidratt til å forklare omleggingen av avisen.

Bjørn Østring og NSUF/frontkjempergenerasjonen som hadde kommet inn i avisen under Isachsens tid, likte ikke de unges ideologiske tilnærming til fascismen. De unge ble

beskyldt for å ”fortyske” avisen. De arbeidet ikke ut i fra de samme idealene som Vidkun Quislings NS’ hadde stått for. Dette må nettopp forstås ut ifra fascismens evne til å tilpasse seg konteksten. 70-tallets Norge var ikke det samme samfunnet som på 30-tallet. Fascismens motiverende faktor, gjenfødelsesmyten, genererte derfor andre tilnærminger til ideologien. Som det ble redegjort for innledningsvis splittes fascistiske miljøer stadig opp som følge av de mange ulike tilnærmingene til fascismen. Dette fører til mange ulike fraksjoner innenfor det samme politiske miljøet. Dette har både vært dens styrke og dens svakhet. Den kan på bakgrunn av dette tilby noe for enhver, samtidig som det umuliggjør fascismen som en samlet kraft. De unge fascistene forsvant derfor ut av redaksjonen i 1975.

Den norske nyfascismens historie var ikke over med dette. Som det ble redegjort for i innledningskapittelet har fascismen etablert seg som en kulturell konstant innenfor den vestlige kultur. Den har etter krigen mistet sin revolusjonære kraft, men den fortsetter å utvikle seg innenfor politiske subkulturelle miljøer. Dette var også tilfelle i Norge. Etter at de unge forsvant ut av avisen fikk de sine egne tidsskrifter. Høsten 1975 ble NUF til Norsk Front, i forsøket på å etablere et politisk parti. *Folk og Land* var, i årene 1967-75, allikevel viktig for den norske nyfascismens videre utvikling i Norge på 70-tallet. Den hadde kunnet tilby en forholdsvis stabil plattform for en norsk nyfascisme under fremvekst i Norge på denne tiden. De unge tok med seg viktige erfaringer videre. Derfor må *Folk og Land* i denne perioden sees på som en vesentlig forklaring på hvorfor nyfascismen slo rot i Norge på 70-tallet. For å si det med tidligere ungdomsredaktør og redaksjonssekretær, Erik Rune Hansens, ord: ”Vi unge sådde mange frø gjennom de årene vi var i avisens lokaler på Sagene og Enerhaugen – og det er ikke tvil om at det spirer der vi sådde!”³⁴²

³⁴² Folk og Land NR. 9 1981, side 5,6: *Det spirer der vi sådde!* Erik Rune Hansen

Epilog: Folk og Land 1975-2003

Det var Bjørn Østring i spissen for NSUF/Frontkjempergenerasjonen i INO som tok over kontrollen med avisen i 1975. Østring ordnet med kontakter og abonnenter og en venn av ham skrev det redaksjonelle stoffet. Rolf Christiansen som sto oppført som avisens redaktør fra redaksjonsskifte i 1975 frem til hans død i 1978, var bare redaktør formelt sett. Christiansen var aldri sentral i det redaksjonelle arbeidet. Dette kan nok skyldes at han var pensjonist og at han derfor lot seg bruke fordi det var belastende å befatte seg med avisen. Slik kunne de fortsatt yrkesaktive bidragsyterne skånes. Det var nok derfor Østring ikke frontet avisen utad, tross sin sentrale posisjon i avisen. Det var vel nettopp derfor Frontkjemper/NSUF-generasjonen hadde vært så vanskelig å engasjere i utgangspunktet. Kåre Haugerud, formann i INO, og avisens formelle redaktør fra Christiansens død i 1978 frem til han selv døde i 1988, 71 år gammel, var midtpunktet i alt arbeidet da Østring tok over kontrollen med avisen.³⁴³ Haugerud hadde kommet sentt inn i NS, først i 1944 og hadde heller ikke hatt noen ledende stilling her.³⁴⁴ Helt til avisens siste redaktør Kjell Blich Schreiner overtok redaktørstolen i 1997 sto Østring og en venn bak det meste av arbeidet avisen.³⁴⁵

Bjørn Østring mente at *Folk og Land* ble stemplet som nazister. Dette var det siste de ville bli stemplet som. Han mente de kjørte en helt norsk linje, ikke en tysk nazistisk. Østring mente at alle tidligere NS-medlemmer ble stemplet som nazister etter krigen grunnet uvitenhet og at man ønsket å sette folk i bås. Dette var kanskje noe av grunnen til at de fleste avisabonnentene ønsket *Folk og Land* sent i nøytral konvolutt. Etter at Østring tok over kontrollen med avisen, var alt arbeid basert på frivillighet og dugnad, det var idealisme og bevisstheten om at man representerte sannhet og rett som holdt liv i avisen. Avisen klarte seg på pengegaver og abonnementsinntekter.³⁴⁶

Hovedendringene i avisens linje etter at Østring med medarbeidere tok over avisen i 1975 og frem til avisen gikk inn i 2003, kan kanskje summeres opp i forslagene til endring som Østring i sin tid hadde foreslått for redaktør Odd Isachsen. Østring hadde ment at avisens førstesider måtte preges av nyheter om hva de selv drev med (INO og *Folk og Land*) og hvor de sto rent praktisk i deres politikk, da løssalgskunder kjøpte avisen av nysgjerrighet. Dette kunne være praktiske INO-tiltak eller politisk debatt så lenge man var tidsnok ute til at det ble ferskt stoff. Dermed ble også forsider om utenlandske nasjonalistiske gruppers fremgang borte fra avisens forsider med Isachsens avgang. Avisens ledere skulle nå uttrykke

³⁴³ Samtale med Bjørn og Bergljot Østring, Høvik 05.11.09

³⁴⁴ Folk og Land NR. 8 1988, side 3: *Kåre Haugerud*. Marna Melsom Pedersen

³⁴⁵ Samtale med Bjørn og Bergljot Østring, Høvik 05.11.09

³⁴⁶ Samtale med Bjørn og Bergljot Østring, Høvik 05.11.09

retningslinjer for leserne, ros og ris og opplysninger for ”menighetsmedlemmene” som Østring kalte dem. Da disse i følge ham ønsket å finne retningslinjer og råd i avisen. Østring ønsket også mest mulig stoff om hva INO drev med til enhver tid da han mente at dette ville gi en ny giv, ved å vise at ting hendte. Han ønsket ikke redaksjonelt stoff om framtidige planer, men hva som ble gjort her og nå. Avisen måtte unngå ting i avisen som gjorde at folk ble redde for å ha den i huset. Dette betød artikler som utrykte en pro- Hitler holdning eller som var antijødiske og preget av en rasetankegang. Med andre ord, ting som kunne virke utfordrende. Man måtte tenke taktisk.

Man måtte i den forbindelse også ha større aksjoner for å øke abonnentstallet da avisen var inne i en ny oppbygningstid. Derfor måtte man også skaffe avisen annonser igjen på en eller annen måte.³⁴⁷ Dette ble løst ved at avisen etter skifte i 1975 begynte med såkalte støtteannonser. Disse skulle erstatte vanelige annonseinntekter som avisen hadde svært vanskelig for å få inn. Støtteannonsene var private bidrag fra avisens lesere som så ble annonsert i avisen med signatur og bidragssum.³⁴⁸ Ved hjelp av disse fikk man råd til å sende ut avisen til det man mente var potensielle nye abonnenter og folk man mente hadde godt av å lese avisen.³⁴⁹ Dette hadde trolig også sin effekt. I 1980 hevdet avisen at abonnentstallet var fordoblet på noen år. Dette mente avisen skyldtes at også ”den andre siden”, deres tidligere fiender nå også abonnerte på avisen. Nettopp fordi de presenterte sannheten slik den var. Ved sin åpne linje skrev de sannheten selv når den rammet dem selv.³⁵⁰ Ettersom det har vært umulig å komme til konkrete fakta rundt hvor stort avisens opplag til de ulike tider faktisk var, er det vanskelig å bedømme hvor reel fremgangen var, selv om avisen påpekte en slik utvikling jevnlig de første årene etter 1975.

I 2003 ble *Folk og Land* lagt ned. Avisens daværende redaktør, Kjell Blich Schreiner, som under okkupasjonen hadde vært aktiv i Hirten og også vært på Østfronten, var en av de yngste som fortsatt befattet seg med avisen, han var da 81 år gammel. De greide ikke å drive avisen videre, de var blitt for få og for gamle. Men det var fortsatt noen som ønsket å drive avisen, eller i det minste navnet videre med en politisk profil. I følge Schreiner verserte det rykter om at Erik Blücher tidligere formann i NUF, Norsk Front og Nasjonalt Folkeparti og andre nynazister, ønsket å drive en avis med samme navn videre, da det ble klart at det gikk mot nedlegging for den opprinnelige avisen. Disse hadde også forsøkt å sikre seg avisens

³⁴⁷ Brev fra Bjørn Østring til Odd Isachsen. Udatert. Privatarkiv 1267 Bjørn Østring, Eske Fp1, mappe: Nynazister, Odd Isachsen ca 1979- 2005

³⁴⁸ Folk og Land NR. 11 1977, side 7: *Flott årsrekord for støtteannonsene*

³⁴⁹ Folk og Land NR. 1 1979, side 7: *Støtteannonsene strømmer inn*

³⁵⁰ Folk og Land NR. 9 1980, side 8: *Den annen side*

abonnentsarkiv, men redaksjonen hadde greid å få den fjernet. Nynazistene hadde jo tidligere ødelagt så mye for dem mente Schreiner.³⁵¹

Forslag til videre forskning

Som det kommer frem av denne oppgaven, må *Folk og Land* i perioden 1967- 75 kunne defineres som et nyfascistisk fenomen. Innenfor etterkrigstidens nyfascisme gjorde som sagt eurofascismen seg gjeldende som ideologisk strømning. Vi har i denne oppgaven sett på hvordan dette kom til uttrykk ideologisk i *Folk og Land*. Her kunne det vært spennende å se nærmere på hvilke følger dette fikk organisatorisk og strategisk. Uten at jeg har hatt mulighet til å gå nærmere inn på dette i min oppgave, viser kildene at samarbeidet over grensene var omfattende. Spesielt hvis man ser på forholdet mellom miljøet i Norge og miljøer i Sverige på denne tiden. Man hadde kontakt med skribenter og organisasjoner over grensene. Det ble også arrangert internasjonale samlinger med fascister og nynazister i utlandet, hvor også norske aktører fra kretsen rund *Folk og Land* deltok. Ut i fra kildearbeidet jeg har gjort i arbeidet med denne oppgaven, kunne det også vært svært interessant å se nærmere på organisasjonen Nasjonal ungdomsfylking og dens etterkommer Norsk Front. Også disse grupperingene ville det være verdifullt å se nærmere på i et videre europeisk og internasjonalt perspektiv. Et forskningsprosjekt som tok for seg historiefortolkningen *Folk og Land* var en bærer av, ville kunne gi interessante perspektiver på tidligere NS-medlemmers oppfatning av okkupasjonshistorien, rettsoppgjøret og etterkrigstiden.

³⁵¹ Dag og tid. 30.4.2004: *Frontkjemper for alltid*. Ottar Fyllingsnes

Kilder og litteratur

Kilder

”De blå permene” Stiftelsen Norsk Okkupasjonshistorie www.sno.no

Privatarkiv 1267 Bjørn Østring, Eske FP1 og Eske Fc6. Riksarkivet

8. mai 1948-1952

Dag og tid NR. 18 fredag 30. april 2004: *På tomanshånd: Frontkjemper for alltid.*
Fyllingsnes, Ottar

Folk og Land 1952-2003

Gjallarhorn 1999-2004

Giæver, Anders: ”Zorn 88: Vinterhi for norske nazister.” I *Humanist kompendium: Rasisme og ny-nazisme. Artikler fra Humanist 1988-1993.* Oslo. Humanist. 1993

NUF Bulletin 1971-72. Moss. Leidangen. 1980

NUF Bulletin NR. 1-4 1975. Oslo. Nasjonal Ungdomsfylking. 1975

Skolenytt 1947-48

VG 1950-1975

Hewins, Ralph: *Quisling. Profet uten ære.* Oslo. Store Bjørn. 1966

Hoas, Olav: *Ny nasjonal politikk.* Eget Forlag. 1968

Hoas, Olav: *Forræderi og kristendom.* Oslo. Service-Trykk. 1969

Hoas, Olav: *Samfundets grunnvoll.* Oslo. Service-Trykk. 1970

Hoas, Olav: *Germanernes fortid og fremtid.* Leknes. 1971

Hoas, Olav: *Tilbake til naturen.* 1972

Hoas, Olav: *Det nye menneskebilde.* Moss. Leidangen. 1974

Hoas, Olav: *Århundrets komedie: Hoas-saken.* Moss. Leidangen. 1979

Melsom, Odd: *På nasjonal uriaspost. Nødvendig supplement til okkupasjonshistorien. Bind 1.* Oslo. Institutt for norsk okkupasjonshistorie (INO). 1975

Melsom, Odd: *Nasjonal Samling og Fagorganisasjonen. Supplement til okkupasjonshistorien. Bind 2.* Oslo. Institutt for norsk okkupasjonshistorie (INO). 1977

Melsom, Odd: *Fra kirke og kulturkampen under okkupasjonen. Supplement til okkupasjonshistorien. Bind 3.* Oslo. Institutt for norsk okkupasjonshistorie (INO). 1980

Quisling, Vidkun: *Russland og Vi*. Oslo. Blix Forlag. 1941

Quisling, Vidkun: *Vidkun Quislings forsvarstale i lagmannsretten september 1945*. Oslo. A/S Historisk Forlag. Institutt for norsk okkupasjonshistorie (INO). 1987

Litteratur

Brevig, Hans Olaf og de Figueiredo, Ivo: *Den norske fascismen. Nasjonal Samling 1933-1940*. Oslo. Pax. 2002

Dahl, Hans Fredrik: *Hva er fascisme? Et essay om fascismens historie og sosiologi*. Oslo. Pax. 1974

Dahl, Hans Fredrik: *Mediehistorie. Historisk metode i mediafaget*. Oslo. N.W. Damm & Søn. 2004

Dahl, Hans Fredrik: *Vidkun Quisling. En fører blir til*. Oslo. Aschehoug. 1991

Dahl, Hans Fredrik: *Vidkun Quisling. En fører for fall*. Oslo. Aschehoug. 1992

Dahl, Hans Fredrik, Hjeltnes, Guri, Nøkleby, Berit, Ringdal, Nils Johan og Sørensen, Øystein (red.): *Norsk krigsleksikon 1940-45*. Oslo. Cappelen. 1995

Dahl, Ottar og Sørensen, Øystein (red.): *Nazisme og nynazisme. Gammel og ny fascisme og nynazisme i Norden og Europa*. Oslo. Historisk institutt, Universitetet i Oslo og Den norske historiske forening (HiFo). 1995

Eatwell, Roger: *Fascism. A History*. London. Pimlico. 2003

Emberland, Terje og Laugerud, Henning: "Det ytterste høyre i Norge." I *Humanist kompendium: Rasisme og ny-nazisme. Artikler fra Humanist 1988-1993*. Oslo. Humanist. 1993

Griffin, Roger: *The Nature of Fascism*. New York. Routledge. 2006

Griffin, Roger: *A Fascist Century. Essays by Roger Griffin*. New York. Palgrave Macmillan. 2008

Hagen, Ingerid: *Oppgjørets time. Om landssviksoppgjørets skyggesider*. Oslo. Spartacus. 2009

Hagtvedt, Bernt: *Autoritet, ideologi, lydighet. Noen politiske grunnbegreper i ide'-historisk betydning*. Lillehammer. Oppland distriktshøgskole Skrifter 24 1980. 1980

Hodne, Bjarne, Kjeldstadli, Knut, Rossander, Göran (red.): *Muntlige kilder. Om bruk av intervjuer i etnologi, folkeminnevitenskap og historie*. Oslo. Universitetsforlaget. 1981

Iversen, Jan Martin: *Fra Anders Lange til Carl I. Hagen. 25 år med Fremskrittspartiet*. Oslo. Millenium. 1998

Jupskås, Anders Ravik: "Høyrepopulisme på norsk. Historien om Anders Langes parti og fremskrittspartiet." I Simonsen, Tor Espen, Kjøstvedt, Anders Granås, Randin, Katrine (red.): *Høyrepopulisme i Vest-Europa*. Oslo. Unipub. 2009

Kjeldstadli, Knut: *Fortida er ikke hva den engang var. En innføring i historiefaget*. Oslo. Universitetsforlaget. 2005

Kortner, Olaf, Munthe, Preben og Tveterås, Egil: *Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon*. Oslo. Kunnskapsforlaget. 1988

Larsen, Stein Ugelvik: "De skriver om seg selv. Frontkjemperne, NS-medlemmene og NS-barna. Dokumentarlitteraturen om dem på "den gale siden." I Birkeland, Bjarte, Kittang, Atle, Larsen, Ugelvik, Stein og Longum, Leif (red.): *Nazismen og norsk litteratur*. Oslo. Universitetsforlaget. 1995

Payne, Stanley G.: *A History of Fascism 1914-45*. Oxon. Routledge. 2005

Sørensen, Øystein: *Hitler eller Quisling. Ideologiske brytninger i Nasjonal Samling 1940-45*. Oslo. Cappelen. 1989

Ørnhøi, Stein: Hanna Kvanmo-utdypning (NBL-artikkel) Store norske leksikon
http://www.snl.no/nbl_biografi/Hanna_Kvanmo/utdypning

Øvsthus, Georg: "Dom og oppreisning. Tidligere NS-medlemmers organiserte forsøk på å oppnå rehabilitering." I Danielsen, Rolf og Ugelvik Larsen, Stein (red.): *Fra ide' til dom. Noen trekk fra utviklingen i Nasjonal Samling*. Oslo. Universitetsforlaget. 1976

Bangsund, Per: *Arvtakerne. Nazisme i Norge etter krigen*. Oslo. Pax. 1984

Kvanmo, Hanna og Rygnestad, Arild: *Anders Langes saga*. Oslo. Det norske samlaget. 1993